

Mika Järvinen

Toimitilataiteen muutoksia 2010-luvulla.

**Valtion taideteostoimikunnan ja THL:n uuden päärakennuksen
taidehankinnat**

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Taidehistoria
Kevät 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Mika Järvinen	
Työn nimi – Title Toimitilataiteen muutoksia 2010-luvulla. Valtion taideteostoimikunnan ja THL:n uuden päärakennuksen taidehankinnat	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kevät 2018	Sivumäärä – Number of pages 83 + liitteet 17 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmani tavoitteena on tarkastella rakennushankkeisiin liittyviä taidehankintoja sekä niissä tapahtuneita muutoksia 2010-luvulla. Muutokset johtuvat mm. uudeltaisista toimitilaratkaisuista sekä uusien taidemuotojen yleistyneestä käytöstä. Taidehankintojen muutoksia selvitetään pääosin valtion taideteostoimikunnan toiminnan osalta. Toimitilaratkaisuissa keskitytään monitilatoimistoihin siirtymiseen, joissa yleisesti taiteen sijoittamisen muutoksina koetaan seinäpintojen sekä tilojen väheneminen.</p> <p>Tutkielmani on laadullinen tutkimus, joka tukeutuu olemassa olevaan aineistoon ja tekemiini taidehankinoissa mukana olleiden henkilöiden haastatteluihin. Tutkielmaani kuuluu tapaustutkimus Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2015 valmistuneen uuden päärakennuksen taidehankinnoista. Tutkielmassani on käsitelty taidehankintoja rakennushankkeissa, uudeltaisia toimitiloja, valtion taideteostoimikuntaa ja sekä sen taidehankintoja.</p> <p>THL:n taidehankintoihin kuului kutsukilpailun perusteella tilattu Vesa-Pekka Rannikon teos <i>Mycelium</i> sekä toimitiloihin sijoitettua taidetta valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta. THL:n taidehankinnat onnistuivat haastateltavien mielestä hyvin. Syitä onnistuneisiin taidehankintoihin todettiin olleen yhteinen tahtotila taidehankintoihin, eri osapuolten onnistunut yhteistyö ja taidehankintojen toteuttaminen hyvissä ajoin jo suunnitteluvaiheen aikana. THL:n päärakennuksen toimitilat ovat nykyaikaista monitilaympäristöä. THL:n tiloissa oleva taide koostuu pääosin perinteisistä seinille ripustettavista taideteoksista ja ulkoveistoksesta. Pääosin taide on hankittu valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta taidetalletuksina. Näiden lisäksi tiloissa on vähän THL:n omaa taidetta, kuten entisten pääjohtajien muotokuvia.</p> <p>Monitilatoimistoissa on seinäpintojen väheneminen sekä avotilan ja lasiseinien suosiminen johtanut muutoksiin toimitilataiteen sijoittamisessa. Nykyisten tilatehokkuusvaatimusten takia myös toimitilojen tilat ovat kaiken kaikkiaan pienentyneet. Toimitiloissa taiteen rinnalle on tullut uusia elementtejä, joiden kanssa taide joutuu kilpailemaan esim. akustiikkalevyt ja tiloissa sijaitsevat näytöt. Uudeltaiset toimitilat vaativat erilaisia ajatuksia taiteen sijoittamiselle. Haastatteluiden perusteella uudeltaiset toimitilat nähtiin kuitenkin enemmän mahdollisuutena kuin uhkana. Myös esim. suurikokoiset seinäpinnat antavat taiteelle uusia mahdollisuuksia.</p>	
Asiasanat – Keywords julkinen taide, prosenttitaide, toimitilat, taidehankinnat, nykyaide, valtion taideteostoimikunta	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto: Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
1.1	Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	4
1.2	Tutkimusaineisto ja -menetelmät	6
1.3	Aikaisempi tutkimus	9
2	TAIDE JULKISISSA RAKENNUSHANKKEISSA.....	10
2.1	Taidehankinnat rakennushankkeissa.....	10
2.2	Prosenttiperiaate	16
2.3	Taidehankintojen nykytilanne	18
2.4	Taiteilija rakennushankkeessa	20
2.5	Julkinen taide ja vapaa taide	24
2.6	Valtion taideteostoimikunta.....	28
3	TAIDE TOIMITILOISSA	33
3.1	Uudet toimitilat.....	33
3.2	Valtion toimitilastrategia.....	35
3.3	Toimitilataide	37
3.4	Perusteet taiteen sijoittamiseen toimitiloissa.....	40
3.5	Taide uusissa toimitiloissa	49
3.6	Rakennuselementit taiteena	54
4	TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOKSEN TAIDEHANKINNAT	56
4.1	Uusi päärakennus	56
4.2	Rakennusvaiheen aikaiset taidehankinnat	58
4.2.1	Mycelium.....	59
4.2.2	Taide valtion taidekokoelmasta.....	64
4.3	THL:n taidetyö	69
4.3.1	THL mukana taiteen hyvinvoinnin tutkimuksessa	72
5	YHTEENVETO.....	73
	LÄHTEET	77
	LIITTEET.....	84

Liite 1. Valtionhallinnon tekemiä selvityksiä taidehankintojen edistämiseksi 2010-luvulla

Liite 2. Yhteenveto valtion taideteostoimikunnan vuosien 2010–2017 vuosikertomuksista

Liite 3. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Tilkanmäen kampuksen tonttipiirros

Liite 4. Mycelium-teoksen sijainti

1 JOHDANTO

Valtion taideteostoimikunnan toiminnassa on viime vuosina havaittu tapahtuneen muutoksia tiloihin sijoitettavassa taiteessa. Muutoksia ovat aiheuttaneet muuttuvat toimitilaratkaisut sekä toimitiloihin sijoitettavat uudenlaiset taidemuodot.¹ Toimitilaratkaisuissa suositaan siirtymistä perinteisestä henkilökohtaisia työhuoneita sisältävästä toimistomallista uudensuuntauksiin monitilatoimistoihin. Uusissa toimitilaratkaisuissa työntekijät useimmiten työskentelevät avonaisissa toimistotiloissa. Toimitilaratkaisuissa lasiseinien käyttö tilajakajana on myös viime aikoina yleistynyt. Näiden muutosten seurauksena on umpinaisten seinäpintojen määrä toimitiloissa vähentynyt. Valtion organisaatioiden toimitiloihin tarkoitettua taidetta hallinnoivassa valtion taideteostoimikunnassa on myös havaittu, että uudet taidemuodot ovat yleistyneet toimikunnan taidehankinnoissa.² Tutkielmassani käsitellään yleisesti rakennushankkeisiin ja toimitiloihin liittyviä taidehankintoja sekä selvitetään muutoksia toimitiloissa ja toimitiloihin sijoitettavassa taiteessa. Tutkielmani keskittyy selvittämään valtion organisaatioissa ja valtion taideteostoimikunnan toiminnassa tapahtuneita muutoksia, mutta samanlaiset toimitilamuutokset ja muutokset taidemuotojen suosimisessa ovat ajankohtaisia myös muualla.

Tutkielmani aihepiirin valikoituminen rakennushankkeisiin liittyviin taidehankintoihin tapahtui useamman kesken jääneen pro gradu -tutkielman jälkeen. Olen viime vuosikymmenen lopulla valmistunut ammattikorkeakoulusta rakennusarkkitehdiksi ja taidehistorian opinnot aloittaessani työskennellyt joitakin vuosia arkkitehtitoimistossa. Aloitin taidehistorian opintoni kiinnostuksestani kuvataiteeseen, mistä opintojen painopiste siirtyi rakennus- ja arkkitehtuurihistorian puolelle. Olin myös

¹ *Tapaaminen valtion taideteostoimikunnassa 14.12.2015.*

² *Tapaaminen valtion taideteostoimikunnassa 14.12.2015.*

jatkanut opintojani ammattikorkeakoulussa, minne tein insinööriyöni rakennushistoriallisesta kohteesta. Vaikka rakennushistorian ja rakennetun ympäristön tutkimus oli kiinnostavaa, halusin pro gradu -tutkielmaani ottaa vielä erilaisen katsontakannan. Vuoden 2015 lopussa olin yhteydessä valtion taideteostoimikunnan puheenjohtajaan arkkitehti Jari Aueriin, häneltä tiedustelin mahdollisia aiheita pro gradu -tutkielmaa varten. Auer ehdotti aiheeksi tutkia toimitilaratkaisuista johtuvia muutoksia toimikunnan toiminnassa. Työelämässä olen tekemisissä toimitilahankkeiden parissa, joten tämä toimitilojen muutosten tutkiminen taiteen kannalta tuntui hyvältä aiheelta. Tämä oli myös juuri sitä uutta katsontakantaa, mitä olin pro gradu -tutkielmaani toivonut. Itse myös koen, että tämän aihepiirin kanssa tavallaan ympyrä sulkeutuu taidehistorian opintojeni suhteen, kun palaan kuvataiteen aihepiiriin, mutta pitäen vahvasti jo olemassa olevan ammattiosaamiseni ja työhistoriani mukana.

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Jari Auerin kanssa keskustelimme, että ottaisın Terveiden ja hyvinvointilaitoksen (THL) vuonna 2015 valmistuneen uuden päärakennuksen taidehankinnat tapaus-tutkimuskohteeksi. Auer toimi THL:n hankkeessa valtion taideteostoimikunnan puheenjohtajan roolin lisäksi Senaatti-kiinteistöjen THL:n asiakkuuspäällikkönä. Auerin kanssa olin tehnyt yhteistyötä myös työni kautta THL:n hankkeissa, joten valinta THL:n päärakennuksesta tuntui hyvältä valinnalta. THL:n uusi päärakennus oli silloin juuri valmistunut, joten kohteena se oli myös hyvin ajankohtainen. Tutustuessani THL:n toimitilojen taiteeseen aloin kiinnostua kysymyksestä, miksi ylipäättänsä toimitiloihin sijoitetaan taidetta ja minkälaisia vaikutuksia taiteella on työntekijöihin. Tavallaan laajempi tutkimuskysymys muotoutui ajatuksesta, koska taidetta sijoitetaan toimitiloihin siihen, että miksi ja millaista taidetta sijoitetaan toimitiloihin. Tutkimusongelmaksi muodostui toimitilojen muutoksesta johtuvat vaikutukset rakennukseen sijoitettavalle taiteelle ja taiteen sijoittamisen prosesseihin. Tutkimusongelmasta johdin seuraavia tutkimuskysymyksiä:

- Minkälaisia haasteita uudenlaiset toimitilaratkaisut ovat tuoneet taideteosten sijoittamiselle? Minkälaisia ratkaisuja haasteisiin on löydetty?
- Minkälaisia muutoksia on havaittu valtion taideteostoimikunnan toiminnassa 2010-luvulla ja miltä osin muutokset ovat johtuneet muuttuneista toimitilaratkaisuista?

- Kuinka uudet taidemuodot sopivat uudentilaisiin toimitiloihin ja voiko uusissa taidemuodoissa olla vastauksia toimitilojen muutoksien tuomille haasteille?

Tutkielmassani uusina taidemuotoina käsitellään taidemuotoja, jotka ovat nousseet viime aikoina esille uusina taidemuotoina valtion taideteostoimikunnan toiminnassa. Käytännössä uusina taidemuotoina tarkoitetaan toimitiloihin sijoitettavaa muuta kuin perinteistä kuvanveistoa tai seinällä sijoitettavaa taidetta, kuten videotaidetta, performansseja, elinkaaritaidetta ja graffititaidetta.

Luvun 2 Taide julkisissa rakennushankkeissa tavoitteena on antaa perustietoa taiteen liittymisestä rakennushankkeisiin. Luvussa 2 esittelen rakennushankkeisiin liittyviä taidehankintoja sekä minkälaisia säädöksiä ja toimintatapoja niihin kuuluu. Luvussa 2 käydään läpi julkiseen rakentamiseen liittyvää prosenttiperiaatetta, taidehankintojen nykytilaa sekä taiteilijan työtä osana rakennushanketta, pohtien minkälaisena taiteilijat kokevat työnsä rakennushankkeen osana ja minkälaista yhteistyötä rakennusmaailman kanssa kaivataan. Julkisen taiteen ja vapaan taiteen eroavaisuuksia ja valtion taideteostoimikunnan toimintaa käsitellään omilla alaluvuilla.

Luku 3 Taide toimitiloissa keskittyy taiteeseen uudentilaisissa toimitilaratkaisuissa. Tässä tutkimuksessa uudentilaisilla toimitiloilla tarkoitetaan muutosta, mikä on tapahtunut toimitiloissa perinteisestä huonetoimistosta siirtymisestä nykyisiin yleistyneisiin monitilatoimistoihin, jossa työskennellään pääasiassa avoimessa tilassa ilman omaa työhuonetta tai edes välttämättä omaa työpistettä.³ Luvussa 3 esitellään valtion virastojen uusien toimitilojen ohjaavaa valtion toimitilastrategiaa sekä perusteita toimittalataiteelle. Tutkielmassani toimitilataiteena käsitetään taide, joka on sijoitettuna toimitiloihin, selvittäen minkälaisia kriteerejä kyseiselle taiteelle on annettu.

Luku 4 Terveysten ja hyvinvoinnin laitos käsittelee tekemääni tapaustutkimusta THL:n uuden päärakennuksen taidehankintoihin. Taidehankinnoista käydään läpi rakennushankkeen aikana tehtyjä taidehankintoja, sekä taidekilpailun kautta hankittua tilaustyötä että valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta toimitiloihin sijoitettuja taideteoksia. Luvussa 4 tehdään myös katsaus THL:lle nimetyn taideryhmän työhön. Luvun tarkoituksena on käsitellä THL:ää yhtenä valtion organisaationa, jonka tiloihin

³ Nenonen ym. 2012, 4.

taidetta sijoitetaan valtion taideteostoimikunnan toimesta. Tapaustutkimuksessa tuodaan esille uudenlaisten toimitilaratkaisuiden vaikutus taiteen sijoittamiseen.

1.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkittavaksi ilmiöiksi asetin toimitiloissa ja toimitilojen taiteessa tapahtuvat muutokset. Ongelmanasettelun kannalta tutkimuksessani nousi esille kaksi tavoitetta: ilmiöön vaikuttavien taustojen selvittäminen sekä ilmiöiden välisten yhteyksien kuvaaminen. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää, voidaanko kahdelle tutkittavalle ilmiölle esittää jonkinlaista syy-seuraussuhdetta. Yhdeksi tutkimuskysymykseksi olenkin nostanut sen, ovatko muuttuneet tilaratkaisut vaikuttaneet uusien taidemuotojen esille tuloon, vai ovatko nämä kaksi ilmiötä tapahtuneet ilman vaikutusta toisistaan.

Tutkielmassani käytetään laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkielmassani pyrin havaitsemaan valtion taideteostoimikunnan toiminnassa tapahtuneita muutoksia sekä analysoimaan muutokseen vaikuttaneita tekijöitä ja muutoksen aikaansaamia seurauksia. Näin tutkimuksessa käytetään myös historiatutkimuksen tutkimusstrategioita, vaikkakin tutkimuksen pääpaino on hyvin lyhyen ajan muutoksien havaitsemista. Tutkielmani perustuu valmiisiin dokumentteihin ja tekemiini haastatteluihin. Tutkimussuunnitelma eli tutkimushankkeen aikana, mikä Jari Eskolan ja Juha Suorantaan *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* mukaan kuuluukin laadulliseen tutkimukseen. Heidän tutkimusoppaansa mukaisesti käytin tutkielmassani avointa tutkimussuunnitelmaa, jossa tulkitsin aineistoa koko tutkimusprosessin aikana, eikä tutkimuksessa ollut selkeää aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin vaiheita. Tutkimussuunnitelmaa ja tutkimusongelmia tarkensin vielä aineistonkeruun aikana. Tutkielma perustuu aineistolähtöiseen analyysiin, koska omaa tutkimustani varten jouduin keräämään itselleni paljon perustietoa tutkielman aiheen ilmiöistä.⁴

Avoimen tutkimussuunnitelman mukana ongelmaksi nousi myös työn rajaaminen. Oma tarkempi fokus työhön oli pitkään hukassa ja aineistonkeruuvaiheessa erilaisia mahdollisia polkuja tuli vastaan useita. Omaa tutkimuksen rajaamisen

⁴ Eskola & Suoranta 1998, 15–16.

hankaluutta itselleni helpotti Jorma Kananen kirjoitus *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä* -oppaassa, jonka mukaa aiheen liika rajaaminenkin voi irrottaa tutkimuksen oikeasta kontekstistaan. Työskennellessäni tutun aihepiirin parissa, mutta uudenlaisen ongelmanasettelun kanssa, työn aloittaminen vaati laajempaa taustyötä saadakseni tutkimuskysymyksiini sopivan fokusoinnin. Mutta kuten Kananen opastaa, päätös aiheen rajaamisesta on kuitenkin jossain vaiheessa tehtävä, jotta työhön saataisiin tarpeeksi tietoa tieteellisen tiedonkeruu- ja analyysimenetelmien käyttämiseen.⁵ Olen pyrkinyt keräämään aineistoa laadulliselle tutkimukselle luonteenomaisesti niin, että mahdollisemman monenlaiset tarkastelut olisivat aiheesta mahdollisia.⁶ Aineistoa olen käsitellyt teoreettisen analyysin keinoin, jolloin pyrin korostamaan sitä, kuka on sanonut sekä mitä ja milloin on sanonut. Kuten Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* tutkimusoppaassa esitetään analyysin argumentointi nojaa tällöin yksittäisiin väitteisiin ja sen esittäjän tunnistamiseen.⁷

Haastatteluihin valmistautumiseen olen hyödyntänyt Johanna Ruusuvuoren ja Liisa Tiittulan opasta *Haastattelut: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Haastattelujen periaatteena on toiminut, että haastateltavat osallistuvat tutkielman tiedon tuottamiseen. Tutkielmaa varten tehdyt haastattelut ovat olleet puolistrukturoituja temahaastatteluja, joissa on kaikkien kanssa käyty läpi samat teemat ja aihepiirit, joita ovat olleet: prosenttitaide, julkinen taide, taidehankinnat, valtion taideteostoimikunnan toiminta, syyt taidehankkeille, uudenlaiset toimitilat, uudet taidemuodot ja THL:n uuden päärakennuksen rakennushanke. Haastateltavasta riippuen olen haastattelussa keskittynyt haastateltavaa koskeviin teemoihin. Teemojen sisällä olevat strukturoidut kysymykset ovat vaihdelleet eri haastateltavien kanssa.⁸ Haastateltavista Veikko Halmetojaa lukuun ottamatta ovat kaikki olleet tekemisessä THL:n päärakennuksen taidehankkeessa. Halmetojaa olen haastatellut asiantuntijana toimitilojen taidekuratoijana, pyrkien häneltä saamaan tietoa toimitilahankkeiden taidehankintojen yleisestä tilasta, kehityksestä ja vuorovaikutuksellisista suhteista uusiin toimitilaratkaisuihin⁹. Halmetoja on museokuratointien lisäksi kuratoinut toimitiloihin ja yksityisiin asuntoihin sijoitettavaa taidetta. Valtion taideteostoimikunnan taidetta Halmetoja on sijoittanut

⁵ Kananen 2014, 32–34.

⁶ Alasuutari 1999, 84.

⁷ Tuomi & Sarajärvi 2002, 21.

⁸ Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11–12.

⁹ Alastalo ym. 2017, 218.

Tampereen yliopistolle ja Helsingissä Senaatti-kiinteistöjen uuteen toimistorakennukseen, jossa mm. sijaitsevat myös Väestörekisterikeskuksen ja Energiaviraston toimitilat.

THL:n taidehankintoihin liittyen olen haastatellut THL:n taidekilpailun voittanutta Vesa-Pekka Rannikkoa. Rannikon haastattelussa käydään läpi myös laajemmalti julkista taidetta. Rannikko on työskennellyt julkiseen tilaan sijoitettujen taideteosten lisäksi julkisen taiteen kaavojen ja taiteen yleissuunnitelmien luomisessa. Näissä hankkeissa Rannikko on ollut tekemisessä kysymyksen kanssa, miten ajatella julkista taidetta kokonaisuutena ja miten julkinen taide liittyy julkiseen tilaan. THL:ltä olen haastatellut laitoksen nykyistä pääjohtajaa Juhani Eskolaa ja palvelujohtajaa Mikko Nisistä, jotka olivat mukana uuden päärakennuksen taidehankkeissa. Lisäksi olen haastatellut THL:n taideryhmään päärakennuksen rakentamishankkeen aikana kuullut Helena Kääriäistä ja nykyisen taideryhmän jäsentä Erika Malirantaa. Valtion taideteostoimikunnasta olen haastatellut toimikunnan puheenjohtajaa Jari Auria ja toimikunnan amanuenssia Heli Ahmiota.

Tutkielmassani käytän hyväksi erilaisia valtiohallinnon 2010-luvulla tekemiä selvityksiä ja ohjelmia taidehankintojen edistämiseksi rakennushankkeissa sekä näiden seurannaisina tuotettuja julkaisuja ja ohjeistuksia. Kyseisistä valtiohallinnon selvityksistä ja ohjelmista olen koostanut yhteenvedon tutkielmani liitteeksi (liite 1). Suurimmalta osin valtiohallinnon toimenpiteiden tavoitteena on ollut edistää prosenttiperiaatteen käyttöä rakennushankkeissa. Itse koin erittäin hyödylliseksi Taidetta arkeen -selvityksen liitejulkaisun artikkelit. Tutkimuskysymyksiini perustietoa olen kerännyt Milla Järvipetäjän ja Aura Nikkilän toimittamasta teoksesta *Taide rakennushankkeessa: Opas tilaajalle* sekä Anne Valkosen kirjoittamasta teoksesta *Taide rakennetussa ympäristössä: monumenttiteoksen hankinta julkiseen tilaan*. Prosenttiperiaatteen käytöstä hyvän esimerkin antaa Oulun kaupungin toiminnasta tehty Tarja Kekäläisen toimittama teos *Kaupunki hankkii yhteistä taidetta*. Taiteen kokemisesta erilaisissa tiloissa olen tietoa kerännyt Marcia Muelder Eatonin teoksesta *Estetiikan ydinkysymyksiä* sekä Helena Sederholmin teoksesta *Tämäkö on taidetta?*. Lisäksi olen käyttänyt laajasti sähköisiä lähteitä esim. lehtikirjoituksia, valtiohallinnon päätöksiä ja tiedotteita sekä erilaisia artikkeleja. Tutkimusaineistona on toiminut myös valtion taideteostoimikunnan vuosittaiset toimintakertomukset 2010-luvulta sekä valtion taideteostoimikunnan ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen materiaali THL:n uuden päärakennuksen rakennus- ja taidehankkeista. Valtion taideteostoimikunnan toimintaa tutkielmassani selvittän THL:n tapaustutkimuksen ja haastattelujen kautta sekä toimikunnan vuosittaisten

toimintakertomusten avulla. Vuosien 2010–2017 toimintakertomuksista olen tehnyt referaatin tutkielman liitteeksi (liite 2). Tutkielmani lähdeaineistona olen käyttänyt myös yritysmaailmaa selkeästi palvelevaa aineistoa, pyrkimyksenä löytää yhtymäkohtia tutkimusaineiston ja yritysmaailman välillä. Tästä esimerkkinä Maaretta Tukiaisen Moodit Oy:n toimintaa edistävä teos *Luova tila: tulevaisuuden työpaikka*.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Yleisesti julkisesta taiteesta on tehty paljon tutkimusta, kuten myös rakennushankkeisiin liittyvistä taidehankinnoista on tutkimusta olemassa, etenkin prosenttiperiaatteen käyttöön liittyen. Kuitenkaan toimitiloihin tehdyistä taidehankinnoista en löytänyt kovin paljon tehtyä tutkimusta. Sari Karttusen ja Ossi Naukkarisen artikkelien sekä valtion teettämien selvitysten yhteydessä tehtyjen tutkimusten lisäksi olen tutkielmassani käyttänyt joitain kotimaisia väitöskirjatutkimuksia. Teija Luukkanen-Hirvikoski on tutkinut yritysmaailman taidekokoelmia väitöskirjassaan *Yritysten taidekokoelmat Suomessa: Keräilypolitiikat, taiteen esittämisen käytännöt ja merkitykset elinkeinoelämässä*, jossa Luukkanen-Hirvikoski on tutkinut myös taiteen sijoittamisen syitä yritysten toimitiloihin. Rakennushankkeisiin liittyviä taidehankintoja on tutkittu Laura Uimosen väitöskirjassa *Taidetta suunnitteluun: Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa* sekä Tuula Isohannin väitöskirjassa *Arabia, Arabia: taiteellinen toiminta osana asuinympäristön suunnittelua, tapaus Arabianranta*. Johanna Ruohonen on tutkinut etenkin sotien jälkeisten vuosikymmenien julkista maalaustaidetta väitöskirjassaan *Imagining a New Society: Public Painting as Politics in Postwar Finland*. Näiden lisäksi tutkielmassani olen hyödyntänyt toimitilataiteen hyödyistä tanskalaisen Lotte Darsøn teosta *Artful Creation – Learning-tales of Arts-in-business* sekä amerikkalaisen filosofin ja taidekriitikon Arthur C. Danton teosta *The state of the art* julkisen taiteen arvoista. Tieteellisiä artikkeleja julkisesta taiteesta, olen tutkielmassani käyttänyt Sari Karttusen *Julkisen taiteen monet käytöt* ja Ossi Naukkarisen *Julkisen taiteen kolme muotoa*, joista kumpikin on tutkinut julkisen taiteen kysymyksiä ja ovat julkaissut myös muita artikkeleja liittyen julkiseen taiteeseen.

2 TAIDE JULKISISSA RAKENNUSHANKKEISSA

2.1 Taidehankinnat rakennushankkeissa

”Taidehankinnat ovat vain pieni osa rakennushankkeen kustannuksista, mutta onnistunut taideteos on merkitykseltään ja symboliarvoltaan kustannuksiaan suurempi osa rakennusta. Paikkaan sidottu taideteos ei ole vain rakennuksen koriste, vaan taideteos kommentoi, nostaa esiin ja korostaa jotakin olennaista rakennuksen arkkitehtuurista ja sen käyttötarkoituksesta, sellaista, joka ehkä muuten olisi kätkössä.”¹⁰

-Eeva-Liisa Rautalahti

Tässä tutkielmassa taidetta käsitellään rakennushankkeisiin liittyvinä julkisina taidehankintoina, jotka ovat mukana rakennushankkeen päätöksissä, kustannuksissa ja toteutuksessa tai muuten toimitiloihin sijoitettavana taiteena. Rakennushankkeeseen liittyvä taide voi olla kiinteästi rakennukseen liittyvä taideteos, osa rakennuselementtiä tai itsenäinen teos, mikä voi olla kaikkea pienestä kehystetystä teoksesta suureen monumentaaliseen veistokseen. Taide voi sijaita rakennuksen sisätiloissa, ulkotiloissa rakennuksen läheisyydessä tai kauempana rakennuksen ympäristössä esim. läheisessä puistossa. Taidehanke voi liittyä talonrakentamiseen tai infrastruktuuriin liittyviin rakennushankkeisiin, kuten tiehankkeet, julkiset puistot ja torit. Suurin osa julkisesta taiteesta sijoitetaan avoimesti saavutettavaan kaupunkitilaan. Näistä teoksista perinteisesti iso osa on ollut veistoksia. Muodoltaan ja sijainniltaan julkista taidetta on niin monenlaista, ettei julkiselle taiteelle ole julkista tilaa lukuun ottamatta välttämättä yhtä yhdistävää tekijää. Taide voi olla kiinteästi ja pysyvästi tiettyyn paikkaan pystytetyn teoksen lisäksi väliaikaisesti tilassa olevaa tai koettavaa taidetta. Fyysisesti huomaamattomien teosten arvostus on ollut myös nousussa.¹¹

Rakennushankkeen yhteydessä tehtävät taidehankinnat voidaan toteuttaa omana tilauksena, jolla on oma budjettinsa tai hankinnat voidaan toteuttaa osana rakennushanketta, jolloin taidehankintojen kustannukset sidotaan osaksi

¹⁰ Rautalahti 2012, 13.

¹¹ Naukkarinen 2009, 28–29, 31.

rakennushankkeen kustannuksia ja taideteokset valmistuvat osana rakennushanketta.¹² Taiteen sijoittamisessa tiettyyn paikkaan tai tilaan, nousee esille näiden kahden käsitteen eroavaisuudet, joita esim. Kirsti Saarikangas on käynyt läpi artikkelissaan *Tilan tekijät*. Siinä missä paikan voi ymmärtää sijaintina ja rajallisena tilana, liittyy tilaan liike ja moniulotteisuus. Tilassa liikkuminen ja tapahtuminen on olennaista tilan aistimisessa ja havaitsemisessa. Tila on myös jatkuvassa vuorovaikutuksessa, siinä missä paikkaan sisältyy järjestys ja pysyvyys.¹³

Arkkitehti ja taidemaalari Eeva-Liisa Rautalahti on käynyt läpi *Taide rakennushankkeessa -opas tilaajalle* -teoksessa julkaistuissa artikkeleissaan taidehankintaprosessin vaiheita ja osapuolia. Taidehankintaprosessi käynnistyy aloitteesta taidehankinnalle. Riippuen, mistä aloite taidehankinnalle tulee, esim. prosenttiperiaate, taideohjelma tai rakennuttajan oma päätös taidehankinnalle, voi aloitteesta johtuva syy määrittellä taidehankintaa eteenpäin hyvin eri tavoin, sekä osaltaan jo määrittää taidehankinnan tavoitteita esim. taidekaavassa esitetyt tavoitteet tai tilaajan omat mieltymykset ja tavat suorittaa taidehankinnat. Aloitteen jälkeen määritellään taidehankinnan lähtökohdat. Lähtökohdista määritellään tehdään päätökset, miten taidehankinta toteutetaan ja miten se sijoittuu osaksi rakennushanketta sekä päätetään, miten mahdollinen taiteilijavalinta suoritetaan. Taiteilijavalintaprosessin jälkeen toteutetaan taideteoksen suunnittelu, valmistus ja pystytys tai ripustaminen. Valmiin taideteoksen tilaajalle luovuttamisen jälkeen alkaa taideteoksen elinkaari, mikä on usein taidehankkeen pitkäkestoisin vaihe.¹⁴ Taideteoksen suunnittelussa on huomioitava koko taideteoksen elinkaari ja teoksen huoltaminen, jota varten taiteilijan on syytä laatia taideteoksesta huoltokirja. Taideteoksen huollosta ja elinkaaresta Eeva-Liisa Rautalahti on kirjoittanut *Taide rakennushankkeessa -opas tilaajalle* julkaisussa olevan artikkelin *Taideteoksen huolto ja elinkaari*. Opetus- ja kulttuuriministeriön prosenttiperiaatteen edistämiseksi asettama ohjausryhmä on nostanut esille rakentamisen ja ylläpidon vastuukykyä osana taideteosten elinkaariajattelua. Ohjausryhmä on nostanut esille huolen, että taideteokset voivat jäädä sellaisen tahon omistukseen, joilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia eikä osaamista järjestää tarvittavaa ylläpitoa.¹⁵

¹² Rautalahti 2012, 13.

¹³ Saarikangas 1998, 188.

¹⁴ Rautalahti 2012, 13-19.

¹⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriön esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi 2017, 21.

Eri lähteistä on noussut esille se, ettei rakennushankkeisiin liittyvillä taidehankkeilla ole määriteltyä kulkua. Näin ollen taidehankkeen kulku voi olla hyvin monenlainen. Taideteoksen toteuttamistavat riippuvat yksittäisestä taidehankkeesta sekä taiteilijan ja rakennuttajan taideteoksen toteuttamistavasta tekemistä päätöksistä. Erilaisia taideteosten toteuttamistapoja Eeva-Liisa Rautalahden mukaan on¹⁶:

- Erilliset taideprojektit, jotka taiteilija toteuttaa joko rakennuspaikalla tai omalla työhuoneellaan (toteuttaminen ja asentaminen joko työmaan aikana tai rakennushankkeen valmistumisen jälkeen).
- Erillinen taideprojekti, jonka alihankkija toteuttaa taiteilijan ohjeistuksen mukaisesti tai rakennusurakkaan kuuluvan urakoitsijan toteutettava taideteos.
- Suorana ostona, valmis taideteos ostettuna taiteilijalta, galleriasta tai taidelainaamosta.
- Taidetta voidaan myös sijoittaa olemassa olevasta kokoelmasta. Valtion organisaatioiden tiloihin taidetta sijoitetaan valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta.

Taidetta voidaan hankkia erilaisilla taidekilpailuilla. Avoin kilpailu järjestetään kaikille avoimena yleisenä kilpailuna. Kutsukilpailussa järjestäjä kutsuu kilpailuun referenssien perusteella yleensä 2-6 taiteilijaa. Kaksivaiheisen kilpailun ensimmäinen vaihe toteutetaan yleisenä ideakilpailuna ja toinen vaihe valittujen taiteilijoiden kanssa jatkokilpailuna. Taidehankinta voidaan toteuttaa arkkitehtikilpailun yhteydessä, jolloin taiteilija on yksi suunnitteluryhmän jäsenistä. Näiden lisäksi hankinta voidaan toteuttaa myös suorana taiteilija- tai teosvalintana.¹⁷

Kun taidehankinnat liittyvät rakennushankkeisiin, pätevät taidehankintoihin samat määräykset kuin muuhun rakentamiseen. Näin ollen taidehankintojen osalta on selvitettävä, minkälaisia viranomaisilta vaadittavia lupia taidehankinta tarvitsee. Rakentamisessa käytettävä ja voimassa oleva maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL 132/1999) ei sisällä määräyksiä taiteesta rakennetussa ympäristössä. Laki kuitenkin velvoittaa, että rakentamisen ohjauksen tavoitteena on oltava rakennushankkeen toteuttaminen huomioiden viihtyisyys ja turvallisuus sekä esteettisesti tasapainoinen

¹⁶ Rautalahti 2012, 14.

¹⁷ RT 01-11147, *Taide rakennushankkeessa* 2014, 3.

elinympäristö. Lain mukaan, alueiden käytön suunnittelun tavoitteiden tulisi edistää rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista. RT-kortin¹⁸ *Taide rakennushankkeessa* mukaisessa ohjeistuksessa taide on nostettu tärkeäksi tekijäksi lisäämään rakennetun ympäristön esteettisyyttä, viihtyisyyttä ja turvallisuutta sekä taidetta pidetään kulttuuriarvoja luovana tekijänä.¹⁹

Työn laadun ja kustannusarviossa pysymisen lisäksi, onnistuneen rakennushankkeen mittarina on hankkeen aikataulussa pysyminen. Rakennushankkeen toteutus on tavallisesti pidempikestoinen kuin taidehankintojen toteutus, joten taidehankintojen aikataulu yleensä linkitetään rakennushankkeen aikatauluun niin, että taidehankinnat valmistuvat oikeanaikaisesti rakennushankkeen rinnalla.²⁰ Taiteilijalle onkin tärkeä sitoutua rakennushankkeen aikatauluun ja pystyä toimimaan aikataulun mukaisesti²¹.

Taiteen rooli rakennetussa ympäristössä voi olla hyvin erilainen, riippuen taiteelle asetetuista tavoitteista tai ympäristöstä, mihin taide sijoitetaan. Rakennus tai ympäristö voi itsessään olla kokonaistaideteos, jolloin taiteen on hyvin vaikea luoda omaa roolia. Taiteelle voidaan myös antaa hyvin itsenäinen rooli, jossa taiteen tarkoituksena on nostaa tilan arvoja sekä tuoda esiin ajatuksia ja kysymyksiä. Taiteilijoiden ja taidehistorioitsijoiden näkemys nykyisin on, ettei taide ole pelkästään monumentti, vaan sitä voi olla pätkä katua, tilan valaistus tai tilan tekniset ratkaisut.²² Perinteinen muistomerkkijattelu on kyseenalaistettu, tuoden esille teokset, jotka eivät kunnioita mitään tiettyä henkilö tai tapahtumaa. Tätä kautta julkiselle taiteelle on myös annettu mahdollisuuksia esittää taidetta uusin keinoin, kuten performansseina, julisteina, valoteoksina ja yhteisötaiteen.²³ Taidehankintojen tavoitteissa on myös tapahtunut muutoksia, jotka antavat taiteilijoille mahdollisuuden luoda näitä uudenlaisia taidekokemuksia. Taidetavoitteissa taidetta edelleen käsitellään yleensä taideteoksena, mutta selkeästi materiaalisesta taideobjektista ollaan siirrytty ajattelemaan taidetta myös prosessina ja tapahtumana. Taide on sankaripatsaista, muistomerkeistä ja

¹⁸ RT-kortisto on Rakennustieto Oy:n julkaisema rakennusalan tietopalvelu ja laatujärjestelmä, joka sisältää tietoja ja ohjeita rakennusalan sopimuksista, säännöksistä ja laatuvaatimuksista sekä tuotetieto (<http://www.rakennustieto.fi/rt>).

¹⁹ RT 01-11147, *Taide rakennushankkeessa* 2014, 3.

²⁰ Rautalahti 2012, 13.

²¹ Hara 2013, 59.

²² Kaverma 2013, 75.

²³ Naukkarinen 2009, 30-31.

suihkulähteistä siirtynyt lähemmäksi ihmisten arkista ympäristöä.²⁴ Väliaikaisesta ja tilassa koettavasta taiteesta hyvänä esimerkkinä ovat performanssit. Ensimmäinen valtion taidekokoelman performanssiteos tilattiin vuonna 2006 Kiasman avajaisiin taiteilijan Roi Vaaralta. Teoksessa *Kultainen kädenpuristus* kaikilla avajaisissa olleilla oli mahdollisuus kätellä korokkeella seisovaa, lehtikullatulla kädellään kättelevää taiteilijaa.²⁵ Muutoksia ja keskustelua julkisen taiteen suhtautumisessa muistomerkkeihin ja monumentaalisiin teoksiin on tapahtunut usein, läpi taiteen historian, kuten Liisa Lindgrenin kirjassa *Monumentum* käy ilmi. Lindgren käy läpi näitä muutoksia etenkin artikkelissaan *Muistomerkeistä julkisen tilan taiteeseen*.²⁶

Taidekoordinaattori Tuula Isohanni esittää artikkelissaan *Kokemuksia Arabiarannan taidekoordinoinnista*, että taidehanke voi tuoda rakennushankkeelle muutakin kuin vain taidetta. Taide voi Isohannin mukaan toimia myös rakentamisessa esiin tulevien ongelmien ratkaisijana. Taidehankintojen aikana rakennushankkeen osapuolilla on mahdollisuus tutustua uudestaan rakennuskohteen toiveisiin ja tavoitteisiin sekä yksityiskohtiin. Tämä tarkastelu voi tuottaa uusia ideoita ja ratkaisuja myös rakennushankkeelle, mitä ei rakennuskohteen suunnitteluajana oltu ajateltu.²⁷ Näin taiteen mukaan ottaminen rakennushankkeeseen voi tuoda mukanaan muutakin, kun vain yhden itsenäisen taideteoksen. Taiteelle on annettava mahdollisuus olla yksi oleellinen osa rakennushanketta, mikä voi tuoda mukaan uudenlaisia ajatuksia rakennettuun ympäristöön. Kuvataiteilija Petri Kaverman mukaan taiteilijan mukaanotto rakennetun ympäristön suunnitteluun voikin tuoda mukana uudenlaisia taiteellisia innovaatioita, jotka voivat olla myös jotain muuta, kun mitä ollaan totuttu näkemään.²⁸ Myös valtion taideteostoimikunnan puheenjohtaja Jari Auer nosti haastattelussaan esille, kuinka taiteilija voi tuoda sellaista lisäarvoa ja uusia ajatuksia rakennushankkeelle, mitä joku muu ei olisi tajunnut hankkeeseen tuoda.²⁹ Eri lähteiden perusteella voidaan todeta, että rakennushankkeiden yhteydessä toteutettavilla taidehankinnoilla on paljon mahdollisuuksia sekä taiteilijalle että rakennushankkeelle. Onnistuneilla taidehankkeilla on mahdollisuus antaa kummallekin taholle lisäarvoa sekä näkyvyyttä.

²⁴ Uimonen 2010, 20, 49.

²⁵ Kultainen kädenpuristus. Valtion taideteostoimikunnan taidekokoelma *www-sivut*, <http://kokoelmat.fng.fi/app> (17.2.2018).

²⁶ Lindgren 2000, 217-242.

²⁷ Isohanhi 2012, 40-42.

²⁸ Kaverma 2013, 75.

²⁹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

Siinä, missä julkinen taideteos tuo näkyvyyttä taitelijalle, tuo onnistunut taideteos näkyvyyttä myös rakennetulle ympäristölle.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman prosenttiperiaatteen kehittämisen ohjausryhmän mukaan tavoitteena tulisi olla, että rakennusliikkeet tunnistaisivat taideohjelmien ja hankintojen mahdollisuudet³⁰. Tämän ovatkin osa rakennusliikkeistä ottaneet mukaan liiketoimintamalliinsa. Taidehankintoja rakennushankkeen yhteydessä on toteutettu erityisesti julkisissa hankkeissa, mutta lisääntyvässä määrin myös yksityisessä rakentamisessa. Osaltaan siihen on vaikuttanut julkisen rakentamisen laajentuminen julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöksi³¹. Lisäksi eri kiinteistötoiminnassa olevien osapuolten roolit ovat monipuolistuneet ja sekoittuneet, esimerkkinä julkisen tahon toimiminen vuokralla yksityisen tahon rakentamassa ja omistamassa kiinteistössä³². Prosenttiperiaatteen kehittämisen ohjausryhmä toteaa loppuraportissaan, kuinka tärkeää taidehankkeiden osalta on lisätä ja kehittää hankkeiden tutkimusta ja viestintää. Viestinnässä tulee ottaa esille taidehankkeen hyödyllisiä vaikutuksia sekä tuoda esille taiteen saavutettavuuden ja taiteen vetovoimaisuuden parantaminen sekä huolehtia taidehankintoihin liittyvien teemojen brändäyksestä ja neuvonnasta. Hankkeiden ja viestinnän tueksi kaivataan lisää riippumattomia ja kriittisiä tutkimusnäkökulmia rakennushankkeisiin liittyvistä taidehankinnoista.³³

Esimerkkinä rakennettuun ympäristöön sijoitetun taiteen hyödyistä tehdyistä tutkimuksista on Oona Myllyntauksen väitöskirja-artikkelissaan *Julkinen taide osana opiskeluympäristöä: lukiolaisten kokemuksia* esittämiä hyötyjä taiteesta rakennetulle ympäristölle sekä yksilölle ja yhteisölle. Myllyntauksen tutkimuksen mukaan taide tekee rakennetusta ympäristöstä viihtyisämpää, ainutlaatuista ja visuaalisesti parempaa. Taide myös auttaa kehittämään alueen identiteettiä, auttaa luomaan alueelle vetovoimaista ja kulttuurimyönteistä imagoa sekä vähentää ilkeävaltaa rakennetussa ympäristössä. Taide rakennetussa ympäristössä tuo hyötyjä myös siellä oleville yksilöille ja yhteisöille. Tutkimuksessa huomattiin taiteen parantavan ihmisten viihtymistä, jaksamista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Taide havaittiin myös lisäävän rakennetun ympäristön huolenpitoa ja arvostusta. Taiteen tuominen rakennettuun ympäristöön lisää

³⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriön esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi 2017, 21.

³¹ Uimonen 2012,136.

³² Hara 2013, 58.

³³ Opetus- ja kulttuuriministeriön esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi 2017, 25.

taiteilijoiden työmahdollisuuksia. Lisäksi se tuo taiteen ja taide-elämykset ihmisten arkipäivään sekä mahdollistaa uuden ja yllättävän taiteen kohtaamisen. Näiden lisäksi tutkimuksessa todettiin, että taide tuo arvonnousua kiinteistöjen omistajille.³⁴

2.2 Prosenttiperiaate

Julkisiin rakennushankkeisiin liittyvät taidehankinnat perustuvat usein prosenttiperiaatteen käyttöön. Julkisen tahon tekemä päätös taiteen prosenttiperiaatteen käytöstä velvoittaa taidehankintojen mukaan ottamisen merkittäviin julkisiin rakennushankkeisiin. Kunnilla voi olla myös aluekohtaisia, yleensä kaavoituksessa määriteltyjä tavoitteita taiteen käyttämiseksi rakentamisen yhteydessä. Prosenttiperiaatteen tai prosentti taiteeseen -periaatteen, tarkoituksena on käyttää tietty osuus rakennushankkeen kustannuksista taidehankintoihin. Prosenttitaidetta voidaan pitää yhtenä julkisen taiteen muotona. Valtionhallinnon puolelta se toimii taiteen rahoitusmekanismina ja taidepolitiikan toteuttamisen välineenä.³⁵ Prosenttiperiaatteella hankittua taidetta kutsutaan myös prosenttitaideeksi. Prosenttiperiaate on kansainvälinen nimitys 1920-luvulla syntyneelle suositukselle, mikä on monissa maissa otettu yhdeksi julkisen taiteen toimintamuodoksi. Prosentti taiteeseen on suora käänнос englanninkielessä käytössä olevista käsitteistä percent for art ja percentage for art.³⁶ Prosenttiperiaate on levinnyt eri puolille maailmaa, merkittävästi vaikuttaen julkisen taiteen investointeihin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Britanniassa prosenttitaideessa liikkuu huomattavia rahasummia.³⁷ Suomessa prosenttiperiaate oli ensimmäistä kertaa esillä eduskunnassa vuonna 1939, jolloin hallitus esitti tulo- ja menoarviossaan mahdollisuutta uudisrakennusten käyttää määrärahoista enintään yksi prosentti taiteelliseen koristamiseen, rakennuksen laadun tai tarkoituksen sitä vaatiessa³⁸.

Vuonna 1956 valtioneuvosto teki päätöksen asettaa valtion taideteostoimikunta vastaamaan julkisten rakennusten kaunistamisesta taideteoksilla. Valtion taideteostoimikunta ei varsinaisesti noudata prosenttiperiaatteetta, kuten opetus- ja

³⁴ Myllyntaus 2017, 9.

³⁵ Heinonen 2016, 24.

³⁶ Taidetta arkeen 2013, 9.

³⁷ Karttunen 2000, 47, 51.

³⁸ Kaipainen 2013, 4.

kulttuuriministeriölle tehdyssä *Taidetta arkeen* -selvityksessä mainitaan: ”Prosenttitaitteen soveltaminen ei kuitenkaan ole koskaan täysimittaisesti toteutunut valtion taideostoimikunnan toimintahistorian aikana”.³⁹ Prosenttiperiaate on vahvimmin otettu käyttöön kunnissa. Ensimmäisenä kuntana päätöksen prosenttiperiaatteen käytöstä teki Kuopio vuonna 1963. Oulussa ja Tampereella päätös prosenttiperiaatteesta tehtiin vuonna 1964. Kuntien ja valtion eri tahojen lisäksi prosenttiperiaatteen käyttöä edesauttavat erilaiset julkiset tahot, kuten maakuntien liitot, alueelliset taidetoimikunnat ja aluetaidemuseot.⁴⁰

Toimintamallina prosenttiperiaate on poikkihallinnollinen, jolloin se vaatii osamista, tietoa ja tahtoa sekä rakentamisesta vastaavien taholta (tilaajat, rakennuttajat, suunnittelijoiden ja rakentajien) että taiteilijoilta⁴¹. Oulun kaupungin prosenttiperiaatteen käyttöä on käyty läpi teoksessa *Kaupunki hankkii yhteistä kuvataidetta: Prosenttitaitteen vuoksi*. Prosenttiperiaatteen käyttö vakiintui Oulussa nykyiselleen 2000-luvulle tullessa. Jo vuoden 1964 kaupunginvaltuuston päätös antoi kaupunginhallitukselle valtuuden uusien julkisten tilojen kaunistamisen taideostoilla. Päätös velvoittaa käyttäjähallintakunnan ja hankeryhmän pohtimaan erikseen jokaisen hankkeen kohdalla, taiteen osuutta hankekokonaisuudessa ja millä osuudella hankkeen kustannuksista taidetta hankitaan. Myöhemmin annetuissa erillisinvestointien hankeohjeissa taidehankkeiden kokonaiskustannukset rajattiin alkuperäisestä 2 %:sta 1,5%:iin rakennuskustannusten tavoitehinnasta. Lopullisen ratkaisun taidehankinnasta ja sen suuruudesta tekee kaupunginvaltuusto rakennusinvestointipäätöksen teon yhteydessä. Taidehankintoja ja taideteosten huoltamisen yhteistoimintaa varten kaupunginhallitus on asettanut kuvataideryhmän, jonka vastuullisena henkilönä toimii Oulun taidemuseon johtaja.⁴²

³⁹ *Taidetta arkeen* 2013, 9.

⁴⁰ *Kaipainen* 2013, 13-16.

⁴¹ *Heinonen* 2016, 16.

⁴² *Salmi* 2008, 23, 25.

2.3 Taidehankintojen nykytilanne

”Taiteilijat ovat historiallisesti toimineet osana rakennetun ympäristön suunnittelua, mutta rakentamisen teknistyessä ja teknisten ja taloudellisten seikkojen painottuessa jääneet pois rakentamisen kentältä”⁴³

Arkkitehti Laura Uimonen on kirjoittanut artikkelissaan *Taide takaisin rakentamiseen*, kuinka Suomessa on jälleen voimissaan perinne, jossa luodaan ihmisläheistä ja arvokasta ympäristöä yhdistämällä arkkitehtuuri, muotoilu ja kuvataide kokonaisuudeksi. Historiasta Uimonen on artikkelissaan nostanut esimerkiksi Helsingin rautatieaseman pääsisäänkäynnin yhteydessä olevat lyhtyjä kannattelevat kivimiehet. Ajan myötä nämä kuvanveistäjä Emil Wiksrömin vuonna 1914 valmistuneet *Lyhdynkantajat*-veistokset ovat osaltaan rakentaneet suomalaista rautatiekulttuurin identiteettiä. *Lyhdynkantajat* ovat otettu vahvasti mukaan myös markkinointiin. Uimonen pitää tätä hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka taideteokset voivat antaa rakennukselle erityistä lisäarvoa ja kuulua merkittävään arkkitehtuuriin.⁴⁴ Yritykset ovat ottaneet taiteilijoita myös mukaan tarkoituksellisesti markkinoinnin suunnitteluun, jolloin yrityksen tarkoituksena ei kuitenkaan usein ole tehdä taidetta, vaan parempien tuotteiden ja palveluiden kautta parantaa yrityksen kannattavuutta.⁴⁵ Uimosen mukaan eri osapuolten taideyhteistyö on muuttunut ja laajentunut, arkkitehtuurin ja kuvataiteen saadessa uusia piirteitä. Taidetta sijoittaessa rakennettuun ympäristöön yhteistyötä tekevät arkkitehtien ja taiteilijoiden lisäksi myös muotoilijat, suunnittelijat, rakennuttajat ja taidehallinnon asiantuntijat. Uimosen mukaan lisääntyvästä kansainvälisyydestä, tiedon saatavuudesta sekä yhä laajenevista ammatillisista ja sosiaalisista verkostoista johtuvat muutokset ovat tuoneet suomalaiseen arkeen aikaisempaa laajempaa visuaalista kulttuuria. Nämä arjen muutokset vaikuttavat tarpeisiimme, tapoihimme ja esteettisiin mieltymyksiimme, mitkä ovat myös vaikuttaneet rakennetun ympäristön tavoitteisiin. Tästä Uimonen pitää esimerkkinä 1980–90-luvuilla valtion- ja kuntahallinnon tavoitteisiin kirjattua prosenttiperiaatteen käyttöä rakentamisesta.⁴⁶ Arkkitehti Ville

⁴³ Hara 2013, 62.

⁴⁴ Uimonen 2012, 135.

⁴⁵ Naukkarinen 2009, 37.

⁴⁶ Uimonen 2012, 135.

Hara näkee prosenttiperiaatteessa mahdollisuuden tarjota keinon palauttaa taiteilijoille luonteva ja kiinteä rooli arkkitehtuurissa ja taiteessa⁴⁷. Arkkitehti Kustaa Salmen mielestä arkkitehtuurin ja kuvataiteen visuaalisuuden pohdinnasta on siirrytty tarkastelemaan ympäristöä, tilaa, välitöntä psykofyysistä kokemusta ja asioiden keskinäisiä yhteyksiä. Tästä hyvänä esimerkkinä Salmi pitää ympäristötaiteen syntymistä. Salmen mukaan parhaimmillaan arkkitehtuurin ja kuvataiteen vuorovaikutus toteutuu kokonaistaideteoksina, joissa ilmentyy myös abstraktin kuvataiteen vaikutus nykyarkkitehtuuriin.⁴⁸

Kuvataiteilija Petri Kaverma kirjoittaa artikkelissaan *Kuvataidenäkökulmia prosentti taiteeseen -periaatteen toteuttamisesta*, kuinka prosenttitaide pitäisi saada houkuttelemaan taiteilijoita enemmän. Moni taiteilija on esittänyt pelkonsa prosenttitaiteen muuttumisesta osaksi taiteilijan ”pakkoansaintalogiikkaa”. Prosenttiperiaatteen käyttöä ja tavoitteita Kaverman mukaan pitää kehittää siihen suuntaan, että se tuo taiteilijoille enemmän mahdollisuuksia ja kiinnostusta toteuttaa omia ajatuksiaan taidehankinnoissa.⁴⁹ Veikko Halmetoja kertoo haastattelussaan huomanneensa, ettei toimitilataide koe samanlaista arvostusta kuin ”oikea taide”. Halmetoja sanoo itse arvostavansa ja nauttivansa toimitilojen taidetyöstä. Halmetojan mukaan koetaan, että toimitilojen taiteessa, kuten julkisissa tilausteoksissa aina, taiteellinen vapaus vähenee. Toimitilataiteen Halmetoja näkee taiteilijoille kuitenkin hyvänä mahdollisuutena, koska niistä yleensä maksetaan suhteellisen hyvin.⁵⁰ Yhdellä teostilauksella voi olla jo merkittävä vaikutus yksittäisen taiteilijan uraan ja toimentuloon⁵¹. Kuten Kaverma kirjoittaa niin julkisessa taiteessa on myös kyse taiteilijan työllistymisestä, mikä on isompi kysymys kuin kysymys taiteilijan identiteetistä. Taiteellisen vapauden vähenemisen lisäksi taiteilijat voivat julkisessa taiteessa kokea oman arvostuksensa vähenevän. Julkisen taiteen puolella taiteilijaa harvoin koetaan niin tärkeänä tekijänä, kuin gallerioissa ja museoissa esillä olevassa taiteessa. Usein julkisessa taiteessa kohdataan teos tai tapahtuma, jonka tekijästä kokijalla ei ole tietoa.⁵²

⁴⁷ Hara 2013, 58.

⁴⁸ Salmi 2008, 23.

⁴⁹ Kaverma 2013, 75.

⁵⁰ Veikko Halmetojan haastattelu 25.1.2018.

⁵¹ Karttunen 2000, 47.

⁵² Naukkarinen 2009, 33.

Tällä hetkellä katutaide on vahvasti esillä sekä julkisessa että vapaassa taiteessa. Taideteostoimikunnan entinen jäsen kuvataiteilija Tatu Tuomisen mukaan katutaiteessa sekä muissa urbaaneissa tiloissa tapahtuvassa taiteessa on viime vuosina suhtautumisessa tapahtunut iso murros sallivampaan suuntaan. Tuomisen mukaan tästä on esimerkkinä merkittävien museoiden katutaiteeseen liittyvien taideteoksen hankinnat. Katutaidetta löytyy nykyisin esimerkiksi Nykyaiteen museo Kiasmasta, Helsingin taidemuseo HAM:sta ja Vantaan taidemuseo Artsista. Moniin kaupunkeihin on myös noussut laillisia seiniä, joihin kuka tahansa voi maalata, lähes mitä tahansa. Myös yleisellä tasolla suhtautuminen graffititaiteeseen on muuttunut, josta esimerkkinä on töhryistä puhumisen muuttuminen taiteesta puhumiseen. Tuomisen mukaan media on normalisoinut tämän aikaisemmin luvattomaksi taiteeksi katsotun taidemuodon.⁵³ Itselleni herää kysymys, kuinka katutaide tulee muuttumaan noustessa esille julkisessa taiteessa? Estetiikan dosentti Ossi Naukkarinen on artikkelissaan *Julkisen taiteen kolme muotoa* nostanut esille, että graffitit nähdään, mutta niiden ajatustapa ja arvot jäävät helposti piiloon muilta kuin alakulttuurin omaksuneilta⁵⁴. Julkisessa taiteessa taiteen kritiikki jää muutenkin vähemmälle kuin vapaassa taiteessa. Näin herää kysymys siitä, että annetaanko historiansa takia katutaiteen sisältää enemmän kritiikkiä, kun mihin on normaalisti julkisen kuvataiteen puolella totuttu?

2.4 Taiteilija rakennushankkeessa

Kuten onnistuneen rakennushankkeen, myös onnistuneen taidehankkeen edellytyksenä on eri osapuolten yhteistyö sekä muiden tahojen ammattitaidon kunnioittaminen ja ymmärrys muiden tahojen osuudesta hankkeessa. Kuvataiteilija Petri Kaverman mukaan taiteilijat usein kokevat, ettei vastavuoroisuus hankkeessa aina toteudu taiteilijoiden näkemyksiä arvostavalla tavalla. Taiteilijat ovat myös kokeneet, että jää yksinomaan heidän vastuulleen omaksua rakennusprosessin käytännöt ja käsitteet. Eritoten ongelma on havaittu uusien taidemuotojen ollessa kyseessä. Taiteilijat ovat kokeneet, että jos heidät nähdään rakennushankkeessa vain tilojen koristajana tai somistajana, jää lähtökohdat yhteistoiminnalle vajavaiseksi. Toisen työn arvostamisen

⁵³ Koivuranta 2016.

⁵⁴ Naukkarinen 2009, 32.

ja yhteistyön parantamisen lisäksi, voidaan mahdollisuuksia taiteen hyödyntämiselle lisätä eri osapuolten omien työtapojen kehittämällä. Taiteilijoiden olisi hyvä omak-sua työtapoja rakennusalan puolelta ja toisaalta rakennuspuolen tulee oppia hyödyn-tämään taiteilijoiden ydinosaamisalueita. Rakennushankkeeseen sopivan taiteilijaku- van muodostamiselle on tärkeää löytää monialainen yhteistyö, jossa alat eivät eriydy toisistaan ja tietotaidosta ei tule sektorikohtaisempaa. Kaverma nostaa myös esille tai-teilijoiden näkemykset, kuinka osa taiteilijoista näkee rakennushankkeissa mukana olevan taiteen odotukset haastavina. Julkiseen taiteeseen kohdistuu moninaisia odo-tuksia ja paineita niin taiteilijoiden kuin myös tilaajatahon suunnalta. Kaverman mu-kaan julkisen taiteen tulisi täyttää lukuisia vaatimuksia, ja taiteen odotetaan olevan turvallista ja hyväksyttävää. Taiteelta odotetaan ympäristöön lisäarvoa tuovaa elä-myksellisyyttä, näyttävyyttä ja yllätyksellisyyttä. Taiteilijalle voi olla vaikea löytää kosketuspintaa näihin julkisen taiteen kysymyksiin, joita taiteilija mahdollisesti pitää itselleen vähemmän kiinnostavina. Kaverman mukaan taiteilijat kokevatkin tämän ta-kia joutuvan jakamaan työnsä kahteen eri osaan: omaan vapaan taiteilijan työhön sekä julkisen taiteen työhön, jolla oma työ rahoitetaan. Julkisen taiteen osalta taiteilijat voi-vat joutua työskentelemään heille vieraiden kysymysten kanssa sekä ottamaan taitees-saan huomioon asioita, joihin eivät normaalisti joudu taiteessaan vastaamaan. Rajoit-teet koetaan taiteen luomiseen julkisen taiteen puolella vahvemiksi kuin vapaan tai-teen puolella. Julkisen taiteen puolella joudutaan enemmän kiinnittämään huomiota siihen, ettei taidetta koeta loukkaavana tai ahdistavana. Julkinen taide ei ylipäättänsä saisi ai-heuta minkäänlaisia negatiivisia reaktioita. Julkiselle taiteelle asetettujen rajoitteiden takia, julkisella taiteella ei ole niin suurta mahdollisuutta ottaa vapaasti kantaa, mikä osaltaan karsii taiteilijan vapautta. Julkisessa taiteessa on kuitenkin kysy näkyvyy-destä ja työmahdollisuuksista, mitkä voivat avata taiteilijalle täysin uudenlaisia mah-dollisuuksia.⁵⁵

Rakennushankkeisiin liittyvien taidehankintojen kehittäminen vaatisi rakennus-puolella taidehankintojen arvostamisen lisäämistä ja kehittämistä, mutta myös taide-maailmassa toimitilataiteen arvostamisen lisäämistä. Muutokset uudenlaiseen tapaan toimia tapahtunee helpoiten koulutuksen kautta. Rakennusalan koulutuksen tulisi painottaa tietoisuutta taidehankinnoista ja taiteilijoiden työpanoksesta, mutta myös taiteilijoiden koulutukseen tulisi lisätä tietoa rakennusalan suunnittelu- ja

⁵⁵ Kaverma 2013, 74–76.

neuvottelutaidoista. *Taidetta arkeen* -selvityksen mukaan koetaan, että taidepuolelta tulee paljon hyviä ideoita, jotka vain jäävät toteuttamatta suunnittelu- ja neuvottelutaitojen puutteen vuoksi. Myös rakennusalan kansainvälistyvistä liiketoimintamalleista ja monimutkaistuvista toteutusprosesseista kaivataan lisää tietoisuutta. Näiden seikkojen koetaan olevan uhka luovien alojen vaikutusmahdollisuuksille liittyen rakennettuun ympäristöön sekä supistaa toimintaa entistä rajatummalle alueelle.⁵⁶ Näen, että nyt on oikea hetki rakennusalan olla hereillä, ettei tämä uhka luovan suunnittelun supistumisesta pääse toteutumaan ja osaltaan huononna kehittyvää tilaa rakennushankkeiden yhteydessä toteutuviissa taidehankinnoissa. Taiteilijoiden koulutuksessa on myös hyvä huomioida erilaiset suuntautumismahdollisuudet julkisen taiteen ja ”vapaan taiteen” pariin. Tätä on Sari Karttusen mukaan jo toteutettukin. Useissa taidekouluissa on järjestetty erillisiä koulutusohjelmilla julkisen taiteen puolella työskentelyyn, jossa taiteilijaidentiteettiä pyritään muokkaamaan julkisen taiteen puolella työskentelyn mukaiseksi. Koulutusohjelmissä panostetaan esteettisen tietämyksen lisäksi sosiaalista ja sosiologista tietämystä.⁵⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriön prosenttiperiaatetta kehittävä ohjausryhmä on myös nostanut loppuraportissaan esille koulutuksen tarpeen. Ohjausryhmän mukaan taiteilijoiden on voitava työskennellä rakennusprojekteissa samoista lähtökohdista muiden alihankkijoiden kanssa. Tätä tukemaan heillä tulisi olla riittävä liiketoimintavalmius kyseisiä hankkeita varten. Ohjausryhmä myös toteaa, että rakennushankkeisiin on tärkeää järjestää toimiva taideasian-tuntijan rooli eri ammattikuntien välille.⁵⁸ Helsingin Arabianrannan kaupunginosan taidehankkeen taidekoordinaattorina toiminut Tuula Isohanni toteaa, että koordinaattorin työtä yksittäisessä projektissa on tukea arkkitehdin ja taiteilijan yhteistyötä. Koordinaattorin panos on pyrkiä antamaan taideprojektin suunnitteluun innostusta ja merkitystä eri toimijoiden yhteistyössä. Koordinaattorin on myös aina oikeaan aikaan astuttava syrjään ja annettava projektiin osallistuville tarpeellinen työrauha. Koordinaattorin työ on hankkeen kokonaisvaltainen käsittäminen sekä rakennus- ja taidehankkeiden tarpeellisten tietojen oikeanlainen hyödyntäminen.⁵⁹

Rakennushankkeessa taiteilijan lähimpänä yhteistyökumppanina toimii luontevimmin arkkitehti. Arkkitehti toimii lähes poikkeuksetta myös rakennushankkeen

⁵⁶ Kaverma 2013, 77.

⁵⁷ Karttunen 2000, 51.

⁵⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriön esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi 2017, 21, 23.

⁵⁹ Isohanni 2006, 191.

pääsuunnittelijana, jolloin tehtävän kuvaan kuuluu muiden suunnittelutiimissä työskentelevien yhteistyön järjestäminen ja suunnitelmien yhteensovittaminen. Etenkin hankkeissa, joissa taidehankinta on osa rakennustyötä, voidaan taiteilijan ajatella olevan yksi rakennushankkeen suunnittelutiimin jäsen. Ville Hara toteaa artikkelissaan taiteilijan ja arkkitehdin suhteesta, ettei taiteilijaa tule kuitenkaan nähdä vain yhtenä yksittäisenä konsulttina. Haran mukaan on havaittu, että rakennettuun ympäristöön sijoitettujen taidehankkeiden yhteydessä työskentely on sujuvinta, kun taiteilijan ja arkkitehdin yhteistyö on tiivistä. Toimivan yhteistyön perustana on molemminpuolinen kunnioitus toistensa luovuutta ja erikoisosaamista kohden. On myös havaittu, että vuorovaikutukseen ja toisen asiantuntemukseen tukeutuva rajoja ylittävä yhteistyö tuottaa merkittäviä tuloksia.⁶⁰

Taideteoksen toteutussuunnittelu vaatii usein yhteistyötä taiteilijan ja rakennushankkeen suunnittelijoiden välillä. Taideteosta varten taiteilija tarvitsee suunnittelutyöhönsä riittävän määrän teknisiä lähtötietoja paikasta, mihin taideteos sijoitetaan. Rakennusurakan aikana työmaalla toteutettavien tai asennettavien taideteosten yhteydessä, taiteilijan pitää tehdä yhteistyötä rakennuttajan ja suunnittelijoiden lisäksi myös rakennustyömaalla toimivien muiden tahojen kanssa. Taiteilijan työskennellessä työmaalla on taiteilijan tunnettava yleiset työmaata koskevat säännökset. Työmaalla työmaan vastaava työnjohtaja on luontevasti taiteilijalle tärkein yhteistyökumppani. Taiteeseen liittyvissä teknisissä tarpeissa, esim. sähkö- ja valaistustarpeissa ovat erityisurakoitsijoiden vastaavat henkilöt tärkeä yhteistyökumppani työmaa-aikaisissa toimenpiteissä. Laura Uimonen on nostanut väitöskirjassaan *Taidetta suunnitteluun: Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa* esille, että ongelmana taiteilijan ja suunnittelijoiden yhteistyölle on monesti taidehankkeen aloittaminen siinä vaiheessa, kun suunnitelmat ovat jo valmiit. Usein taideteokset tilataan ja sovitetaan valmisteilla oleviin suunnitelmiin, eikä pyritäkään taiteilijan ja suunnittelijoiden väliin yhteistyöhön.⁶¹

Rakennusalalla suunnittelijoiden ja rakentajien työtehtävät perustuvat rakennushankkeissa noudatettaviin lakeihin, määräyksiin sekä hankkeeseen liittyviin sopimuksiin ja rakentamisessa omaksuttuihin käytäntöihin, jotka määrittelevät tarkasti rakennushankkeen etenemisen, hankkeen vastuut ja odotukset. Näin rakennushankkeen eri

⁶⁰ Hara 2013, 62.

⁶¹ Uimonen 2010, 128.

osapuolilla on valmiiksi jo vakiintuneet roolit. Taiteilijalla taas ei rakennusmääräyksiin tai -lakeihin määräytyvää roolia ole, joten taiteilijan on sisäistettävä rakentamisen käytännöt ja sopeutettava omat työtehtävänsä ja -tavat rakentamishankkeen odotuksiin.⁶² Koko rakentamishankkeen osalta tärkeänä tekijänä näen osapuolten yhteistyön onnistumisen. Hankkeissa, joissa eri osapuolilla on aito halu yhteistyöhön ja yhteinen tahtotila kohti onnistunutta hanketta, on parhaat mahdollisuudet saavuttaa onnistunut lopputulos. Taiteilijan osuus rakennushankkeessa voi helposti jäädä ulkopuoliseksi. Yhteistyön onnistumista voi myös hankaloittaa se, että taiteilijat ovat muita tahoja useammin ensimmäistä kertaa mukana rakennushankkeessa. Koska ei ole tarkkaa yleistä määrittelyä taiteilijan työosuudesta rakennushankkeesta eivätkä taiteilijat ole vakiintunut ammattiryhmä rakennushankkeissa, oman näkemykseni mukaan voi taiteilija helposti jäädä ulkopuolelle ”normaalista rakennusmaailmasta”. Tällöin on tärkeää löytää pääsuunnittelija tai rakennuttaja, tai joku muu taho rakennushankkeessa, jonka kanssa taiteilijalla on hyvät edellytykset yhteistyölle ja joilla on itsellään vahva halu taidehankkeen onnistumiselle.

2.5 Julkinen taide ja vapaa taide

Pohtiessa taidehankintoja julkisessa rakentamisessa, herää kysymys, että mitä ylipäättänsä on julkinen rakentaminen ja julkinen taide sekä pitääkö julkisen taiteen erota muusta taiteesta? Yhteiskuntatieteilijä Sari Karttusen esittää artikkelissaan *Julkisen taiteen monet käytöt* ajatuksia 1980-luvun alusta, jolloin julkinen taide käsitettiin erilliseksi taiteen kategoriaksi. Tämän ajatuksen mukaan pelkkä teoksen sijoittaminen julkiseen tilaan ei tee teoksesta julkista. Perinteisen käsityksen mukaan taiteen pitää kunnioittaa ja ilmaista yhteistä poliittista, kulttuurista ja esteettistä perintöä. Tuolloin oli esillä käsitys, ettei individualistinen toiminta ollut yhteensopivaa perinteisen julkisen taiteen perinteen kanssa.⁶³

Filosofi ja taidekriitikko Arthur C. Danto on kirjoituksessaan *Tilted Arc and Public Art* käsitellyt vuonna 1981 New Yorkiin valmistunutta Richard Serran *Tilted Arc* -teosta, joka sai valmistuessaan paljon negatiivista palautetta kansalaisilta. Useiden

⁶² Hara 2013, 63.

⁶³ Karttunen 2000, 49.

vuosien oikeuskäsittelyjen jälkeen omistaja tuhosi teoksen vuonna 1989⁶⁴. Danton mielestä on mahdollista, että hyvänä pidettyä julkista teosta voidaan taiteena pitää huonona tai välinpitämättömänä. Danton mukaan oletus, että se mikä on hyvää taidemaailmalle olisi hyvää myös yhteiskunnalle, on totta vain kaikkein holhoavimmissa olo-
tuksissa. Danto muistuttaa, että taiteessa on julkisia intressejä, mutta taide ei kuitenkaan ole palvelemassa vain julkisia intressejä. Danto pitää *Tilted Arc* -teosta esimerkkinä siitä, kuinka taide voi onnistua teoksena, mutta epäonnistua julkisena taiteena. Näin ollen on mahdollista perustella, että julkinen teos voidaan poistaa paikoiltaan, vaikka teos itsessään olisi taiteena hyväksyttävää.⁶⁵

Käsite julkinen taide ja sen vertaaminen yksityiseen taiteeseen voidaan käsitellä usealla tavalla. Käsitteen ymmärtämisestä onkin käyty paljon keskustelua. Perinteisesti julkisella taiteella on tarkoitettu julkisen tahon hankkimaa taidetta julkisiin tiloihin. Nykyisin julkisella taiteella ymmärretään julkisessa tilassa olevaa taidetta, joka on ihmisten vapaasti saavutettavissa.⁶⁶ Taidehistorioitsija Johanna Ruohonen on väitöskirjassaan *Imagining a New Society: Public Painting as Politics in Postwar Finland* käsitellyt julkisen tilan ja julkisen taiteen kriteereitä. Ruohonen on esittänyt julkisen taiteen kriteereiksi: teoksen tilaajana toimii julkisen sektorin toimija, teoksen julkinen sijainti, teoksen julkiset ja sosiaaliset tavoitteet ja toiminnot sekä teoksen julkinen yleisö ja teoksen julkinen näkyvyys erilaisissa julkaisuissa. Ruohonen esittää kysymyksiä, millä voi tarkastella taiteen julkisuutta: sijaitseeko taide julkisessa paikassa, onko teos tarkoitettu julkisesti esitettäväksi tai onko taiteella julkisia toimintoja? Julkista taidetta voi myös tarkastella kysymyksellä: kuka, mikä ja missä on julkista julkisessa taiteessa? Ruohonen nostaa esille yhtenä kriteerinä julkisesta taiteesta taideteoksen rahoittamisen verovaroin, jolloin teoksesta tulee julkista omaisuutta.⁶⁷ Ossi Naukkarinen on käsitellyt julkisen taiteen käsitettä artikkelissaan *Julkiseen taiteen kolme muotoa*. Artikkelissaan Naukkarinen käsittelee julkista taidetta kolmella eri variaatiolla: julkista taidetta kaupungissa, mediassa sekä sekoittuneena muihin julkisiin ilmiöihin, kuten mainontaan. Kaupunkitilassa julkisen, puolijulkisen ja yksityisen tilan ero on usein häilyvää. Julkisen ja puolijulkisen tilan erosta esimerkkinä ovat kauppakeskukset, jotka

⁶⁴ Karttunen 2000, 46, 48.

⁶⁵ Danto 1987, 90–92.

⁶⁶ Kaipainen 2013, 4.

⁶⁷ Ruohonen 2013, 12, 23.

ovat fyysisesti tavallaan julkisen kadun luonteva jatke, joihin on vapaa pääsy, mutta ovat kuitenkin yksityisomistuksessa.⁶⁸

Kuten luvussa 2.1.3 Taiteilija rakennushankkeessa käytiin läpi, julkisella taiteella on paljon erilaisia rajoituksia ja odotuksia verrattuna vapaaseen taiteeseen, joiden takia vapaassa taiteessa taiteilijalla on laajemmat mahdollisuudet toteuttaa taidettaan. Ossi Naukkarisen mukaan kaupunkitilan julkinen taide tehdään tiloihin, joissa liikkuu kaikenlaisia ihmisiä. Taide on näin myös monesti kosketuksessa kaupallisen kaupunkikulttuurin kanssa. Julkisen taiteen odotetaan sopeutuvan julkisen tilan kulttuurin arvoihin ja toimintatapoihin samalla tavalla kuin uskonnollinen taide sopii kirkkoihin.⁶⁹ THL:n uuden päärakennukseen liittyvän veistoksen toteuttanut kuvanveistäjä Vesa-Pekka Rannikko erottelee omassa tuotannossaan julkisen ja vapaan taiteen. Rannikon mukaan julkinen taide on erityistapaus, mikä ei suhtaudu taiteeseen samaan tapaan kuin esim. gallerioissa esillä oleva taide. Julkisessa taiteessa taide on enemmän tilannelähtöistä, jossa on tietty kehys esim. rakennus, alue tai paikka. Tällöin paikka määrittelee taidetta enemmän kuin taiteilijan oma taiteellinen tyyli. Rannikon tuotannossa julkinen taide joskus yhdistyy hänen omaan vapaaseen taiteeseen, useimmiten kuitenkin julkisen taiteen teokset ovat selkeästi omia projektejaan. Rannikolla on oma kiinnostuksensa rakentaa taideteos nimenomaan kyseiseen paikkaan tai ympäristöön. Hän kuitenkin näkee, että taide voi myös toimia liittymättä teoksen sijoituspaikkaan, tällöin teos toimii itsenäistaideteoksena, ottamatta kantaa ympäristöönsä. Rannikon mukaan julkisen taiteen pitää kommunikoida ympäristön ja ihmisten kanssa sekä olla jollain tapaa lähestyttävää. Teos ei saa tällöin olla vahvasti negatiivinen tai aiheuttaa pelkoa, mikä karsii tapoja käsitellä asioita taiteessa. Eikä taide voi tällöin olla kovin kriittistä. Perinteisen julkisen taiteen elinkaari on pitkä, jolloin myös ajankohtaisten asioiden kommentointi taiteessa vanhenee eri tavalla kuin hetkellisessä taiteessa. Rannikon mukaan on selkeä ero, miten julkinen ja vapaa taide kommunikoi ympäristössään. Galleriataiteessa käydään paljon taiteen ja taidemaailman sisäistä keskustelua, miten taide kommunikoi keskenään. Julkisessa taiteessa taiteen pitää keskustella kaiken ympärillä olevan kesken, ei vain taiteen asiantuntijoiden.⁷⁰

⁶⁸ Naukkarinen 2009, 28–30.

⁶⁹ Naukkarinen 2009, 28–30.

⁷⁰ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

Prosenttitaiteessa ja toimitilataiteessa voidaan usein kysyä, että voidaanko taidetta yksityisillä asuinalueilla tai valtion virastojen toimitiloissa kutsua julkiseksi taiteeksi? Etenkin, jos julkinen taide ymmärretään taiteena julkisessa tilassa, kaikille avoimena taiteena. Usein prosenttitaiteen hankkiminen voidaan myös kaavoituksen ja tontin luovutusehtojen kautta siirtää julkiselta taholta yksityiselle rakennuttajalle. Esimerkkinä tästä ovat uudet rakennettavat alueet, joista rakennusyhtiöt käyvät kilpaa, kuka pääsee aluetta rakentamaan. Tällöin päätökset alueen prosenttiperiaatteen käytöstä ovat tulleet julkiselta taholta, yleensä kunnan puolelta. Parhaimmillaan prosenttitaide on julkisin varoin hankittua taidetta kaikille avoinna olevaan tilaan, jolloin taidetta voidaan pitää julkisena taiteena katsontaa kannasta riippumatta.

Oman tutkielmani liittyen valtion taidehankintoihin, teoksien tilaajana ja omistajana toimii valtio. Teokset sijaitsevat valtion organisaatioiden tiloissa tai valtion taidekokoelmassa. Osa sijoitetuista teoksista sijaitsee julkisissa tai puolijulkisissa tiloissa, mutta osa myös ulkopuolisilta hyvinkin suljetuissa tiloissa. Tästä herää kysymys, onko valtion omistama taide, joihin suurella yleisöllä ei ole pääsyä, julkista taidetta? Keskustelua julkisen taiteen määritelmästä on myös käyty valtion taideteostoimikunnassa. Toimikunnan puheenjohtajan Jari Auerin mielestä julkisella taiteella voidaan eri yhteyksissä tarkoittaa eri asiaa. Auerin mukaan keskustelussa lopulta tärkeintä on kuitenkin se, että taidetta on, eikä se miksi sitä kutsutaan.⁷¹ Taidehistorioitsija Teija Luukkanen-Hirvikoski on väitöskirjassaan *Yritysten taidekokoelmat Suomessa* selvittänyt yritysten taidekokoelmia ja todennut niiden olevan puolijulkisia kokoelmia. Taideteokset ovat yleensä sijoitettuna yritysten tiloihin, jotka eivät ole julkista tilaa, mutta eivät myöskään täysin yksityistä. Luukkanen-Hirvikoski perustelee yritystaiteen puolijulkisuutta taiteen rahoituksen ja saavutettavuuden perusteilla.⁷² Myös valtion taideteostoimikunnan taidetta voidaan saavutettavuuden osalta pitää puolijulkisena taiteena. Taidetta on esillä täysin julkisesta tiloista hyvinkin pääsyä rajoitettuihin tiloihin. Tilausteoksista suurin osa on sijoitettuna ulkotiloihin tai sisätiloissa yleensä aula- tai edustustiloihin, jotka ovat usein puolijulkista tilaa.

⁷¹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

⁷² Luukkanen-Hirvikoski 2015, 104.

2.6 Valtion taideteostoimikunta

Valtion taideteostoimikunta perusteettiin vuonna 1956 ”kaunistamaan valtion julkiset rakennukset taideteoksilla”. Toimikunta on toiminut 1.1.2014 alkaen Kansallisgallerian yhteydessä opetus- ja kulttuuriministeriön asettamana taiteen asiantuntijaelimenä, jonka tehtävänä on hankkia taidetta valtion kiinteistöihin ja valtion käytössä oleviin rakennuksiin sekä huolehtia kokoelmansa hoidosta. Toimikunnassa on edustettuna monipuolinen visuaalisten taiteiden asiantuntemus, Kansallisgalleria ja Senaatti-kiinteistöt, joka vastaa valtion omistamista kiinteistöistä. Toimikuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kuusi jäsentä. Toimikunnan toimikausi on kolmivuotinen. Valtion taideteostoimikunta hankkii ja sijoittaa taidetta julkishallinnon omiin hankkeisiin. Uutta taidetta sijoitetaan lähinnä uudisrakennuksiin ja uudisrakentamista vastaaviin peruskorjauskohteisiin. Valtion organisaatioiden tiloihin taidetta pääsääntöisesti sijoitetaan valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta. Taidekokoelman lisäksi, tapauskohtaisesti kohteisiin hankintaan taidetta valtion taideteostoimikunnan vuosittaisella määrärahalla. Toimikunnan taidehankintoihin ja taidekokoelman hoitoon myönnetään vuosittainen määräraha veikkausvoittorahoista, joka on 2010-luvulla ollut noin miljoona euroa vuodessa. Rakennushankkeen taidehankinnat toteutetaan yhdessä hankkeen arkkitehdin ja käyttäjien kanssa.⁷³ Valtioneuvoston asetuksen Kansallisgalleriasta (1074/2013) mukaan toimikunnan tehtävänä on: päättää taideteosten hankinnoista valtion taideteostoimikunnan kokoelmaan, toteuttaa taideteosten hankinnat järjestämällä kilpailuja ja tilaamalla sekä ostamalla teoksia, päättää hankittujen taideteosten sijoittamisesta sekä huolehtia opetus- ja kulttuuriministeriön antamista muista tehtävistä.⁷⁴ Kuten Laura Uimonen toteaa väitöskirjassaan *Taidetta suunnitteluun* valtion taideteostoimikunta toimii valtion puolelta varteenotettavan taiteilijoiden työllistäjänä ja toimikuntaa voidaan pitää tärkeänä esikuvana taidehankkeen kiinnittämisessä suunnitteluun, tilaamalla ja ostamalla julkista taidetta valtion rakennuskohteisiin. Valtion taideteostoimikunta toimii myös yhtenä julkishallinnon edustajana taideteoshankkeiden edistäjänä ja taidehallinnon taidetoiveiden toteuttamisperinteiden ylläpitäjänä sekä on määrittelemässä taideyhteisön asiantuntijuutta.⁷⁵

⁷³ Valtion taideteostoimikunnan vuosikertomukset 2010–2017.

⁷⁴ Valtioneuvoston asetus Kansallisgalleriasta 2013.

⁷⁵ Uimonen 2010, 117–118.

Valtion taideteostoimikunnalla on merkittävä rooli julkisen taiteen tilaaja, joka nähdään keinoksi parantaa kuvataiteen jakelua ja levitystä, samalla antaen mahdollisuuden pyrkiä muuttamaan totuttuja taidekäsitteitä⁷⁶.

Valtion taideteostoimikunnan taidehankinnat muodostavat valtion taideteostoimikunnan taidekokoelman. Kohteita ovat erilaiset valtion virastot, oikeustalot, yliopistot ja koulut sekä ulkomailla Suomen ulkomaanedustustot ja Suomen kulttuuri-instituutit. Kokoelmaan koostuu perinteisistä veistoksista ja seinille ripustettavista teoksista eri tekniikoilla toteutettaviin tilateoksiin sekä uusia taidemuotoja edustamiin teoksiin.⁷⁷ Valtion taideteostoimikunnan kokoelman erikoispiirteenä on, että kokoelmassa olevien teoksien on tarkoitus olla esillä julkisissa paikoissa, joten kokoelman teokset ovat huomattavasti alttiimpia vaurioitumiselle kuin museokokoelmien teokset. Kokoelmaan hankittavat teokset ovat oltava materiaaleiltaan ja tekniikoiltaan kestäviä tai teoksen osalta on hyväksyttävä toistuva kunnostustarve tai rajallinen elinkaari.⁷⁸

Taideteostoimikunnan periaatteena on perustamisesta asti ollut hankkia aika-laistaidetta, edustaen taiteilijoiden ajankohtaisinta tuotantoa. Näin ollen valtion taidekokoelma heijastaa varsin kattavasti suomalaisen nykytaiteen kehitystä viimeisen 60 vuoden ajalta. Kokoelma kuvastaa taiteen tyyli muutosten ohella myös julkisen rakentamisen kehitystä. Valtion taidekokoelman rungon muodostavat tilaustyöt, joiden hankintoihin määrärahoja on keskitetty 1970-luvulta lähtien. Taidekokoelma koostuu lähes 14 000 taideteoksesta, joita on sijoitettu yli 600 kohteeseen kotimaassa ja ulkomailla.⁷⁹ Organisaatioilla, joihin valtion taideteostoimikunta taidetta tallentaa on aina valtion yhteys. Yliopistolakia uudistaessa, yliopistot jätettiin valtion taideteostoimikunnan toiminnan piiriin, liittyen yliopistojen historiaan. Yliopistoihin sijoitettujen teosten uudelleen järjestäminen olisi ollut myös haasteellinen tehtävä. Valtion taideteostoimikunnan amanuenssi Heli Ahmio pitää tätä järjestelyä toimikunnan kannalta hyvänä järjestelynä, koska yliopistoissa on paljon valtion tilaustöitä ja sijoituksia valtion taidekokoelmasta. Yliopistot ovat myös hyvä paikka sijoittaa taidetta, koska niissä on taiteelle paljon yleisöä.⁸⁰

⁷⁶ Karttunen 2000, 47.

⁷⁷ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2017, 30.

⁷⁸ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2010, 16.

⁷⁹ Valtion taideteostoimikunnan kokoelma. Valtion taidekokoelmien www-sivut, <http://kokoelmat.fng.fi/otk/> (17.2.2018).

⁸⁰ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

Kohteet, joihin taidetta hankintaan tulevat esille valtion taideteostoimikunnan puolelta tai suorana pyyntönä toimikunnalle esim. arkkitehtitoimistosta, valtion virastolta tai rakennushankkeen edustajilta. Koska valtion taideteostoimikunnassa on edustus Senaatti-kiinteistöiltä, on toimikunnalla myös itsellään hyvä tietämys tulevista valtion rakennuskohteista. Sen mukaan mitä tietoa toimikunnalla on valtion uudis- tai peruskorjauskohteista, katsotaan mihin kohteisiin taidetta hankitaan. Suurin osa taiteesta on valtion taidekokoelmasta sijoitettavaa taidetta. Paikan ja kohteen mukaan voidaan myös hankkia tilaustöitä, joita pystytään kuitenkin toteuttamaan vain muutamia vuodessa. Yleensä pienemmissä kohteissa tilaustöiden hankkimisessa suositaan suoria tilauksia, koska kilpailut ovat aikaa vieviä ja kalliita prosesseja. Suuremmissa kohteissa taidekilpailujen kautta pyritään saamaan monipuolisempia teosehdotuksia ja -luonnoksia, joista lautakunta valitsee toteutettavan teoksen. Taidekilpailujen kautta voidaan myös paremmin löytää joitain uusia ideoita taiteen toteuttamiseen.⁸¹

Valtion taideteostoimikunnan puheenjohtajan Jari Auerin mukaan valtion taideteostoimikunnassa pystytään toimimaan joustavammin, kun toimikunnassa ei seurata tarkkaa ohjeistusta taidehankintojen suhteen. Toimikunnan toimintaperiaate muodostuu keskustelusta, miten taidehankinnat toteutetaan. Taidehankinnat eivät ole valtion kohteissa automaattisia, vaan hankintojen tarve käydään esille tulevissa rakennushankkeissa tapauskohtaisesti. Mitä kalliimpi hanke, niin sitä todennäköisesti hankkeeseen sijoitetaan taidetta. Myös hankkeen käyttötarkoitus ja kohteen julkisuus vaikuttaa taidehankintojen toteutumiseen. Esimerkkinä Helsingin Musiikkitalo, jossa katsojia on paljon, on silloin kannattavaa myös taiteeseen panostaa enemmän. Aloite taidehankintoihin käynnistyy toimikunnan tietoon tulleiden hankkeiden esittelystä toimikunnan kokouksissa. Hankkeesta käydään vapaata keskustelua, minkälaista taidetta kohteeseen voidaan sijoittaa ja minkälaisia tavoitteita kohteen taiteelle luodaan. Selvitetään, minkälaisia teoksia kokoelmasta löytyy vai vaatikko kohde jotain muuta, jolloin käynnistetään taidehankintaprosessi. Taidehankintaprosessin etenemispäätökset toteutetaan myös toimikunnassa keskustelemalla. Auer tiivistääkin toimikunnan prosessin seuraavasti: ”jutellaan keskenään, heitellään ideoita, josta asiat jalostuvat eteenpäin”.⁸²

⁸¹ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

⁸² Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

Vaikka valtio ei rakennushankkeissaan varsinaisesta käytä prosenttiperiaatetta, Jari Auerin mielestä valtio seuraa prosenttitaiteen periaatetta, soveltaen periaatetta omaan toimintaansa sopivaksi. Valtion taideteostoimikunta on myös perustettu prosenttitaiteen hengessä. Toimikunnassa määrärahaa ohjataan hankkeille joustavasti, mieltien tapauskohtaisesti hankintaperusteita. Kaikki hankkeet eivät välttämättä edes vaadi taiteen hankkimista tiloihin, esim. jos rakennus on itsessään arkkitehtuurisesti kokonaistaideteos, jossa taiteella ei saada tarpeellisia hyötyjä tai kohde ei toimintansa kannalta vaadi taidetta. On kohteita mihin ei taidetta sijoiteta ollenkaan, mutta sitten on kohteita, missä taiteeseen panostaminen kannattaa ja niihin panostetaan enemmän. Auerin mukaan prosenttiperiaatteen seuraamisen julistamista tärkeämpää on, että hankitaan taidetta, josta ihmiset saavat jotain irti. Jos valtion kohteisiin halutaan lisää taidetta, pitää valtion lisätä rahoitusta, millä taidetta hankitaan. Auer peräänkuuluttaa myös uskoa erilaisten foorumeiden tai toiminnan syntymiseen, missä keskustelemalla asioista ilman jäykkiä ohjeita, voitaisiin tuoda jotain uutta rakennushankkeiden taidehankintoihin. Tällaisen toiminnan lähtökohtana olisi luottamus, että voidaan saada jotain aikaan ilman tarkkoja prosessikuvauksia tai ohjeita. Tällaisella toiminnalla tulisi olemaan paljon vastuuta, mikä pitää huomioida kyseisen tahon järjestäytymisessä ja toiminnassa. Auerin toiveena olisi jollekin taholle asettaa isommat tavoitteet prosenttiperiaatteen mukaisesta toiminnasta ja katsota mitä tämä taho saisi aikaiseksi.⁸³

”Uusien taidemuotojen soveltaminen julkisiin tilaustöihin on eräs toimikunnan kiinnostavimmista haasteista” (Liisa-Maria Hakala-Zilliacus 2006)⁸⁴

Valtion taideteostoimikunnan toiminnassa on viime vuosina uusien taidemuotojen soveltaminen julkisiin tilaustöihin nostettu erääksi toimikunnan puolelta kiinnostavimpia tehtäviä. Kokoelman varhaisimmat työt ovat useimmiten olleet ulkoveistoksia tai suuria seinämaalauksia. Toimitiloissa tapahtuvien muutosten lisäksi, valtionhallinnon rakenteissa tapahtuvat muutokset asettavat nykyisin omia haasteita pysyviksi tarkoitettujen tilausteosten hallinnoimiselle.⁸⁵ Toimikunnalla onkin viime vuosina ollut useita tilausteoksia, jotka hyödyntävät uusia taidemuotoja. Näistä esimerkiksi Nykytaiteen museo Kiasman taidekilpailu, jossa kilpailun voittajiksi valittiin

⁸³ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

⁸⁴ Valtion taidekokoelma -esite 2006.

⁸⁵ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2015, 17.

Nestori Syrjälän performanssi *Running man* ja Harri Ahosen valo-ääni-installaatio *Watercolour*⁸⁶. Uusimpana toimenä uudenlaisen taiteen löytämiselle uudenlaisiin toimintoihin on käynnissä oleva yleinen ideakilpailu taideteoksista valtion virtuaalisiin työympäristöihin⁸⁷. Tutkielmani liitteenä on yhteenveto valtion taideteostoimikunnan vuosittaisista toimintakertomuksista (valtion taideteostoimikunnan toimintakertomukset vuosilta 2010–2017), jossa esitellään toimikunnan tämän vuosikymmenen toimintaa (liite 2).

⁸⁶ Kiasman taidekilpailu 2016. Nykytaiteen museo Kiasman *www-sivut*.

⁸⁷ Valtori-taidekilpailu 2018, Valtion taideteostoimikunnan *www-sivut*, *www-sivut*. <http://www.valtion-taideteostoimikunta.fi/valtori-taidekilpailu/> (27.3.2018)

3 TAIDE TOIMITILOISSA

3.1 Uudet toimitilat

”Nykyinen vallitseva suuntaus toimistoissa on tunnustaa erilaisuutta. Toimistoissa on oltava tiloja ihmisten kohtaamiseen ja hiljaisia tiloja keskittymiseen. Tehokkaita avokonttoreitakaan ei kavahdeta, ja tilojen on sovittava moneen tarkoitukseen. -- Rento toimisto on 2000-luvun trendi. Ajatus on, että toimisto ei näytä toimistolta vaan ennemminkin olohuoneelta tai avokeittiöltä.”⁸⁸ (Janne Luotola 2015)

Työympäristöjen kehittymiseen on tunnistettu tapahtuneen seitsemässä eri vaiheessa. Työympäristöjen kehittyminen alkoi 1900-luvun alussa käytössä olleista avarista avotoimistoista, jossa konekirjoittajat työskentelivät työnjohdon valvoessa työtä henkilöstön edessä. Toisessa vaiheessa 1950-luvulla työnjohto siirtyi omiin henkilökohtaisiin työhuoneisiin ja työntekijät työskentelivät avoimissa tiloissa. Tämän jälkeen toimitilojen muutokset etenivät niin, että uusia toimitilavaiheita syntyi noin vuosikymmenen välein. Maisemakonttori syntyi hierarkian madaltamisen ja murtumisen seurauksena. Työntekijöiden oikeuksien noustessa esille, alkoi maisemakonttorin suosio hiipua. Työntekijät eivät enää halunneet työtiloihin vetoisia ja äänekkäitä tiloja, joissa luonnonvalo oli vähäistä. Tällöin alkoi myös syntymään erinäisiä määräyksiä tilamäärästä henkilöä kohden ja luonnonvalon määrästä. Tällöin etenkin Pohjoismaissa henkilökohtaisten työhuoneiden määrä lisääntyi. Ruotsissa kehittyi kombitoimistomalli, jossa yhdistettiin suljettua ja avointa tilaa. Talotekniikan kehittymisen myötä 1980-luvulla työympäristöjen kehittämisessä keskityttiin teknisiin muutoksiin. Tällöin alettiin puhua älykkäistä toimistoista, joita pidetään viidentenä toimitilojen kehittämisen vaiheena. Myös henkilökohtaisten tietokoneiden tuleminen toimistoihin muutti tällöin toimistoympäristöjä. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian kehittymisen myötä 1990-luvulla siirryttiin keskustelemaan fyysistä ja virtuaalisista työympäristöistä. Mobiilin teknologian myötä siirryttiin seitsemänteen työympäristöjen kehitysvaiheeseen. Uuden teknologian myötä, työntekijät eivät enää ole sidottu tiettyyn

⁸⁸ Luotola 2015.

paikkaan työntekoa varten. Fyysisen tilan rinnalle syntyikin uusi virtuaalinen ja digitaalinen toimintaympäristö. Tilan tarve väheni ja työnteon tavat muuttuivat, mitkä ovat johtaneet monitilatoimiston suosimiseen.⁸⁹

Monitilatoimisto syntyi vastaamaan tietotyön murroksen vaatimuksia uudenaikaisena, joustavana ja muunneltavana tilakonseptina, joka tarjoaa toiminta-alustan monimuotoiselle yhteistyölle sekä yksin tehtävälle ja keskittymistä vaativalle työlle. Monitilatoimisto sisältää esim. erilaisia työtiloja avoimessa työympäristössä, erityyppisiä kokouksia ja vetäytymistiloja esim. keskittymistä vaativaan työntekoon tai puhelinkeskustelua varten. Toimitilat jaetaan yleensä erilaisiin vyöhykkeisiin, sen mukaan miten avoin tai suljettu tila on. TOTI-hankkeen⁹⁰ aikana syntyneen monitilatoimiston suunnitteluohjeen *Monitilatoimisto: ohjeita käyttöön ja suunnitteluun* mukaan vyöhykkeet voidaan jakaa mm. seuraavalla kolmijaolla: Kaikille avoin julkinen vyöhyke, jossa sijaitsevat tilat ja palvelut ovat kaikkien käytössä. Julkisen vyöhykkeen tilat ovat esim. asiakaspalvelutiloja ulkoisille tai sisäisille asiakkaille. Osittain avoin puolijulkinen vyöhyke, jossa sijaitsevat tilat ja palvelut ovat henkilöiden käytössä, joilla on kulkuoikeudet kyseisiin tiloihin. Puolijulkiset tilat ovat esim. erilaiset kokous- ja neuvottelukeskukset, joita käyttävät kutsutut vieraat sekä organisaation omat käyttäjät. Puolijulkinen tila on osaltaan vielä organisaatioiden edustustilaa. Organisaation sisäisessä käytössä oleva yksityinen tai sisäinen vyöhyke, jossa sijaitsee henkilöstön työpisteet ja sisäisessä käytössä olevat tilat. Vyöhyke on vain organisaation sisäiseen käyttöön, eikä aluetta ole tarkoitettu vieraille. Työnteon alueista, monitilatoimiston suunnitteluohjeessa on esitetty myös malli tilojen jaottelusta toiminnallisiin vyöhykkeisiin, jossa jaottelun perusteena on yhteistyötä tai keskittymistä vaativien töiden tarpeet. Ohjeessa esitetyt neljä vyöhykettä ovat: avoimen vuorovaikutuksen vyöhyke, intensiivisen yhteistyön vyöhyke, intensiivisen yksilötyön vyöhyke ja lyhytaikaisen pistäytymisen vyöhyke. Tiloille pyritään luomaan ohjeistus sen mukaan, minkä tyylistä työtä niissä tehdään ja minkälaisia olosuhteita työntekijät tiloihin vaativat. Oleellisempaa ohjeistuksessa on se, kuinka keskittymistä vaativaa työtä alueella tehdään ja kuinka paljon työntekeminen kestää erilaisia häiriötä.⁹¹

⁸⁹ Nenonen 2013, 99-100.

⁹⁰ TOTI-hanke on vuosina 2009–2012 Työterveyslaitoksen, Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulun, Turun yliopiston ja Satakunnan ammattikorkeakoulun toteuttama hanke, jonka tavoitteena oli kehittää toimivia kokonaisratkaisuja toimistotilojen suunnitteluun yhdessä rakennusalan ammattilaisten ja toimitilojen käyttäjien kanssa.

⁹¹ Nenonen ym. 2012, 4-7.

Monitilatoimiston periaatteisiin kuuluu, että työtilat räätälöidään entistä tarkemmin käyttäjien omiin tarpeisiin. Tähän prosessiin kuuluu tunnistaa, miten työympäristö parhaiten palvelee erilaisia työn tekemisen tapoja sekä erilaisia käyttäjiä. Tähän työhön käytetään hyväksi käyttäjäprofilointia, johon kuuluu erilaisten työntekijätyyppien luominen, sen suhteen kuinka paljon työntekijät liikkuvat suhteessa työpisteeseen. Käyttäjäprofiloinnissa kuvataan tapaa jäsentää liikkuvaa työtä sekä työnteon ulottuvuuksia.⁹²

Koska työtavat ja toimintaympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa, on työympäristöjen tuettava tätä muutosta ja pystyttävä muuntautumaan tarpeiden mukaan. Näin ollen yksi tärkeä tekijä nykyaikaisissa toimitiloissa on niiden muuntojoustavuus. Tilojen on teknisesti pystyttävä palvelemaan muuttuvia tarpeita ja tilojen käyttötarkoitusta on pystyttävä muuttamaan esille tulevien tarpeiden mukaan. Omista toimistohuoneista siirtyminen jaettuihin avotiloihin liittyy monesti tarpeeseen parantaa toimittilojen tilatehokkuutta ja sitä kautta alentaa toimitilakustannuksia. Valtion taideteostoimikunnan sijoittaessa taidetta valtion toimitiloihin, niin seuraavaksi tutkielmassani keskitytään valtion toimitiloihin ja niiden ohjeistukseen.

3.2 Valtion toimitilastrategia

" Valtion toimitilastrategian tavoitteena on, että tilat tukevat tuloksellista toimintaa. Tilojen kehittämällä edistetään parempia työsuorituksia ja parannetaan kustannustehokkuutta. Tilaratkaisuissa varmistetaan tilojen terveellisyys ja turvallisuus sekä valtion kokonaisuus ja yhteiskuntavastuullisuus. -- Langattomat puhelimet, kannettavat tietokoneet ja tabletit ovat työvälineinä valtiolla laajasti käytössä. Sähköisten välineiden täysmittainen hyödyntäminen mahdollistaa sekä etätöiden että toimitilaratkaisuna monitilatoimiston tai -ympäristön, jossa on tiloja sekä ryhmätyöskentelylle ja kokouksille että hiljaisia vetäytymistiloja keskittymistä vaativalle työlle. Monitilassa työskentelypaikka valitaan kulloisenkin työtehtävän mukaan ja se mahdollistaa tilojen tehokkaamman käytön." (Valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi)

⁹² Nenonen ym. 2012, 14.

Valtion toimitilojen kehittämistä ohjaa Valtioneuvoston hyväksymä valtion toimitilastrategia⁹³, jota yllä oleva lainaus kuvailee. Toimitilastrategian tavoitteena on taata tilat, jotka tukevat valtion toimijoiden tuloksellista toimintaa sekä tiloja kehittämällä parantaa työnteon mahdollisuuksia ja kustannustehokkuutta. Toimitilastrategia on työväline valtion työympäristöjen ja toimitilojen käytön kehittämiseksi ja yhtenäistämiseksi, jossa on pyritty huomioimaan neljä näkökulmaa: työntekijä, työnantaja, valtion kokonaisuus sekä yhteiskuntavastuullisuus.⁹⁴ Toimitilastrategiassa pyritään valtion toimijoille järjestämään kustannustehokkaasti muuntojoustavat ja erilaisten työnteon tarpeiden mukaiset työtilat. Tämän lisäksi toimitiloissa tulee panostaa toimitilojen viihtyisyyteen ja esteettisyyteen, hyvään sisäilmaan ja akustisiin ratkaisuihin sekä tilojen esteettömyyteen. Työympäristöjen kehittämisen myötä pyritään toimitilat ottamaan osaksi aktiivista henkilöstöpolitiikkaa. Valtion toimitilastrategian lisäksi toimitilojen ja työympäristöjen kehittämistä ohjaa hallinnonalojen tai virastojen omat toimitilastrategiat sekä toimitila- ja työympäristökonseptit. Valtion toimitilapalveluista ja niin välittömästi liittyvistä muista palveluista vastaa Senaatti-kiinteistöt, jonka tehtävänä on liikelaitoslain (1062/2010) mukaisesti tuottaa valtiolle tilapalveluja ja huolehtia valtion kiinteistöomaisuudesta.⁹⁵

Toimintojen siirtyessä uusiin tiloihin tai peruskorjauksen yhteydessä uusittuihin tiloihin, toimitilastrategiassa on toimitilakustannusten (tilavuokra ja energian käyttö) vähentämiseksi määritelty yhtenä toimenpiteenä siirtyminen huonetoimistoista monitilatoimistoihin. Tilatehokkuutta mitataan arvolla neliometri⁹⁶ (m²) / henkilötyövuosi⁹⁷ (htv). Toimistotilojen osalta tilatehokkuuden tavoitteeksi peruskorjauskoh-teissa on asetettu 18 m²/htv ja uudisrakennuksille 15 m²/htv. Vuonna 2014 valtion toimistotilan keskimääräinen tilatehokkuus oli noin 30 m²/htv. Poikkeuksena olla noudattamatta toimitilastrategian mukaista tilatehokkuutta on taloudelliset syyt tai jokin muu merkittävä syy, jotka yleisesti liittyvät valtion kulttuurihistoriallisiin

⁹³ Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen valtion toimitilastrategia 18.12.2014, mikä perustuu valtion toimitilastrategian päivittämistyöryhmän muistioon: Ehdotus valtion toimitilastrategiaksi 2020.

⁹⁴ Valtion toimitilastrategia on hyväksytty, 2014. Valtiovarainministeriön *www*-sivut.

⁹⁵ Valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi 2014, 20.

⁹⁶ Toimistotilan tilatehokkuutta laskettaessa käytetään toimistotilan vuokra-alaa, jossa on laskettu toimistotilat tukitiloineen sekä käytävätilaa.

⁹⁷ Henkilötyövuosi = Henkilötyövuosi kuvaa kokoaikaiseksi muutetun henkilön työpanosta. Yrityksen (yhteisön) kaikki palkatut tunnit (säännöllinen työaika + ylityötunnit) jaetaan yrityksen (yhteisön) koko-aikaisten palkansaajien keskimääräisillä palkatuilla tunneilla vuodessa. (Tilastokeskus).

rakennuksiin, joissa muutos voi olla rakennusteknisistä syistä valtion kokonaisedun kannalta liian kallista tai vaarana on kulttuurihistoriallisten arvojen heikentyminen.⁹⁸ Toimitilatehokkuuden myötä tilaa on nykyään huomattavasti vähemmän, johon taidetta voisi sijoittaa. Henkilökohtaisten työpisteiden hävitessä tarvitaan henkilöstölle enemmän säilytystiloja henkilökohtaisille tavaroille, joiden sijoittelu tiloissa vähentää ennestään taiteelle sopivien sijoituspaikkojen määrää.

3.3 Toimitilataide

Taidehistorioitsija Teija Luukkanen-Hirvikoski toteaa väitöskirjassaan *Yritysten taidekokoelmat Suomessa*, että henkilöstön on yleisesti otaksuttu arvostavan toimitiloissa olevaa taidetta, mutta henkilöstö ei välttämättä hahmota tiloissa olevan kokoelman arvoa tai miten tiloissa oleva taide sijoittuu taidekenttään yleisesti. Henkilöstön voi olla vaikea ymmärtää, miksi jokin teos on kokoelmaan hankittu tai mikä ylipäättänsä tekee siitä taideteoksen. Henkilöstön on todettu kiinnostavan enemmän huomiota taiteeseen, mikäli taiteesta olisi saatavilla lisätietoa tai tarjolla olisi järjestettyä taidekasvatuksellista työtä. Näillä olisi vaikutusta taiteen havaitsemiseen ja arvostamiseen. Yritysmailman puolella joillakin yrityksillä toimii erilaisia harrastekerhoja, myös kuvataiteen saralla.⁹⁹ Yleisesti tutkielmani teon aikana nousi esille, ettei toimitiloihin sijoitetun taiteen tilaajalla tai omistajalla välttämättä ole resursseja järjestää teoksiin liittyvää taidekasvatuksellista toimintaa. Tähän taidekasvatukselliseen työhön, organisaatioiden harrastekerhojen työpanos olisi monessa paikkaa varmasti tervetullut apu.

THL:n tilaustyön toteuttanut taiteilija Vesa-Pekka Rannikko näkee toimitiloihin sijoitettavan taiteen vaikeana alueena, jossa on vaikea saada taide toimimaan niin, että teoksen sisältö ja merkitys sekä samalla teoksen viehättävyys nostavat teosta esille. Rannikon mukaan rakennuksen sisätiloihin sijoitettava taide voi vahvasti liittyä rakennukseen tai olla enemmän yksittäinen taideteos. Rannikko näkee nämä erilaisina, mutta yhtä hyvinä lähestymistapoina tiloihin sijoitettavalle taiteelle. Kun taide liittyy tiettyyn rakennukseen tai toimijaan, taide pyrkii kommunikoimaan rakennuksen kanssa, ja se voi olla osa rakennusta myös sisällöllisesti. Tällöin taide pyrkii tuomaan

⁹⁸ Valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi 2014, 2–3.

⁹⁹ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 239, 253, 260.

esille rakennuksen toimintaa ja millaisia asioita siellä käsitellään.¹⁰⁰ Valtion taideteostoimikunnan puheenjohtajan Jari Auerin mielestä käyttäjän kytkeminen toimitiloissa sijaitsevaan taiteeseen pitäisi olla hienovaraista, ilman liian ilmeisiä viittauksia tiettyyn käyttäjään. Toimitilojen käyttäjät voivat muuttua sekä toimitiloissa voi olla useampia käyttäjiä, jolloin taiteen ei haluta edustaa vain yhtä tiettyä käyttäjää. THL:n hankkeessa Auer toteaa Vesa-Pekka Rannikon onnistuneen käyttäjän kytkemisessä teokseen. THL:n toiminta on vahvasti mukana teoksessa, mutta teos toimisi myös ilman tätä kytköstä itsenäisenä taideteoksena. Toisena esimerkkinä käyttäjään vahvasti kytketystä taiteesta Auer nostaa esille Kerttu Horilan teoksen *Olipa Kerran* Valtteri-koulu Onervassa Jyväskylässä. Teoksessa pupujussi lukee kirjaa sokealle myyrälle. Aihe liittyy vahvasti näkemiseen, kuulemiseen tai kieleen liittyvien vaikeuksien vuoksi tukea tarvitseviin oppilaisiin. Teos toteutettiin yhteisötaideteoksena, johon liittyi myös oppilaiden tekemää taidetta. Teos ei myöskään ole integroitu rakennukseen, joten tarvittaessa teos pystytään siirtämään muualle.¹⁰¹

Valtion organisaatioissa taide on pääosin valtion taideteostoimikunnan kautta tiloihin tallennettua taidetta. Käyttäjillä on yleensä hyvin vähän omaa taidetta, lähinnä entisten pääjohtajien muotokuvia tai lahjaksi saatua taidetta, joka yleisemmin on taideteollisuuden tai käsityötaiteen teoksia. Valtion tiloihin tulevat tilaustyöt yleensä hankitaan taidekilpailuilla tai suorilla tilauksilla, joissa käyttäjillä on edustus esim. taidekilpailun jyrissä asiantuntijajäsenenä. Taideteostoimikunta hankkii koko ajan taidetta myös kokoelmaansa. Kokoelmaan hankittavassa taiteessa on huomioita taiteen sijoittaminen toimitiloihin, jolloin taiteen sijoituskelpoisuus on oleellisin asia. Kysymykseen minkälainen taide sopii toimitiloihin, Jari Auerin mielestä on helpompi rajata pois asioita, mitkä eivät sovi toimitilataiteeseen. Käyttö rajaa herkästi rikkoutuvat teokset pois, teokset eivät voi viedä liikaa lattiapinta-alaa, tilojen olosuhteet esim. verrattuna museoihin tuo omat vaatimuksensa taiteelle sekä toimitilataiteessa poissuljetaan loukkaavat teokset. Toimikunta pyrkii hankkimaan taidetta monipuolisesti: kuvataiteen eri osa-alueilta, maantieteellisesti, sukupuolellisesti sekä eri ikäisiltä taiteilijoilta. Hankinnoissa pyritään myös käyttämään laajasti eri taiteilijoilta. Mikäli joltakin taiteilijalta on lähiaikoina hankittu taidetta, on teoksen oltava todella hyvä tai juuri sopiva tiettyyn tilaan, mihin ollaan taidetta hankkimassa, jotta taiteilijalta lyhyen ajan

¹⁰⁰ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁰¹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

sisään hankitaan lisää teoksia. Taideteostoimikunta panostaa siihen, että pyritään osamaan myös puhuttelevaa taidetta, ettei taide toimisi tiloissa vain sisustusobjektina.¹⁰² Toimitiloissa pyritään välttämään ahdistavia tai loukkaavia teoksia. Henkilöstö voi jopa välttää vierailijoiden viemistä tilaan, missä taide koetaan hämmäntäväksi tai oman taidemaun vastaiseksi.¹⁰³

Yritysmaailmassa taidetta voidaan sijoittaa yritysten taidekokoelmista tai taidetta hankkimalla suoraan toimitiloihin. Yritysten taidehankinnoissa voidaan myös hyödyntää taidelainaamoja. Suomessa ollaan yrityskulttuurisesti jäljessä keskieurooppalaisista yrityksistä taidehankintojen ja nykytaiteen hyödyntämisessä osana yrityksen brändiä tai viestintäkulttuuria.¹⁰⁴ Yritysten taidelainaamojen käytöstä on Anna Tolppa tehnyt opinnäytetyön *Taidelainaamojen yritysasiakkuuksien kehittäminen*. Tolpan mukaan taidelainaamojen yritysasiakkuuksien kehittäminen on sidoksissa toiminnan laajempaan kokonaisuuteen, resursseihin ja kehittämistyöhön. Taidelainaamojen keskuudessa on havaittu kiinnostusta toiminnan kehittämiseen, mutta resurssien vähyyden takia kehitystyö on jäänyt tekemättä.¹⁰⁵ Osuuskunta Lilith on selvittänyt digitaalista taidelainaamotoimintaa, josta on koottu selvityksen loppuraportti *Digitaalisen taiteen lainaamon konsepti*. Digitaalisen taiteen osalta ratkaistavana on myös tekniset ja tekijänoikeudelliset ratkaisut. Liiketaloudellisten syiden takia digitaalisten taidelainaamojen pitää pystyä luomaan uusia markkina-alueita palveluilleen. Osuuskunta Lilith ei näe Suomessa tarpeeksi potentiaalisia yritysasiakkaita tai ostajia, joten lainaamon pitäisi pystyä alusta asti toimimaan kansainvälisillä markkinoilla. Teknisten alustojen rakentamista toimintaa varten ei selvityksessä nähdä järkevänä, joten toiminnassa tulisi hyödyntää markkinoilla jo olevia palveluita.¹⁰⁶

¹⁰² Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹⁰³ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 260.

¹⁰⁴ Osuuskunta Lilith 2016, 22.

¹⁰⁵ Tolppa 2017, 30.

¹⁰⁶ Osuuskunta Lilith 2016, 27.

3.4 Perusteet taiteen sijoittamiseen toimitiloissa

Oma kiinnostukseni käsitellä tarkemmin syitä, miksi taidetta ylipäättänsä sijoitetaan toimitiloihin, heräsi Forbes lehdessä julkaistusta Drew Hendricksin artikkelista *Can office artwork-influence employee productivity*. Artikkelissa kerrottiin, kuinka yrityksen omistajat ovat alkaneet ajatella, että taide toimitiloissa on muutakin kuin esteettisesti miellyttävää ja kävijöitä miellyttävä asia. Artikkelin mukaan taide pystyy myös parantamaan työnteon tehokkuutta, tuottavuutta ja luovuutta. Tämä herätti itselleni kysymyksen siitä, miksi taidetta oikeastaan sijoitetaan toimitiloihin? Onko taiteella toimitiloissa vain toimitilaviihtyisyyttä parantava sisustuksellinen merkitys vai voiko taiteesta saada myös työntekijän hyvinvointia parantavia vaikutuksia? Hendricksin artikkelin mukaan ihmiseen vaikutuksen tekevä taide saa työntekijät innostumaan, mikä vapauttaa työntekijöissä luovaa potentiaalia. Taiteen avulla pystytään parantamaan ilmapiiriä ja yhteyttä asiakkaaseen, jopa emotionaalisella tasolla. Taide pystyy myös yhdistämään henkilöitä, jota voidaan käyttää avuksi toimiessa omien asiakkaiden kanssa. Artikkelin mukaan taide on koettu vaikuttavan tilan tunnelmaan, mitä pystytään hyödyntämään tilojen suunnittelussa. Taiteella voidaan samasta tilasta tehdä tunnelmaltaan erilaisia tiloja sekä pystytään luomaan haluttua persoonallisuutta tilaan. Yleisesti ottaen on havaittu, että taiteen avulla voidaan parantaa työntekijöiden kokemuksia työpaikastaan. Taide voi olla tilassa luomassa hyvinvointia: antamalla työntekijöille jotain kaunista katseltavaa, edistämällä tilan rauhallisuutta tai parantamalla työntekijöiden ideointia. Taiteen avulla on myös mahdollisuuksia vahvistaa yrityksen brändiä, muuttamalla sitä miten yritys koetaan ulkopuolisten silmin.¹⁰⁷

Nämä tulokset saivat itseni kiinnostumaan uudella tavalla taiteen vaikutuksista toimitiloista. Omiin haastatteluihini toin tämän jälkeen uuden näkökulman: miksi taide sijoitetaan toimitiloihin? Kenties taide voi antaa työntekijöille hyvinvointia laajemmassa mittakaavassa? Onko työpaikalla sijaitsevalla taiteella, vaikutusta henkilöstön taideharrastamiseen ja voiko siitä olla taidekasvatuksellista hyötyä? Taiteen vaikutuksia hyvinvointiin selvittävien tutkimusten osalta on huomioita se, että niiden vertailu on haasteellista. Osa tutkimuksista liittyy taiteen luomiseen ja osa taiteen

¹⁰⁷ Hendricks 2015.

kokemiseen. Tutkimusten määrittelyissä esiintyy myös painotuseroja. Käsitteet taiteen vaikutuksista henkilöstön työtehoon ja organisaation kehittämiseen perustuvat myös monesti taiteeseen jo valmiiksi positiivisesti ajattelevien henkilöiden uskomuksiin ja kokemuksiin. Tutkimukseen osallistuminen voi olla myös vapaaehtoista, mikä vaikuttaa myönteisiin tuloksiin. Realististen tutkimusten toteuttaminen taiteen vaikutuksista on todettu olevan vaikeata.¹⁰⁸ Valtion taideteostoimikunta ei ole seurannut tutkimuksia taiteen hyödyistä työtehokkuuteen tai muihin työteon mittareihin. Taiteella pyritään parantamaan työtilojen viihtyisyyttä ja muut edut tulevat sitä kautta, muuten työtehon parantamiseen ei taideteostoimikunnan puolelta panosteta.¹⁰⁹ Haastattelussaan Vesa-Pekka Rannikko suhtautuu kriittisesti ”taiteella tehokkuutta”-käsitteeseen, hänen mukaansa taiteella pitäisi olla itseisarvona muut asiat. Rannikko ei näe taiteen oleellisena asiana parantaa työtehoa, vaan enemmänkin parantaa ympäristön laatua, missä ihmisillä olisi parempi olla. Taiteen parissa ihmisillä olisi mahdollisuus myös välillä levätä ja ajatella. Taiteesta Rannikko näkee enemmän suoraa hyötyä yhteisöllisessä taiteessa, esim. hoivatyössä.¹¹⁰

Sytä taiteen sijoittamiselle toimitiloihin voi olla monenlaisia riippuen tilojen omistajasta tai käyttäjästä. Joillekin se voi täysin sisustuksellinen toimitilojen viihtyisyyttä lisäävä syy, toiselle syynä voi olla henkilökunnan hyvinvoinnin, ja mahdollisesti sen myötä työtehon lisääminen, taidekasvatukselliset tai yhteiskuntavastuulliset syyt. Lotte Darsøn on kirjassaan *Artful Creation: Learning-Tales of Arts-in-Business* esittänyt neljä syytä taiteen sijoittamiseen toimitiloihin: koristeellinen, viihteellinen, väli-neellinen sekä strateginen. Koristeena oleva taide voi Darsøn mukaan edustaa samalla myös yrityksen strategista linjaa. Taiteella on mahdollista kertoa yrityksen omia arvoja ja odotuksia. Taiteella voi olla odotusarvona, että ihmiset pysähtyvät hetkeksi sekä taiteen voi antaa myös herättää kysymyksiä. Taide voi yrityksessä toimia myös tarkoituksellisesti provosoivana elementtinä. Viihdearvona yritys voi jakaa työntekijöille lippuja kulttuuritapahtumiin tai yritys voi kutsua taiteilijoita yrityksen omiin tapahtumiin. Taidetta voidaan käyttää välineenä mm. tiimityön parantamiseen, viestintäkoulutukseen, johtamisen kehittämiseen, ongelmanratkaisuihin ja innovaatioprosesseihin. Taide voi olla mukana yrityksen strategisissa prosesseissa, kuten muutosprosessit ja henkilöstön kehittymisprosesseissa. Taiteella on mahdollisuuksia vaikuttaa

¹⁰⁸ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 241, 253–254.

¹⁰⁹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹¹⁰ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

erilaisissa kulttuurillisissa ja identiteettisissä sekä luovuuden ja innovoinnin prosesseissa, kuten myös asiakassuhteissa ja markkinoinnissa. Darsøn mukaan taidetta on yrityksissä, mutta kysymyksenä on kuinka soveltaa sitä ja kuinka siitä saisi kaiken irti? Darsøn nostaa myös esille kysymykset: mikä rooli taiteella on yrityksissä ja mitä mahdollisuuksia taiteella voisi yrityksessä olla sekä mitä yritysmaailma voi oppia taiteelta? Darsøn mielestä yritysmaailma voi ottaa oppia taiteelta asioihin, joita yritysmaailmassa pyritään kehittämään, kuten energisyyteen, mielikuvitukseen, herkkyyteen ja ilmaisuun. Taidetta pystytään hyödyntämään innovatiivisten tuotteiden ja palveluiden kehittämisessä, organisaatioiden muutosprosesseissa sekä kykyjen ja kompetenssin esille tuomisessa. Yritysmaailma voi oppia taiteesta yhteydenpidossa, yrityskulttuuriin ja sosiaalisten tilanteiden hoitamisessa, tuoden mahdollisesti esille uudenlaisia tapoja kommunikointiin. Darsøn mukaan taiteen tuomiselle yrityskulttuuriin pitää olla selkeä käsitys taiteen tarkoituksesta ja tavoitteista lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä, oikeanlainen ajoitus hankkeelle, kyky valita oikeanlaisia ja laadukkaita taiteilijoita toteuttamaan työ yhdessä organisaation kanssa sekä sopivanlainen kumppanuus taiteilijan ja yrityksen välillä. Yrityksen pitää olla myös valmistautunut oikeanlaisilla kysymyksillä, mitä nostaa esille taiteilijakumppanuutta valitessa. Vaikka yrityksellä olisi kuinka hieno suunnitelma, Darsøn mielestä yrityksen taidetyö kannattaa aloittaa pienin askelin. Oikeanlaiset pienet teot voivat jo herättää tarvittavan inspiraation, mitä taidetyöltä on odotettu. Varovaisella etenemisellä voidaan myös todeta, onko valittu strategia oikeanlainen ja milloin organisaatio on valmis isompiin muutoksiin.¹¹¹

Kuten luovuuskirjailija ja -kouluttaja Saku Tuominen kirjoittaa Maaretta Tukiainen kirjan *Luova tila: Tulevaisuuden työpaikka* esipuheessa, että luovuuden tutkimuksessa on yhä voimakkaammin tiedostettu aistien ja ympäristön merkitys luovan prosessin aikana, odottaen tulevaisuudessa tilan merkityksen luovuudelle nousevan vielä enemmän esille¹¹². Sisustusarkkitehti ja muutosvalmentaja Maaretta Tukiainen käy kirjassaan läpi kehittämänsä Luovan tila Mood-it™-konseptia, minkä tarkoituksena on tukea luovan ryhmätyöprosessin eri vaiheita. Konseptissa käydään läpi samoja kysymyksiä esim. luovan tekemisen ja johtamisen käsitteitä, mihin luova työtila voi vaikuttaa, kuin mitä vaikutuksia taiteelta toivotaan. Esimerkkinä luovuttaa tukevien tilojen esitetään mahdollistavan organisaation sisällä olevan hiljaisen tiedon paremman

¹¹¹ Darsøn 2004, 14-18, 104-105, 149-154, 166-172.

¹¹² Tuominen 2010, 5.

eteenpäin välittämisen.¹¹³ Tuominen ja Tukiainen käsittelee luovan tilan mahdollisuuksia oman yritystoimintansa kautta, mutta heidän kirjoituksissa on paljon yhtymäkohtia tutkimuksissa esille tulleeisiin kysymyksiin. Kuten Darsønin tutkimuksessa todettiin, voidaan samanlaisiin hyötyihin pyrkiä myös taiteen avulla, parantaen työyhteisön sosiaalista yhteistyötä ja kommunikointia. Koska tilan ja taiteen kautta voidaan pyrkiä samanlaisiin positiivisiin vaikutuksiin, voisi kuvitella näiden kahden toiminnan yhteinen kehittäminen olla oikeanlainen tie tarkastella toimitilojen taidetta. Toimitiloja ja siellä olevaa taidetta ei tulisi nähdä erillisinä, vaan pyrkiä kehittämään tilaa ja taidetta yhdessä.

Taidekuraattori Veikko Halmetojan nosti haastattelussaan esille taiteen hankkimisen syiden lisäksi hankittavan taiteen laadun. Halmetojan mielestä ensisijainen peruste taiteen ostamiselle pitäisi olla se, että ostetaan hyvää taidetta. Hänen mielestään taidetta ei pitäisi koskaan ostaa vain sosiaalista syistä, vain peruste pitäisi olla nimenomaan taiteen laatu.¹¹⁴ Taiteen ostamisen kriteerinä hyvä taide on kuitenkin ongelmallinen, koska tällöin syntyy kysymys, mikä on hyvää taidetta ja kuka päättää, mikä on hyvää taidetta. Halmetojalla itsellään galleristina ja kuraattorina on oma käsitys hyvästä taiteesta, mikä ei välttämättä ole kaikkien kanssa yhteinen käsitys. Taidehistorian professori Annika Waenerbergin mukaan yksittäisten teosten luokittelu hyvään taiteeseen on taiteentutkimuksessa jäänyt syrjään, keskittyen esim. kysymyksiin, miten hyvän taiteen käsite muodostuu ja muuttuu¹¹⁵.

Arthur C. Danton mukaan etenkin yritysmaailmassa voi taiteen hinta toimia vertauskuvana taiteen laadulle. Tällöin ajatellaan, että taiteen tunnettavuus on merkki taiteen arvosta. Julkisin varoin hankitussa taiteessa Dantonin mukaan käytetään yleisesti vähemmän tunnettuja taiteilijoita, koska yleisesti ei ole hyväksyttävää käyttää julkisia varoja ylenpalttisesti kalliisiin taideteoksiin.¹¹⁶ Marcia Mulder Eatonin mukaan esteettisen kokemukseen vaikuttaa henkilökohtainen maku. Vallitsevaa yksimielisyyttä voidaan Eatonin mukaan kuitenkin pitää riittävänä perustana objektiiviselle standardille. Oma maku voi myös muuttua sen mukaan, kuinka harjaantunut taiteen kokemiseen on. Eatonin mukaan tunne vaikuttaa esteettiseen kokemukseen. Taiteen

¹¹³ Tukiainen 2010, *passim*.

¹¹⁴ Veikko Halmetojan haastattelu 25.1.2018.

¹¹⁵ Waenerberg 2001, 6.

¹¹⁶ Danto 1987, 91–92.

arvot voivat olla myös yksilön arvojen lisäksi yhteiskunnallisia arvoja. Maku ja taidekäsitys ovat sidoksissa omaan aikaansa, mikä pitää ymmärtää eri aikakausien taidetta arvottaessa. Etenkin nykytaiteen osalta taiteen arviointi on ongelmallista taiteen sisällön takia.¹¹⁷ Nykytaidetta edustavien teosten ensimmäinen vaikutus saattaa olla hämmennyksen aiheuttaminen, jolloin teoksen elämyksellisen tuloksen saaminen saattaa vaatia aikaa¹¹⁸. Tilan, missä taide sijaitsee ihmiset voivat myös kokea eri tavalla. Tilan merkitykset saattavat vaihdella esim. eri kulttuurisiin ryhmiin kuuluvilla voi olla poikkeava merkitys tilasta. Tilan sekä taiteen voi sama ihminen kokea eri tavalla eri tilanteissa.¹¹⁹ Taidehistorioitsija Riitta Kormanon mukaan taiteen paikkasidonnaisuus on suhteessa katsomiseen ja katsojan paikkaan, ollen riippuvainen katsojan fyysisestä sijainnista suhteessa teokseen. Taiteen kokeminen on myös tilannesidonnainen ilmiö, jolloin jopa sama ihminen voi kokea teoksen eri tavalla eri tilanteissa.¹²⁰ Näin ollen ilman, että taiteen vastaanottaja antaa teokselle tarvittavan ajan vaikuttaa tai vastaanottajalla ei ole tarpeellista tietoa taiteen kontekstista tekee taiteen arvottamisen haasteelliseksi. Ihmisten erilainen maku ja taiteen kokemisen ympäristö vaikuttaa jokaiselle eri tavalla, joten etenkin julkisen taiteen kriteerinä hyvä taide on hankala. Itse näen, että julkisissa taidehankinnoissa voidaan pyrkimyksenä pitää hankkia yleisesti laadukkaaksi koettavaa ja hyväksyttävää taidetta, jolloin taiteen laatu jää taiteen koki-
jan arvioitavaksi.

Taide työpaikalla voi olla myös sinne sijoitettujen taideteosten lisäksi myös työntekijöille suunnattua taidetoimintaa. Työterveyslaitos on antanut oman ”Taide vahvistaa työhyvinvointia” -suosituksen, jonka mukaan taide tukee työntekijän terveyttä ja hyvinvointia¹²¹. Työterveyslaitoksen suositus perustuu ArtsEqual-hankkeen¹²² tutkimukseen ja toimenpidesuositukseen, jonka mukaan taidetoimintaan osallistuminen on yhteydessä työntekijöiden terveyteen. Hanke perustuu kansainvälisiin tutkimuksiin, joiden mukaan työpaikoissa, jotka tarjosivat työntekijöille taidetoimintaa, henkilökunnan hyvinvointi ja terveys kohenivat. Tutkimusten mukaan näissä työpaikoissa

¹¹⁷ Eaton 1994, 11, 47–50, 173.

¹¹⁸ Sederholm 2000, 6.

¹¹⁹ Saarikangas 1998, 186.

¹²⁰ Kormanon 2012, 81.

¹²¹ Tutkimus: Taide tukee työntekijöiden terveyttä ja hyvinvointia 2017. Työterveyslaitoksen [www-sivut](http://www.artsequal.fi).

¹²² ArtsWqual-hanke on Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama ja Taideyliopiston koordinoima hanke tutkia, kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa. / <http://www.artsequal.fi>.

mm. uupumus- ja masennusoireet vähenivät. Toiminta lisäsi työntekijöiden elinvoimaisuutta ja energiaa sekä kohensi emotionaalista hyvinvointia. Toimintana tutkittiin mm. maalaustuokioita työpaikalla ja mahdollisuutta esim. lounastauolla vierailta taidegalleriassa. ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksen pyrkimyksenä on taidetoiminnalla pienentää menetetyt työpanoksen kustannuseriä työpaikoilla, kuten sairauspoissaoloja ja samalla työterveyshuollon maksuja, sairaana työskentelyä ja työkyvyttömyyseläkkeitä. Olettamuksena on, että merkittävimmistä poissaoloista edes pienen osan vähentäminen toisi mittavia säästöjä sekä työpaikoille että yhteiskunnalle. Toimenpidesuosituksen tavoitteena on lisätä taiteilijoiden toteuttaman osallistavan toiminnan mahdollisuuksia sekä rohkaista työyhteisöjä tiloihin ostettavan taideteosten lisäksi tutustumaan muihin taidetoiminnan mahdollisuuksiin. Tutkimusten mukaan myös pelkästään taiteen kokemisella on näitä samoja taidetoiminnan aikaansaa- via positiivisia vaikutuksia. Taide työpaikalla voi olla työntekijöille ja työnantajille ensimmäinen askel taidetoimintaan, mikä voi johtaa muihin taidekasvatuksellisiin toimenpiteisiin työpaikalla.¹²³

Sosiaali- ja terveysministeriön ylitarkastaja Ismo Suksi kommentoi vuonna 2011 kulttuurin hyödyntämisen olevan Suomessa vielä alkutekijöissä. Tätä tukemaan ministeriössä oli käynnissä *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia* -toimintaohjelma, jossa selvitettiin vuosina 2010–2014 työhyvinvoinnin tukemista taiteen ja kulttuurin keinoin. Työpaikoilta, joissa taidetyöstä on hyviä kokemuksia, halutaan käytäntöjä viedä eteenpäin. Taide ja kulttuuri työpaikalla voi Suksen mukaan olla taidetta seinällä tai mahdollisuus teatterivierailuun sekä isompana askeleena sitä, että tuodaan taide itse työhön.¹²⁴ Taidehankintoja perustellaan taiteen positiivisilla vaikutuksilla, mutta nämä tavoitteet eivät taidehankinnoissa kuitenkaan aina toteudu. Sari Karttunen kertoo artikkelissaan *Julkisen taiteen monet käytöt*, kuinka hyvinvointia edistämään tarkoitettu teos saattaa aiheuttaa sekä psyykkistä että fyysistä pahoinvointia ja johtaa avoimiin konflikteihin. Karttusen mukaan julkisten taideteosten uskotaan lisäävän yleistä hyvinvointia, parantavan elämänlaatua ja harmonisoivan ympäristöä. Taidehankinnoilla pyritään luomaan paikkakunnalle dynaamista imagoa, mikä oletetaan houkuttelevan paikkakunnalle turisteja sekä kulttuuripalveluita arvostavia keskiluokkaisia veronmaksajia. Julkisten teosten hankinnoilla pyritään myös kertomaan, että julkinen valta

¹²³ *Artsequal: Taide vahvistaa työhyvinvointia -toimenpidesuositus 2017.*

¹²⁴ *Toivonen 2011.*

huolehtii monipuolisesti kansalaisten hyvinvoinnista. On kuitenkin olemassa kokemuksia, missä kansa ei toivota uusia taideteoksia tervetulleiksi. Julkiseen teokseen saattaa liittyä vihamielisyyttä ja syytteitä yhteiskunnan varojen väärinkäytöstä. Ääri-tapauksissa taideteos joutuu ilkeiden kohteeksi ja joitakin teoksia on jouduttu kansalaisten valituksen johdosta jopa poistamaan. Vihamielisestä vastaanotosta huolimatta osa näistä taideteoksista myöhemmin muuttuu kansalaisten mielestä suvaittaviksi tai jopa nousee suuren arvostukseen, josta Karttusella on esimerkkinä mm. Helsingissä sijaitseva *Havis Amanda*.¹²⁵ Havis Amandan paheksuntaa herättäneestä vastaanotosta on Liisa Lindgren kirjoittanut artikkelin *Havis Amanda ja sukupuolitettu modernius* kirjaansa *Monumentum*¹²⁶.

Toisaalta taiteella on tehtävänä keskustelun herättäminen. Yrittämällä hankkia taidetta, joka ei herätä ristiriitoja, voidaan saada taidetta, joka ei myöskään tyydytä ketään, eikä herätä toivottua keskustelua. Julkista taidetta on myös arvosteltu poliittisen roolin ja taiteilijan perinteisen kriittisen tehtävänsä menettämistä.¹²⁷ Kriitikki ja taiteen uudistuspyrkimykset voivat itse teoksen lisäksi koskea taiteen tekemisen käytäntöjä ja julkisen tilan ympäröimää kontekstia, mistä Ossi Naukkarinen on artikkelissaan *Julkisen taiteen kolme muotoa* nostanut esille kaupallistuneen kaupunkikulttuurin. Päätökset minkälaista taidetta julkiseen tilaan hyväksytään ovat moniportaisia, joissa on mukana paljon ihmisiä eri sektoreilta. Naukkarisen mukaan taidehankinnan päätösprosessin aikana tehdyt kompromissit usein jo hiovat repivimmät säröt pois taiteesta.¹²⁸

Teija Luukkanen-Hirvikoski on käsitellyt väitöskirjassaan taiteen merkitystä ja esittämisen käytäntöjä elinkeinoelämän kontekstissa. Tutkimuksessa on selvitetty yritysten syitä taidekokoelmien kartuttamiselle ja ylläpitämiselle. Luukkanen-Hirvikosken mukaan taiteen tuomisella työympäristöön on vaihtelevia perusteita, joista eräs keskeisin peruste on työympäristön kaunistaminen taiteella. Toisena näkökulmana on taiteen potentiaali vaikuttaa työn tuottavuuteen tai laatukysymyksiin organisaatioiden arjessa ja muutostilanteissa.¹²⁹ Tutkielmaani tehdessä on työorganisaatio, jossa työskentelen fuusioitumassa yritystön kautta uuteen omistajaan. Tämä tuleva

¹²⁵ Karttunen 2000, 46, 48.

¹²⁶ Lindgren 2000, 99–115.

¹²⁷ Karttunen 2000, 50–51.

¹²⁸ Naukkarinen 2009, 30.

¹²⁹ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 232.

organisaatiomuutos herätti kiinnostukseni tutustua taiteen vaikutuksiin yritysten muutostilanteissa. Kauppätieteiden maisteri Sari Pärssinen on pro gradu -tutkielmaansa tutkinut kuvataidelähtöisten menetelmien hyötyjä organisaatioissa. Kuvataiteella koetaan olevan vaikutusmahdollisuuksia organisaatioiden identiteetissä, joilla on mahdollista tuoda yritykselle hyötyä etenkin organisaatioiden fuusioissa. Taiteella on mahdollisuus yhdistää organisaatioidentiteettiä tilanteissa, joissa erilaiset kulttuurit ja arvot törmäävät. Taide voi toimia työkaluna tilanteissa, joissa organisaation jäsenten pitää käsitellä muutoksia identiteetin uudistamiseen ja tarkentamiseen. Pärssinen on nostanut esille etenkin valokuvataiteen sopivuuden stimuloimaan muutoksen käsittelyä tunnetasolla.¹³⁰ Sari Karttusen mukaan taideteokset voidaan monella tapaa saada liittymään sijoituspaikan yhteisöön, relevantin sisällön tai funktion kautta. Yksi mahdollisuus on antaa yhteisön osallistua taiteen hankintaan, jota onkin alettu käyttää kadonneen yhteisöllisyyden muodostamisen välineenä.¹³¹

Valtion organisaatioissa syiden lähtökohdat jakautuvat osin valtion taideteostoimikunnan ja tiloja käyttävän tahon välille. Valtion taideteostoimikunnan puolelta lähtökohtaisena syynä taiteen sijoittamiselle on säädetty laki toimikunnan toiminnasta¹³². Keskusteluissa tärkeimpänä yhteisenä tekijänä taiteen sijoittamiselle nousi esille työympäristön viihtyisyyden parantamisen, mitä voidaan näin pitää valtion taidehankintojen vahvimpana syynä. Vuonna 2006 silloinen valtion taideteostoimikunnan puheenjohtaja Liisa-Maria Hakala-Zilliacusin kirjoitti toimikunnan esiteltyssä, että toimikunnan tekemillä taidehankinnoilla on selkeästi ympäristöpoliittinen ja kulttuuripoliittinen tehtävä. Ihmisten elinympäristön virikkeellisyyttä ja laadukkuutta pyritään kehittämään taideteosten avulla. Taidetta sijoitetaan julkisiin tiloihin ihmisten arkiympäristöön, jotta ne saavuttaisivat mahdollisemman laajan yleisön.¹³³ Toimikunnan nykyinen puheenjohtajan Jari Auerin mielestä toiseksi tärkeimmäksi tekijäksi hän nostaa toimikunnan puolelta taidekasvatukselliset syyt. Auerin mukaan taidekasvatusta voisi tehdä laajemminkin kuin tuomalla taidetta tiloihin ja asettamalla lappu, mikä kertoo teoksen nimen ja tekijän. Hyvinä esimerkkeinä ovat taidekierrokset ja kokoelman esittelyt, joilla tuotaisiin esille myös taustaa taiteelle ja teoksille. Vähäisten resursien takia näiden järjestämiseen ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia, mikäli toimintaa

¹³⁰ Pärssinen 2013, 79-80.

¹³¹ Karttunen 2000, 49-50.

¹³² Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

¹³³ Valtion taidekokoelma -esite 2006.

varten ei varata rahaa. Yhteiskuntavastuuta Auer ei halua nostaa niin korkealle taide-teostoimikunnan toiminnassa, koska yhteiskuntavastuu on jo muuten sisäänrakennettuna valtion toiminnassa. Kuitenkin pitäen yhteiskuntavastuun kolmanneksi tärkeimpänä. Taidehankintoihin vaikuttuvat asiat Auer pitää muuten samassa järjestyksessä kuin Luukkanen-Hirvikoski on väitöskirjassaan listannut, mutta nostaa taidekasvatuksen toiseksi tärkeimmäksi tekijäksi.¹³⁴ THL:n tapauksessa nousi esille, ettei valtion organisaatioilla tilojen käyttäjänä oikeasti ole yhteiskuntavastuullisuutta taidehankinnoissa, mutta käyttäjä voi kuitenkin tiedostaa taiteen olevan osa yhteiskuntavastuullista toimintaa. THL:ssä myös taidekasvatuksellinen puoli on tiedostettu, mitä työtä THL:n taideryhmä onkin osaltaan tekemässä.¹³⁵ Myös muilla valtion toimijoilla on omia taideryhmiä, joiden työhön taide ja sisustuksellisten asioiden ohelle myös taidekasvatuksellinen työ kuuluu. Taidekasvatuksellista puolta voi Heli Ahmion mukaan pohtia myös niin, että työpaikalla oleva taide voi olla työntekijälle ainut paikka taiteen kohtaamiselle, missä taide voi työntekijän havahduttaa taiteen pariin. Taiteella voi olla rooli keskustelujen aloittajana ja etenkin ulkomaan edustuksissa paikka tuoda suomalaista taidetta tunnetuksi.¹³⁶

Luukkanen-Hirvikosken tutkimuksen mukaan taide voidaan yrityksissä tulkita osaksi yrityksen identiteettiä ja sen arvojen heijastumista¹³⁷. Valtion organisaatioissa, toimitiloissa oleva taide ei ole toimijan omaa taidetta, joten lähtökohtana taiteen oleminen osana yrityskuvaa on hieman erilainen kuin yritysmaailmassa. Vaikka suurin osa taiteesta valtion organisaatioihin tulee taideteostoimikunnan puolelta, voi taide myös valtion organisaatioissa nousta osaksi toimijan identiteettiä ja tärkeäksi tekijäksi toimijalle. THL tapauksessa nousi esille, että taide on noussut tärkeäksi osaksi heidän toimitiloja. Myös yksittäisen taideteokset ovat saaneet osan päärakennuksen identiteettiä. Näistä haastatteluissa nousi esille tilaustyönä tilatun kiinteän veistoksen *Mycelium:n* lisäksi eritoten pääaulan yhteydessä oleva Ulla-Maija Vikmanin tekstiiliteos *Tucurui*. Historiallisina syinä taiteen sijoittamiselle valtion organisaatioissa, itselleni tulee ensimmäisenä mieleen valtion laitosten pääjohtajien muotokuvat. THL:n osalta historiaa ovat juuri nämä muotokuvat ja toisaalta THL:n pääjohtajan esille nostama pitkä yhteistyö valtion taideteostoimikunnan kanssa. Pääjohtajien muotokuvia taiteen

¹³⁴ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹³⁵ Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

¹³⁶ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

¹³⁷ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 263.

sijoittamisessa ei nykyään pidetä niin tärkeänä asiana. Esimerkiksi THL:ssä muotokuvia pidetään laadullisesti vaihtelevan tasoisena¹³⁸. Nykyisin myös pääjohtajien muotokuvissakin on tapahtunut muutoksia ja perinteisien muotokuvien rinnalle on nousut uudenlaisia tyylejä toteuttaa muotokuvapotreteja¹³⁹.

3.5 Taide uusissa toimitiloissa

Teija Luukkanen-Hirvikosken tutkiessa yritysten taidekokoelmia ja taiteen sijoittamista toimitiloihin, tuli vastaan toimitiloihin sijoitettavan taiteen väheneminen, yritysten siirtyessä erillistä työhuoneista monitilatyöympäristöön. Syinä taideteosten määrän vähenemiseen nähtiin seinäpintojen väheneminen sekä muun visuaalisen materiaalin runsaus. Tutkimuksessa todettiin, että avokonttorimalliin siirtyminen muuttaa toimitilan taideteosten esittämiskäytäntöjä ja joissakin tapauksissa on poistanut taidetta jaetuista työtiloista.¹⁴⁰ Tutkielmaani liittyvissä haastatteluissa kävi ilmi, että uudenlaiset toimitilat koetaan kuitenkin enemmän mahdollisuutena kuin haitallisena elementtinä. Seinäpintojen väheneminen on vähentänyt pienten seinälle ripustettavien teosten sijoittamismahdollisuuksia, mutta tilalle on tullut suurien seinäpintojen yleistymisen. Etenkin nämä suuret seinäpinnat nähtiin haastatteluissa hyvänä mahdollisuutena taiteen sijoittamiselle. Veikko Halmetoja on kuratoineissaan huomannut, että valtion taidekokoelmassa on paljon pieniä seinälle ripustettavia teoksia, mutta puutetta isoista töistä¹⁴¹. Lehtihaastattelussa vuonna 2012 valtion taideteostoitumikunnan puheenjohtaja Jari Auer kertoo valtion taidekokoelmissa valokuvilla olleen vuosi vuodelta tärkeämpi rooli, osaltaan johtuen valokuvien pienestä koosta, mitä kautta ne ovat myös edullisempia. Vielä tällöin Auerin mukaan pienikokoisten teosten sijoittaminen hallinnon seinille on isoja teoksia helpompaa.¹⁴² Valtion taideteostoimikunnassa uudet toimitilat ovat viime vuosina olleet keskustelun aiheena ja nykyään pyritäänkin ostamaan isompia seinälle sijoitettavia teoksia. Myös pienet tasolle sijoitettavat veistokset nähdään nykyään haastavina. Työntekijöillä ei ole enää omia pöytiä

¹³⁸ Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

¹³⁹ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

¹⁴⁰ Luukkanen-Hirvikoski 2015, 234.

¹⁴¹ Veikko Halmetojan haastattelu 25.1.2018.

¹⁴² Luukka 2014.

ja tiloista on vaikea löytää tasoja, joissa teos tulisi esille eikä joutuisi kilpailemaan muun tasolla olevan esineistön kanssa.¹⁴³ Isot seinäpinnat ovat hyvä kohde tällä hetkellä suosittuna olevan katutaiteen tuomiselle toimitilojen sisätiloihin. Tästä esimerkkinä on Senaatti-kiinteistöjen toimistorakennuksen valokuiluun toteutettu Ari Pelkonen seinämaalaus *Loop*¹⁴⁴.

Vesa-Pekka Rannikko näkee kiinnostavana ajatuksena taiteen avotiloissa, mikä mahdollistaa taiteen läsnäolon useamman ihmisen tavoitettavana. Näin taide on yhteydessä useiden ihmisten kanssa. Uudenlaiset tilat herättävät myös kysymyksen, mikä on taiteen rooli tilassa, missä moni ihminen työskentelee samassa tilassa. Rannikko näkee uudenaikaisissa toimitiloissa mahdollisuuden taiteen muodon muuttumiselle fragmentaariseksi moniosaisiksi teoksiksi, jotka ovat monessa paikkaa. Teos ei välttämättä ole enää vain yksi teos, vain se leviää ja on enemmän läsnä tilassa.¹⁴⁵ Monitilaympäristössä ihmisillä on myös mahdollisuus valita, missä työskentelee. Heli Ahmio toivookin, että tätä kautta voitaisiin sijoittaa erityyppisiä teoksia työympäristön eri osiin. Näin työntekijät voivat työpistettä valitessa, tehdä valintaa myös tilassa olevan taiteen mukaan. Ahmio on huomannut valtion taideteostoimikunnan taiteen sijoittamisessa toimitiloihin uutena haasteena myös sermillisten sähköpöytien yleistyminen sekä tiloissa olevat korkeat kalusteet, jotka peittävät seinäpintoja ja luovat näköesteitä. Monitilaympäristöön pyritään luomaan teoksilla enemmän kokonaisuuksia. Pienet taulut toimivat suurissa tiloissa sarjoina (kuva 1) ja pienemmissä tiloissa esim. vetäytymistilat. Uudenlaisissa toimitiloissa Ahmion mielestä taide joutuu myös usein kilpailemaan erilaisten akustiikkaelementtien ja informaationäyttöjen kanssa.¹⁴⁶

¹⁴³ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹⁴⁴ Ari Pelkonen voitti Senaatti-kiinteistöjen toimistotalon seinämaalauskilpailun, 2016. Valtion taideteostoimikunnan *www-sivut*, <http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/taidekokoelma/ari-pelkonen/> (27.3.2018).

¹⁴⁵ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁴⁶ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

Kuva 1. Esimerkki sarjaksi sijoitetusta taiteesta THL:n uudessa päärakennuksessa. Kristiina Uusitalo: palava pensas XXX, XXXII ja XXXIII (alkydi, öljyväri ja pigmentti mdf-levylle, 2005–2006) Kuvat: Mika Järvinen.

Haastatteluissani nousi esille kiinnostus videotaiteen tuomiseen toimitiloihin. Videotaiteella on omat tekniset haasteensa sekä videotaiteen erottuminen muista toimitiloissa olevien näyttöjen sisällöstä sekä teoksen tunnistaminen taiteeksi. Veikko Halmetojalta päällimmäisenä ajatuksena oli, että videotaiteen pitäisi olla niin hienoa, että sen erottaa taiteeksi. Muuten myös teoksen merkitseminen taiteeksi auttaa kiinnittämään huomiota ja nostaa ruudussa olevan sisällön nimenomaan taiteeksi. Halmetojan kokemuksen mukaan digitaalinen taide toimii julkisissa tiloissa paremmin kuin oikea videolle kuvattu teos. Halmetojan mielestä loop-mainen video, jossa videoteos toistuu uudestaan ja uudestaan, toimii toimitilaympäristössä parhaiten.¹⁴⁷ Muillakin uusilla taidemuodoilla, eritoten vieraampien taidemuotojen osalta, voi ongelmaksi nousta niiden tunnistaminen taiteeksi. Ossi Naukkarisen mukaan taiteeksi tunnistamista helpottaa teoksen tai tapahtuman erottaminen ympäröivästä maailmasta selvästi. Erottamisen voi järjestää jalustamalla tai kehystämällä teos tai muulla tavoin teoksen sijoittaminen selkeästi taideteokseksi. Artikkelissaan *Julkisen taiteen kolme muotoa* Naukkarinen pohtii, kuinka sekoittuneen taiteen osalta taiteen voi tarkoituksellisesti sekoittaa muihin ilmiöihin, niiden osaksi tai aspektiksi. Silloin taidetta ei enää nähdä omana irrotettavissa olevana asiana.¹⁴⁸ Valtion taideteostoimikunnan teoksissa

¹⁴⁷ Veikko Halmetojan haastattelu 25.1.2018.

¹⁴⁸ Naukkarinen 2009, 35.

Terike Haapojan verkkotekniikkaa hyödyntävä teos *Katoava maisema* on mielenkiintoinen esimerkki mediataiteen ja verkkotekniikan hyödyntämisestä. Teos valmistui vuonna 2008 Helsingissä sijaitsevan Teatterikorkeakoulun valo- ja äänisuunnittelun laitoksen tiloihin.¹⁴⁹ Teos rakentuu luonnonmaisemaa esittävästä reaaliaikaisesta videokuvasta ja samasta maisemasta äänitetystä äänikuvasta. Vuoden- ja vuodenaikojen mukaan hitaasti muuttuva kuva on nähtävissä laitoksen aulaan sijoitetulta taulumaiselta LCD-näytöltä. Äänimaisema on kuultavissa laitoksen aulatilaa johtavassa portaikossa. Tavoitteena on avata rakennuksen käyttäjille ikkuna maiseman hienovaraisiin muutoksiin ja antaa kaupunkiympäristön rytmille vertailukohta luonnon tapahtumien hitaudesta. Teos oli ensimmäinen verkkotekniikkaa hyödyntävä teos valtion taidekokoelmassa.¹⁵⁰

Omaksi kiinnostukseni kohteeksi on myös noussut taiteen hyödyntäminen yleistyneissä lasiseinissä ja toimitiloihin asennettavissa akustisissa ratkaisuissa. Lasiseinien käyttö uusissa toimitilaratkaisuissa on yleistynyt ja niistä on tullut usein hyvin hallitsevia elementtejä toimitiloissa. Toimitilaturvallisuuden takia lasiseinät pitää jollakin tavalla merkitä, jottei niitä päin voi vahingossa kävellä. Normaalisti tähän käytetään teippausta tai kuvioitua lasia. Lasiseiniä voisi hyvin käyttää myös paikkana taiteelle, kuten työ- ja elinkeinoministeriön aulassa onkin käytetty osana Maanantai-kollektiivin teosta *Jatkuvuuden lyhyt historia*. Teos voitti valtion taideteostoimikunnan taidekilpailun, jonka tarkoituksena oli hankkia luonnoksia kyseisen lasiseinän taiteellisesta suunnittelusta.¹⁵¹ Olisi mielenkiintoista nähdä enemmän nykytaiteen ratkaisuja esim. toimitilojen lasiseinissä, samalla nykyaikaistaen perinteistä lasimaalaustaidetta. Uusien toimitilojen suuret avoimet tilat ja vaatimukset äänitasolle vaativat tiloihin akustisia ratkaisuja. Näihin käytetään usein akustisia levyjä, jotka monesti ovat samanlaisia. Tutkimustani tehdessä toimin pääsuunnittelijana Sako Oy:n tehtaan peruskorjauskohteessa Riihimäellä. Hankkeen yhteydessä tilaan toteutetaan valokuvataiteilijan Jari Arffmanin valokuvateoksia, joita hyödynnämme myös aulatilojen akustiikkalevyissä. Ratkaisussa akustiikkalevyille tulostetaan valokuvateos, mitkä kehystetään samantyyllisesti kuin varsinaiset valokuvateokset. Päämääränä on, että tilassa akustoelementit ovat ensisijaisesti taideteoksia, ollen samaa kokonaisuutta muiden valokuvateosten

¹⁴⁹ *Katoava maisema*. Valtion taideteostoimikunnan taidekokoelma *www-sivut*, <http://kokoelmat.fng.fi/app> (17.2.2018).

¹⁵⁰ *Katoava maisema*. Teoksen *www-sivut*, <http://katoavamaisema.fi> (17.2.2018).

¹⁵¹ *Kokkonen 2017*. Valtion taideteostoimikunnan *www-sivut*.

kanssa. Taidetta sisältävien akustiikkalevyjen lisäksi voi myös pohtia, onko taidevalinnoilla muuten mahdollista vaikuttaa työtilan äänitasoon. Jari Auerin mukaan valtion taideteostoimikunnan luonteeseen ei kuulu kehittää tuotteita taiteen tuomiselle käyttötarkoituksellisiin elementteihin. Toimikunta ei näe asiakseen pyrkiä tuotteistamaan taidetta, mutta ei myöskään näe huonona asiana, jos niin tapahtuu. Taiteilijoille annetaan vapaat kädet toteuttaa yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, joten taiteilijoilla on mahdollisuus nostaa myös käyttötarkoituksellisuuskin esille.¹⁵²

Toimitiloissa pyritään työpaikan viihtyisyyden ja työhyvinvoinnin parantamiseksi tuoda tiloihin paljon luonnonvaloa, mikä tuo taiteen sijoittamiselle omia haasteita. Etenkin paperille tehdyille grafiikalle ja maalauksille luonnonvalo on haitallista. Tämä tuo oman haasteensa sijoittaa taidetta, uusien toimitilaratkaisujen myötä yleistyneisiin avariin ja valoisiin tiloihin.¹⁵³ Luonnonvalon määrän nosti esille myös Veikko Halmetoja kertoen, kuinka nautti taiteen sijoittamisesta Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiloihin, joihin pystyi sijoittamaan paljon paperilla olevaa taidetta, koska kyseisessä rakennuksessa oli paljon tilaa, joihin ei tullut luonnonvaloa. Halmetoja nosti esille myös halunsa sijoittaa enemmän installaatioita toimitiloihin. Valtion taideteostoimikunta on hankkinut kokoelmiinsa installaatioita ja niitä on joitakin myös sijoitettu toimitiloihin. Installaatioille uudenaikaisissa toimitilaratkaisuissa Halmetoja näkee kuitenkin ongelmana toimitilojen tilatehokkuusvaatimusten myötä syntyneet ahtaat tilat.¹⁵⁴ Valtion taideteostoimikunnan tilaamissa installaatioissa on vahvasti esillä valo- ja äänitaiteen hyödyntäminen. Marja Helander toteutti vuonna 2012 Saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen sisääntulon yhteyteen installaation *Tunturissa*. Teos on sisääntuloaulan ikkunoiden yhteyteen sijoitettu yksinäisiä tunturikoivuja kuvaava valoteos.¹⁵⁵ Helsingin yliopiston Social och kommunal högskolan tiloihin valmistui myös vuonna 2012 Hans-Christian Bergin toteuttama veistosinstallaatio *Light Vortex - metamorphosis*, jonka olemus muuttuu jatkuvasti, ympäröivän valon mukaan. Veistoksen materiaalien reagoiminen valoon saa teoksessa aikaan erilaisia tilavaikutelmia.¹⁵⁶ Ensimmäinen valtion taideteostoimikunnan tilaama ääniteos on vuonna 2005

¹⁵² Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹⁵³ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

¹⁵⁴ Veikko Halmetojan haastattelu 25.1.2018.

¹⁵⁵ *Tunturissa*. Valtion taideteostoimikunnan taidekokoelma *www-sivut*, <http://kokoelmat.fng.fi/otk/app> (17.2.2018).

¹⁵⁶ *Light Vortex - metamorphosis*. Valtion taideteostoimikunnan taidekokoelma *www-sivut*, <http://kokoelmat.fng.fi/app> (17.2.2018).

valmistunut säveltäjä Max Savikankaan ääni-installaatio *Vasara, alasin, jalustin* näkövammaisten palvelu- ja toimintakeskus Iirikseen Helsingissä. Teoksessa yhdistyvät tilan arkiäänet sekä teosta varten sävelletty muuttuva musiikki. Teos toimii myös ääniopasteena, jonka avulla pystytään hahmottamaan käytävän kulkusuunta ja käytävän sivuilla sijaitsevat tilat.¹⁵⁷ Äänitaidetta on käytetty myös Musiikkitalon Sibelius-Akatemian tiloihin sijoitetussa Petri Kuljuntaustan ääni-installaatiossa *Tempus*. Teoksessa rei'itetyille alumiinilevyille on asennettu 100 sähkökellon koneistoa, joiden sekunti-, minuutti-, ja tuntiviisarit tikittävät muistuttaen pienen pieniä kapellimestarin tahtipuikkoja.¹⁵⁸

3.6 Rakennuselementit taiteena

Rakennusprojektien taidehankintoihin kuuluu myös rakennuselementtien käyttäminen taiteena tai rakenteisiin liittyvät taiteelliset ratkaisut. Taiteilija Jan-Erik Andersson on kirjoittanut artikkelissaan *Rakennuselementit taiteena* omista kokemuksistaan toimiessa taiteilijana rakennushankkeissa. Andersson on tehnyt paljon yhteistyötä arkkitehti Erkki Pitkärannan kanssa. Andersson ja Pitkäranta ovat tutkineet arkkitehdin ja taiteilijan yhteistyömahdollisuuksia, suunnittelemalla rakennuksia ja yksityiskohtia eri rakennuksiin sekä selvittämällä, kuinka taidetta voidaan sijoittaa kiinteästi rakennuselementteihin. Yhteistyössään he ovat kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka taiteellinen suunnittelu voi ulottua aina rakennuksen yksityiskohdista koko rakennukseen tai sitä ympäröivään alueeseen. Näin suunnittelulla voidaan luoda hyvin erityisiä, veistosmaisia muotoja rakennukseen tai sen osiin. Yksittäisiä taideelementtejä he ovat toteuttaneet lattioihin, kattoihin, seiniin, pylväisiin ja ikkunoihin. Anderssonilla onkin vahva näkemys, että taiteilijan luoman kokonaiskonseptin avulla rakennuksesta saadaan ainutlaatuinen, mielenkiintoinen ja vetovoimainen kokonaisuus. Taiteellisella suunnittelulla pystytään myös elävöittämään rakennettua ympäristöä. Tästä hän nostaa esimerkkinä torien, siltojen, kauppakeskusten, jalkakäytävien ja piha-alueiden kivetykset sekä taiteilijoiden yhdessä arkkitehdin tai muotoilijan kanssa suunnittelema julkisen tilan rakenteita ja katukalusteita, kuten valopylväät,

¹⁵⁷ Maunuksela 2005.

¹⁵⁸ *Sadan kellon tikitykset*. Valtion taideteostoimikunnan *www-sivut*, <http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/blogi/sadan-kellon-tikitykset/> (23.1.2018).

sähkökaapit, julkisivut ja sillat. Andersson toteaa omassa artikkelissaan, että taiteellisen suunnittelun toteuttaminen tarpeeksi varhaisessa vaiheessa säästää taideteoksen kustannuksissa.¹⁵⁹

Taidetta arkeen -selvityksessä selvitettiin taiteen yhdistämistä johonkin käyttötarkoitukselliseen elementtiin. Tähän jotkut kokivat kuitenkin liittyvän riskejä, ja he näkivät taiteen riippumattoman roolin säilymisen oleellisena asiana. Selvityksessä kuitenkin nähtiin positiivisena mahdollisuutena taiteen laajempi hyödyntäminen rakennushankkeessa. Nämä mahdollisuudet todettiin tuovan taiteilijoille uusia mahdollisuuksia ja työtilauksia sekä uusia kokemuksia rakennetun ympäristön käyttäjille.¹⁶⁰ Kuvataiteilija Pauno Pohjolainen on toteuttanut Lapinlahden Valion maitojuomatehtaan julkisivujen betonielementteihin graafisen betonin tekniikalla teoksensa *Trip-tyyppi*. Pohjalainen näkee hankkeessa hienona asiana, että tehdaskiinteistöön ylipäättänsä sijoitetaan taidetta. Pohjolainen näkee kiehtovana teoksen sijoittamista rakennuselementtiin, mikä herättää kysymyksen, missä menee rakentamisen ja taiteen raja.¹⁶¹ Valtion taideteostoimikunnan tilaamista rakennuselementteihin liittyvistä teoksista viimeisin on Annu Vertasen vuonna 2017 valmistuneen Joensuun oikeus- ja poliisitalon teos *Maaailman tahdissa*, mikä on perforoidulle teräkselle toteutettu piirros rakennuksen julkisivussa¹⁶².

¹⁵⁹ Andersson 2012, 113.

¹⁶⁰ Hara 2013, 62.

¹⁶¹ Julkitaidetta. Lujaviesti 2/2012.

¹⁶² Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2017, 23.

4 TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOKSEN TAIDEHANKINNAT

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on vuonna 2009 perustettu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisuudessa toimiva itsenäinen tutkimus- ja kehittämislaitos. THL syntyi Kansanterveyslaitoksen ja Stakesin (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus) yhdistyessä. THL on kansainvälisestikin poikkeuksellisen laaja-alainen ja monipuolinen asiantuntija- ja tutkimuslaitos. THL tutkii ja seuraa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä kehittää toimenpiteitä niiden edistämiseksi. Toimenkuvaan kuuluu myös kerätä ja tuottaa tutkimuksiin ja tilastoihin perustuvaa tietoa. Lisäksi THL tarjoaa asiantuntemusta ja ratkaisuja, joita voidaan käyttää viranomaisten päätöksenteon tukena. THL palvelee monipuolisesti eri tahoja (valtion, kuntien ja maakuntien päättäjiä, sosiaali- ja terveysalan toimijoita, järjestöjä, tutkimusmaailmaa ja kansalaisia), pyrkimyksenä turvata suomalaisille hyvä elämä oikeudenmukaisessa ja uudistuvassa hyvinvointiyhteiskunnassa.¹⁶³

4.1 Uusi päärakennus

”Pyrimme olemaan mieluisa kumppani kaikessa siinä työssä, jonka tavoitteena on väestön terveyden ja hyvinvoinnin suojeleminen ja edistäminen. Uusi talo tarjoaa puitteet tuottoisaa yhteistyöhön. Tänne on varta vasten suunniteltu erityyppisiä tiloja, jotka innostavat yhdessä ideointiin, opiskeluun, keskusteluun ja asioiden työstämiseen.”

(ote pääjohtaja Juhani Eskolan avajaispuheesta 24.3.2015)¹⁶⁴

THL:n taidehankintojen osalta tässä tutkielmassa keskitytään vuonna 2015 Helsingin Ruskeasuolle valmistuneeseen THL:n uuteen päärakennukseen. Uuden

¹⁶³ Mikä on THL?. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. <https://thl.fi/fi/thl/mika-on-thl> (3.2.2018).

¹⁶⁴ THL:n uusi päärakennus tukee laitoksen strategiaa. Tiedote 24.3.2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. <https://thl.fi/fi/-/thl-n-uusi-paarakennus-tukee-laitoksen-strategiaa> (3.2.2018).

päärakennuksen tarkoituksena on keskittää THL:n toimintoja Tilkanmäen kampukselle¹⁶⁵, pyrkimyksenä tuoda säästöä laitoksen vuokratiloihin ja innostaa henkilöstöä uusiin työskentelytapoihin, työntekoa tehostaen. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Hannu Jaakkola Oy, hankkeen pääsuunnittelijana toimi arkkitehti Kai Rajakaltio. Rakennus on kuusi kerroksinen, jonka laajuus on 5 250 neliömetriä. Tiloihin on toteutettu monitilatoimisto, jossa on 200 työpistettä, 12 kokoushuonetta ja ravintola. Valtion taidetta uusiin tiloihin hankittiin lähes 2% rakentamiskustannuksista.¹⁶⁶

Uuteen päärakennukseen johtanut toimitilahanke käynnistyi vuonna 2010 THL:n kiinteistöjen kokonaistilanteen arvioinnilla. Lähtökohta toimitilahankkeelle oli vuoden 2009 kahden laitoksen fuusioitumisen jälkeen tavoite keskittää uuden laitoksen toimintaa Tilkanmäen alueelle. Varsinainen pääkaupunkiseudun toimistotyötä- ja toimitiloja koskeva kehityshanke käynnistyi vuoden 2011 syksynä. Tällöin kehittyi THL kampusvisio, jonka mukaan siirrytään kahdesta päätoimipisteestä yhteen toimipisteeseen. Uuden päärakennuksen rakennustyöt käynnistyivät syksyllä vuonna 2013. Päärakennuksen peruskiven muuraustilaisuus järjestettiin 13.11.2013. Rakennus valmistui helmikuussa 2015 ja virallisesti rakennus vihittiin käyttöön 24.3.2015.¹⁶⁷

Uuden päärakennuksen rakennushanke koostuu uudisrakentamisesta ja osittain olemassa olevien rakennusten peruskorjauksesta ja muutostöistä. Uudisrakennus (J-rakennus) sijaitsee olemassa olevan rakennuksen (A-rakennus) yhteydessä. A-rakennuksen yhteydessä sijaitsevat B-, C-, D-, ja G-rakennukset. Uudisrakennus yhdistää nämä rakennukset F-rakennukseen, jonka yhteydessä sijaitsee I-rakennus. Uudisrakennuksen myötä kaksi toisistaan irrallista rakennuskokonaisuutta yhdistyivät toisiinsa. Uudisrakennus (J-rakennus) sijaitsee vanhan rakennusmassan ympäröivänä niin, että alueen katujulkisivut eivät Mannerheimintielle päin käytännössä eroa ennen laajentamista olleesta tilanteesta. (liite 3)

¹⁶⁵ *Helsingin Ruskeasuolla sijaitseva THL:n päätoimipaikka. Kampusajattelussa THL:n aikaisemmasta Helsingin kahden päätoimipisteen mallista siirryttiin yhden päätoimipisteen malliin Ruskesuolle. Kampusmallin tarkoituksena on keskittää toimintaa yhteen paikkaan. Samalla ajattelumalli THL:n sisällä muuttui kahden erillisen laitoksen ajatuksesta yhdeksi yhteiseksi laitokseksi. THL:n kampusvisiossa toimitilojen kehittämisen reunaehtoina on tilankäytön tehokkuutta ja THL:n strategiaa ohjaava tilasuunnittelu.*

¹⁶⁶ THL uusi työympäristömme 2015.

¹⁶⁷ Case: THL 2015.

4.2 Rakennusvaiheen aikaiset taidehankinnat

Suurin osa uuden päärakennuksen taiteesta on valtion taideteostoimikunnan taidelokkoelmasta tallennettua taidetta. Lisäksi rakennushankkeen yhteydessä toteutettiin tilaustyönä taiteilija Vesa-Pekka Rannikon kutsukilpailulla valittu taideteos *Mycelium*. Lähtökohdat THL:n taidehankinnoille tapahtui kahta kautta: valtion taideteostoimikunnan puolelta sekä THL:n omasta kiinnostuksesta toimitilojen visuaalisuuteen¹⁶⁸. THL:n yhteyttä valtion taideteostoimikuntaan vahvisti toimikunnan puheenjohtajan Jari Auerin toimiminen myös Senaatti-kiinteistöjen THL:n asiakkuuspäällikönä, joten Auer oli THL:n päärakennuksen hankkeessa mukana edustaen valtion taideteostoimikuntaa sekä Senaatti-kiinteistöjä. Auerin mielestä THL oli poikkeuksellisen kiinnostunut hankkeesta kokonaisuudessaan. THL:llä oli vahva halu tehdä viihtyisiä, turvallinen ja terveellinen työympäristö, mikä tukee heidän yhdessä tekemisen periaatetta. Tässä kokonaisuudessa taide oli osana työympäristöön panostamista. Suunnittelun ja rakentamisen aikana yhteistyö THL:n kanssa toimi Auerin mielestä hyvin. Auer pitää THL:n taidehankintoja todella onnistuneena hankkeena. Tässä hän pitää nykyisen pääjohtajan Juhani Eskolan osuutta todella tärkeänä. Auerin mielestä Eskolalla on hyvä maku ja ymmärrys taidekentästä sekä hänen mukana olo taidehankinnoissa auttoi saamaan hankkeesta hyvän kokonaisuuden, joka sisältää onnistuneita taidevalintoja. THL:n taidehankintoja Auer pitää kaikin puolin onnistuneena. Hankkeessa yhteistyö eri tahojen kanssa toimi moitteettomasti ja hankkeessa päädyttiin kaikkien osapuolten mielestä hyvää lopputulokseen. Tällaisista hankkeista Auer myös toivoo taidekasvatuksellista puolta hankkeessa olleille eri osapuolille. Onnistuneesta hankkeesta pitää miettiä, miksi tässä hankkeessa asiat onnistuivat ja välttämättä toisessa ei. Pohdinnoissa pitää löytää ne avaimet hyvään hankkeeseen ja hyödyntää niitä tulevilla hankkeilla.¹⁶⁹ THL:n oma panostus näkyi työryhmän perustamisena pohtimaan toimitilojen visuaalista ilmettä, jossa tutkielmassani haastateltavista oli mukana pääjohtaja Juhani Eskola, palvelujohtaja Mikko Nissinen ja tutkimusprofessori Helena Kääriäinen. Työryhmän tehtävänä oli selvittää visuaaliselta puolelta, miltä uusien tilojen tulisi näyttää ja miltä niissä työskentelyn tulisi tuntua sekä miten tiloissa huomioidaan viihtyisyys. Työryhmän yhtenä tehtävä oli olla mukana tilojen

¹⁶⁸ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁶⁹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

taidehankinnoissa. Työryhmään kuului valtion taideteostoimikunnasta myös amanuessi Heli Ahmio.¹⁷⁰

4.2.1 Mycelium

Valtion taideteostoimikunta järjesti kesäkuussa 2013 kutsukilpailun kuudelle taiteilijalle taideteoksen hankkimisesta THL:n päärakennukseen. Valinnan kutsukilpailun järjestämisestä ja kutsutuista taiteilijoista valtion taideteostoimikunta toteutti perinteisesti asiasta keskustelemalla sen jälkeen, kun tieto rakennushankkeesta oli toimikunnalle tullut. Kilpailuun pyrittiin valitsemaan erilaisia taiteilijoita mukaan.¹⁷¹ Kilpailun voittaja Vesa-Pekka Rannikko oli myös huomionnut. Rannikko näki kiinnostavana, että kilpailuun oli kutsuttu laajalla skaalalla erityyppisiä tekijöitä, joista osa ei edes työskentele perinteisen julkisen taiteen piirissä.¹⁷² Kilpailun tarkoituksena oli hankkia luonnoksia Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle sijoittuvista taideteoksista, joiden sijoituspaikat olivat: piha-alue ja J-rakennuksen itäsivu. Kilpailijat saivat jättää kilpailuun useamman ehdotuksen. Kilpailuohjelmassa esitetty piha-alue käsitti koko alueen A-, C-, I ja F-rakennusten sekä Mannerheimintien välisellä alueella. J-rakennuksen itäsiiven julkisivu sijaitsee sisäpihalla A- ja J-rakennusten välissä.¹⁷³

Omassa ehdotuksessaan Rannikko lähti hakemaan lähtökohtia teokselle tilasta, mihin teos on tulossa. Työ alkoi mahdollisuuksien hahmottelulla, millaisia muotoja ja sisältöjä teos sisältäisi. Kilpailuohjelma antoi taiteilijalle täyden vapauden hakea omia ideoitaan ehdotukselle. Rannikko lähti hakemaan teokselle yhteyttä tilan käyttäjän kanssa, päätyen teoksen lähtökohtana käyttämään sienirihmastoja. Teoksen sisältöön Rannikko mietti, miten THL toimii ja miten se näkyy luonnon ja biologian kautta. Näiden samojen kysymysten kautta Rannikko usein toimii muutenkin teostensa kanssa. Vaikeimpana asiana Rannikko kokee yleensä teoksen idean määrittelyn. Tästä hän on keskustellut useamman taiteilijan kanssa, kuinka nykyisin taiteilijat eivät tee vain tietynlaisia teoksia, vaan pelataan teosten erilaisilla ideoilla. Rannikon mukaan nämä ideat ei yleensä synny itsekseen, vaan ne ovat työn takana. Rannikko päätyi esittämään yhtä

¹⁷⁰ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁷¹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹⁷² Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁷³ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen taidekilpailu 2013, kilpailuohjelma.

kilpailuehdotusta, hyödyntäen kumpaakin kilpailussa esitettyä sijoituspaikkaa.¹⁷⁴ (liite 4)

Kilpailuun kirjattiin määräaikaan mennessä kahdeksan ehdotusta. Kilpailun voittajaksi valittu Vesa-Pekka Rannikon *Mycelium* -teos on ruostumattomasta teräksestä toteutettu kaksiosainen veistos (kuvat 2-5). Arvostelulautakunnan mukaan Rannikon ehdotuksen biologinen, sienirihmastosta lähtökohtansa saanut idea ja kaksiosainen kokonaisuus olivat onnistuneita. Auttamista, yhteistyötä, verkostoitumista ja parantamista symboloiva teos soveltui arvostelulautakunnan mukaan erinomaisesti THL:lle. Teoksen myös todettiin johdattelevan hyvin pääsisääntäytymiselle ja arvioinnissa nostettiin esille sen näkyminen myös aulan ikkunoista. Materiaalia ja teknistä toteutustapaa arvostelulautakunta arvosteli hieman sovinnaiseksi.¹⁷⁵ Voittajan julkistuksen yhteydessä Juhani Eskola kuvaili voittajaehdokasta eloisaksi, mutta kuitenkin selkeäksi ja jänteväksi. Eskolan mukaan teos on hyvin biologinen, jolla on elävä muoto sekä teoksen olevan verkottuva ja yhdistävä. Tämä sanoma on hänen mielestään erittäin sopiva Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle.¹⁷⁶ Eskola kertoi haastattelussaan, kuinka *Mycelium* -teos kuvaa osaltaan THL:n tekemää työtä sienirihmastojen kanssa sekä toisaalta sienirihmaston tehtävää kuljettaa tietoa ja informaatiota, mikä on myös THL:n tekemää työtä.¹⁷⁷ THL:n henkilöstöllä oli myös mahdollisuus olla mukana taidekilpailun ehdotusvaiheessa. Ehdotusten sisäänjätön jälkeen ehdotukset olivat esillä THL:n tiloissa, missä henkilöstö pystyi tutustumaan ehdotuksiin. Kilpailusta käytiin THL:n sisällä keskustelua sekä henkilöstö pystyi intranetissä kommentoimaan ehdotuksia.¹⁷⁸ Siitä ei ole tietoa, vaikuttiko THL:n henkilöstön mukana olo lopulta millään tavalla taidekilpailun lopputulokseen, mutta jo tällainen henkilöstön osallistaminen saa keskustelua ja kiinnostusta taiteeseen aikaiseksi, mikä on tässäkin tutkielmassa todettu yhdeksi tärkeäksi odotusarvoksi taiteelle.

¹⁷⁴ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁷⁵ Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen taidekilpailu 2013, arvostelulautakunnan pöytäkirja.

¹⁷⁶ Järvoimäki 2013.

¹⁷⁷ Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

¹⁷⁸ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

Kuvat 2 ja 3. Mycelium-teoksen kaksi ulkopuolista osaa piha-alueella ja J-rakennuksen julkisivussa. Kuvat: Mika Järvinen.

Kuvat 4 ja 5. Mycelium-teoksen piha-alueen osa, yksityiskohta ja kuvattuna Mannerheimintielle päin. Kuvat: Mika Järvinen.

Kilpailuehdotuksen teos koostui kahdesta kokonaisuudesta: pääsisäänkäynnin läheisyydellä pihalla olevasta veistoksesta ja sisäpihan puoleisella seinällä sijaitsevasta osasta. Suunnitteluvaiheessa Mikko Nissisen ja Vesa-Pekka Rannikon keskustelun pohjalta ehdotettiin teokseen lisätä kolmas sisätiloissa sijaitseva osa¹⁷⁹. Lisäosassa teos tulee rakennuksen atriumtilan lattia läpi jatkuen katon läpi sisäpihan seinäpinnalle (kuvat 6-7). Lisäosa yhdistää teoksen alkuperäiset osat vahvemmin kokonaisuudeksi uudisrakennuksen sisäkautta, tuoden alkuaan ulkotilaan suunnitellun teoksen myös rakennuksen sisätiloihin. Valtion taideteostoimikunta piti lisäosaa hyvänä lisäyksenä

¹⁷⁹ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

teokseen ja suostui suunnitteluvaiheen aikana tilaamaan lisäosan taiteilijalta erillistilauksena¹⁸⁰.

Kuvat 6 ja 7. Mycelium-teoksen sisäosa kokonaisuudessaan ja yksityiskohta teoksesta. Kuvat: Mika Järvinen.

Teos vaati uuden budjetoinnin materiaalin hinnan nousun takia. Muuten teokseen tuli toteutus suunnittelun aikana joitakin pieniä muutoksia, lähinnä liittyen teoksen turvallisuuteen ja kestävyYTEEN. Teoksen valmistumiskustannuksia laskettiin laserleikkausta vähentämällä, Rannikon hyväksynnällä¹⁸¹. Teoksen sijaitessa ulkotiloissa niin, että teoksen päällä on mahdollista kiivetä, oli turvallisuudessa kannalta huomioita, että teos myös kestää kiipeämisen. Alkuperäisessä ehdotelmassa oli ulospäin kaartuvia osia, jotka teoksen turvallisuuden takia poistettiin. Teokseen tuli toteutusvaiheessa myös taiteilijan puolelta pieniä muutoksia. Taideteos toi myös muutoksia rakennukseen. Oleellinen muutos oli taideteoksen takana olevassa seinäpinnassa alkuaan olleen ritilän poistaminen taideteoksen alta. Rannikko antaakin kiitosta arkkitehdille, että heidän yhteistyönsä onnistui hankkeessa hyvin, eikä mustasukkaisuutta omasta työstään ilmaantunut. Teokseen tehdyt muutokset ja yhteensovittamiset (esim. teoksen kiinnitysten suunnittelu) toteutettiin hyvässä yhteistyössä taiteilijan,

¹⁸⁰ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

¹⁸¹ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

suunnittelijoiden ja teoksen tilaajan välillä.¹⁸² Taideteostoimikunnan edustajana hankkeessa olleen Heli Ahmion mukaan, hankkeen arkkitehdin mukana olo työryhmän kokouksissa auttoi myös siinä, että pystyttiin hyvissä ajoin varmistamaan teoksen sijoituksen suhteen, ettei taiteen ja rakennuksen välillä ole ristiriitaa.¹⁸³

Teoksen toteutusvaiheessa käytiin vielä läpi teoksen rakenteellista kestävyyttä. Vesa-Pekka Rannikon mukaan tällaisen orgaanisen teoksen kestävyys todettiin hankalaksi laskea teoriassa, joten teoksen kestävyyttä varmistettiin metallipajalla teoksen rakentamisen yhteydessä. Kestävyuden takia teoksen muoto hieman muuttui sekä rakennepaksuutta vahvennettiin ja teokseen lisäti yksi tukiosa lisää. Rakennustyömaan kanssa Rannikko ei ollut paljoa tekemisessä, koska teoksessa ei ollut rakentamiseen merkittävästi vaikuttavia asioita. Ulkotilan perustukset toteutettiin yhteistyössä urakoitsijan kanssa. Myös teoksen kiinnityksien suunnitteleminen vaati yhteistyötä työmaan ja suunnittelijoiden kanssa. Taideteoksen asentamisvaiheen aikana aikataulullista yhteistyötä tehtiin rakennustyömaan kanssa koko ajan, esim. teoksen osien asentamisen aikataulutusta toteutettiin nosturin ollessa työmaalla. Kuten koko rakennushankkeessa kokonaisuudessaan, yhteistyö sujui työmaan kanssa ilman ongelmia. Aikataulullisesta onnistumisesta Rannikko antaa kiitosta myös taideteoksen toteuttaneen metallipajan aikataululliseen joustavuuteen. Teoksen valmistumisen jälkeen Rannikolla oli ristiriitainen tunne, toisaalta oli hieno tunne teoksen valmistumisesta, mutta pitkän prosessin aikana pitäytyminen samassa ideassa alkoi kyllästyttää. Projektin aikana Rannikko alkoi myös miettiä, miten tekisi joitakin asioita toisin. Tämä on hänen mukaansa yleinen reaktio, pitkän projektin ollessa kyseessä. Jonkun ajan päästä teoksen valmistumisesta asiaan herää taas eri tavalla ja alkaa teosta pitämään hyvänä, kuten THL:n hankkeessakin kävi. Verrattuna näyttelyihin, joissa teoksilla on usein lyhyt julkinen näkyvyys, pitkän elinkaaren omaavissa julkisen taiteen hankkeissa taiteilijalla on enemmän tarvetta onnistua teoksien pitkän näkyvyyden takia. Pitkän elinkaaren teoksissa taiteilijan pitää myös kestää se, jos tuntee epäonnistuneensa teoksesseen. THL:n tapauksessa Rannikko on tyytyväinen lopputulokseen. Vieläkin hänellä on ajatuksia, mitä teoksessa olisi voinut tehdä toisin. Rannikko sanoo, että aina ne asiat vain jäävät ajatuksiin, mutta jossain vaiheessa vain se lopullinen päätös on tehtävä, missä on sitten pysyttävä. Rannikolle asti teoksesta on tullut vähän palautetta, mitä

¹⁸² Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁸³ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

hän pitää yleisenä, ettei palaute tule taiteilijalle asti. Palaute mitä hän on teoksesta saanut on ollut positiivista. THL:n pääjohtaja Juhani Eskola on keskustelussaan Rannikon kanssa kertonut, että THL:n puolelta pidetään siitä, miten hyvin teos istuu THL:n tiloihin sekä teoksen lähestyttävyydestä ja helppoudesta, mutta samalla teoksen sisältäen paljon asiaa.¹⁸⁴ THL:n rakennushankkeessa tilausteoksen osuus ulkopuoliseen näkyvyyteen on merkittävä, koska uudisrakennusosa ei juurikaan näy päärakennuksen katujulkisivussa. Näin ollen merkittävänä ulkoisena muutoksena uudesta päärakennuksesta verrattuna aikaisempaan on tämä päärakennuksen edustalla sijaitseva uusi veistos.

4.2.2 Taide valtion taidekokoelmasta

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen toimitiloihin sijoitettu taide on pääosin järjestetty valtion taideteostoimikunnan puolelta taidetalletuksina valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta. Valtion taideteostoimikunnan kokoelma on talletuskokoelma, jota kartutetaan, jotta taideteoksia voidaan sijoittaa valtion kiinteistöihin ja valtion käytössä oleviin rakennuksiin¹⁸⁵. Heli Ahmion mukaan toimitiloihin sijoitettavan taiteen osalta pitää tiedostaa tilan fyysisen olosuhteiden vaikutus teokseen ja teoksen fyysinen kestävyys. Elinkaariajattelu on isossa osassa valtion taideteostoimikunnan toiminnassa, koska toimikunnan tehtävänä on myös teosten huoltaminen. Valtion taideteostoimikunnan toiveena on pitkäaikaiset talletukset tiloihin, koska kuljetukset eivät ole hyväksi taideteoksille.¹⁸⁶ Valtion taideteostoimikunnassa on huomioitu, että aiemmin teostalletukset ovat olleet pitkäaikaisempia, jolloin kerran talletetut teokset ovat saattaneet pysyä paikoillaan jopa vuosikymmeniä. Nykyisin teoksia palautuu hyvinkin lyhyiden talletusaikojen jälkeen. Syitä muutoksiin ovat valtionhallinnon organisaatio- ja tilamuutokset.¹⁸⁷ Uusien monitilatoimistojen lisäksi muutoksia aiheuttavat virastojen lakkauttamiset tai yhdistymiset toisiinsa ja olemassa olevien tilojen tilankäytön tehostaminen tekemällä monikäyttöisiä ja muunneltavia tiloja, joissa on vähemmän väliseiniä kuin ennen.¹⁸⁸ Vuoden 2015 aikana THL oli yksi 42:sta kohteesta, johon taidetta sijoitettiin valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta¹⁸⁹. THL:n

¹⁸⁴ Vesa-Pekka Rannikon haastattelu 20.3.2018.

¹⁸⁵ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2016, 25.

¹⁸⁶ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

¹⁸⁷ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2017, 30–31.

¹⁸⁸ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2016, 25

¹⁸⁹ Valtion taideteostoimikunnan toimintakertomus 2015, 19.

hankkeen yhteydessä Jari Auer oli THL:n suuntaan nostanut esille valtion taideteostoimikunnan kokoelman laajuuden ja kuinka Auer mieluiten näkisi teokset valtion organisaatioiden toimitilojen seinillä kuin kokoelman varastossa. Mikko Nissinen nosti haastattelussaan esille kysymyksen, että puuttuuko valtiolta mahdollisesti jokin prosessi, joka mahdollistaisi taiteen tuomisen vieläkin laajemmin toimitilojen seinille.¹⁹⁰ Nykyisin valtion taideteostoimikunnalla on verkkosivuillaan Taidetta työpaikallesi -palvelu, jonka kautta valtion organisaatioilla on mahdollisuus neljä kertaa vuodessa tehdä hakemus taiteen sijoittamiselle oman organisaationsa tiloihin¹⁹¹. Palvelun käytönottamisen onnistumisen ja tietoisuuden lisääminen valtion organisaatioissa on mahdollisesti ratkaisu, Nissisen esille nostamaan prosessin puuttumiseen. Nissisen kommentin perusteella voidaan todeta, että tietoisuutta valtion organisaatioiden mahdollisuuteen hyödyntää taidetta valtion taidekokoelmasta olisi syytä parantaa.

Toimitiloihin sijoitettava valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta valittu taide toteutettiin yhteistyössä THL:n ja valtion taideteostoimikunnan kanssa. THL:n pääjohtajan Juhani Eskolan mukaan THL:n puolella on näkemys, että he pystyivät tekemään taidevalintoja hyvin itsenäisesti. Toimikunnan työskentely taidehankinnoissa oli toimia asiantuntijan roolissa. Taiteesta osa on toimikunnan puolelta tilaan ehdotettua taidetta ja osa on THL:n henkilöstön itse valitsemaa taidetta. THL:llä oli vapaus valita kokoelmasta vapaana olevaa taidetta. Toimikunnan puolelta tuli asiantuntijan apua taideteosten sijoittamisessa, huomioiden teoksen sijainti ja siellä olevat olosuhteet. Toimikunta myös tarvittaessa kunnosti valittavaa taidetta, jos siihen oli tarvetta. Uuden päärakennuksen rakennusvaiheen aikana jatkui jo ennestään THL:n puolelta hyväksi koettu pitkäaikainen yhteistyö valtion taideteostoimikunnan kanssa.¹⁹² THL:n uuden päärakennuksen rakennushankkeen aikana toimineen taideryhmän jäsen Helena Kääriäisen mukaan toimitiloissa oli jo ennestään taidetta sijoitettu valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta, mihin oli tarvittaessa THL:n puolelta pystytty tekemään muutoksia. Nyt suuren rakennushankkeen aikana THL:n ja toimikunnan välinen yhteistyö oli aktiivisempaa. Ennen uuden päärakennuksen tilojen taidehankintoja inventoitiin THL:n käytössä ollut taide. Tällöin myös palautettiin valtion taideteostoimikunnan kokoelmaan teoksia, joille THL:llä ei ollut käyttöä, sekä teoksia kunnostettiin ja

¹⁹⁰ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁹¹ Taidetta työpaikallesi. Valtion taideteostoimikunnan *www-sivut*, <http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/taidetta-tyopaikallesi/> (27.3.2018).

¹⁹² Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

sijoitettiin uudelleen THL:n tiloissa.¹⁹³ Mikko Nissinen nosti esille huomion, kuinka tärkeätä olisi pitää tarkkaa rekisteriä tiloihin sijoitettavasta taiteesta, jota varten valtion toimijoilla pitäisi olla käytössään toimiva prosessi. Valtion organisaatioissa tapahtuu paljon muuttuja ja muutoksia. Näiden aikana on vaara, että taide sijoitetaan varastoihin pitkiksikin ajoiksi. THL:n osalta laitos perusteettiin kahden valtion organisaation yhdistyessä, joilla kummallakin on ollut erilaisia organisaatiomuutoksia. Näiden kaikkien muutosten aikana eri organisaatioilla oleva taide on siirretty useampaan kertaa. Teoksia on myös nykyisin vääränkin organisaation hallussa. THL:n osalta tämä on Nissisen mukaan todettu aikaisempien pääjohtajien muotokuvissa. THL:n tiloissa on muotokuvia, jotka eivät oikeasti edes kuulu THL:n historiaan ja toisaalta muilla tahoilla on muotokuvia, jotka pitäisivät olla THL:n tiloissa. Taideteosten siirrot eri organisaatioiden välillä ovat työläisiä.¹⁹⁴ Taidetta inventoidessa on myös huomioitava, että kerran tarkasti tehtyä taiderekisteriä pitää päivittää tapahtuvilla muutoksilla. Taiderekisterin päivittämisen vastuullinen taho onkin selkeästi tuotava esille, jotta tietojen päivittäminen ei ainakaan jää sen takia tekemättä, ettei työtä ole kenellekään organisoitu.

THL:n asettama työryhmä työskenteli yhdessä mm. hankkeen arkkitehdin, sisustussuunnittelijan ja valtion taideteostoimikunnan kanssa. THL:n puolelta oli halukkuutta olla mukana tilojen taidetyössä. Pääasiallinen taho taidevalinnoissa oli taideryhmä, mutta tilojen taidehankintoihin annettiin myös mahdollisuus muidenkin THL:n henkilöstön esittää toiveita tilojen taidehankintojen suhteen. Taideryhmä oli myös taho, joka oli yhteydessä valtion taideteostoimikunnan kanssa. Pääjohtaja Juhani Eskola oli itse aktiivisesti mukana tässä yhteistyössä ja hänen mukaansa yhteistyö oli hyvää ja sujuvaa sekä taidevalinnoista syntyi hyvää keskustelua. Hankkeen alkuvaiheessa taidevalinnat toteutettiin enemmän kokonaisuutta ajatellen, jossa valtion taideteostoimikunnalla oli suuri vastuu taideteosten valintoja varten tehdyillä ehdotuksilla. Kun tärkeimmät taidevalinnat olivat tehty, tehtiin myös THL:n puolelta valintoja taidetekokoelmasta yksitellen tiettyihin paikkoihin, yleensä tilaa käyttävien henkilöiden toiveiden mukaisesti.¹⁹⁵

¹⁹³ Helena Kääriäisen haastattelu 11.12.2018.

¹⁹⁴ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁹⁵ Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

THL:n taidehankinnat edustavat pääosin perinteisiä toimitiloihin sijoitettuja taidemuotoja, pääosin seinälle ripustettavia teoksia. Esimerkkinä uudenaikaisesta taiteesta ovat neuvottelutiloihin sijoitetut Saana Murtin keramiikkateos *Haihtuminen* ja Silja Purasen kaksiosainen teos *Laatikkoleikki*, joka on palautteen mukaan herättänyt ristiriitaisia tunteita¹⁹⁶. THL hankkeen osalta voidaan todeta, että uusien taidemuotojen edustus kokoelmasta sijoitettavassa taiteessa ei vielä ole kovinkaan laaja. THL:n tapaus osoittaa, että uusien taidemuotojen sijoittaminen toimitiloihin on hankalampaa kuin perinteisten taidemuotojen.

THL-hankkeessa selvitettiin myös videotaideteoksen sijoittamista päärakennuksen aulaan. Videoteoksen sijoittamisen osalta esille nousi videoteoksen sijoittamisen tekniset haasteet. Lopulta tilaan ei myöskään löydetty sopivaa teosta, joten videoteoksen toteuttamisesta luovuttiin. Kalliin videonäytön sijoittaminen aulatilaan herätti myös keskustelua näytön käyttämisestä muuhun tarkoituksen esim. infotilaisuuksien esittämiseen, mikä veisi tarkoituksen videoteoksen sijoittamisesta kyseiseen tilaan. Lopulta kyseiseen aulatilaan sijoitettiin jo aikaisemmin esille nostettu Ulla-Maija Vikmanin tekstiiliteos *Tucurui* (kuva 8).¹⁹⁷ Valtion taideteostoimikunnalla on kokemusta videotaideteoksen käytöstä jo vuodelta 2006, jolloin toteutettiin taiteilija Tea Mäkipään videoinstallaatio *Catwalk* VTT Digitalon sisääntuloaulaan Espooseen. Teos oli ensimmäinen Suomessa pysyvästi julkiseen tilaan sijoitettu videotaideteos.¹⁹⁸ Ensimmäinen valtion taideteostoimikunnan sijoittama tekstiilitaideteos on taas jo 1980-luvulta tekstiilitaiteilija Kristiina Nyrhisen toteuttamat korkeimman hallinto-oikeuden suuren istuntosalin ikkunoiden läpikuultavat verhopaneelit¹⁹⁹. Itse THL:n aulaan ollessani mietin, kuinka Vikmanin teos rauhoittaa aulatilaa ja minkälainen vaikutus tilassa olevalla videotaideteoksella olisi ollut?

¹⁹⁶ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁹⁷ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

¹⁹⁸ *Catwalk*. Valtion taideteostoimikunnan kokoelman *www-sivut*, <http://kokoelmat.fng.fi/otk/> (17.2.2018).

¹⁹⁹ Valkonen 1986, 81-86.

Kuva 8. THL:n päärakennuksen aulassa sijaitseva Ulla-Maija Vikmanin teoksen *Tucurui*, (2012, tekstiiliteos, koko 205 x 195.) lisäksi sijaitsee Anna Retulaisen teos *Lasti* (*Nigerilaista salakuljetettua bensaa, ruokaa ja valkoinen auto*), (2015, öljy kankaalle, koko 200 x 190 cm). Kuva: Mika Järvinen.

Videoteokselle sopivan paikan löytäminen ja tilaan sopivan videoteoksen löytämisellä on varmasti omat haasteensa. Etenkin kuin toimitilataiteelle asetetaan vapaata taidetta enemmän rajoitteita. Vaikkakin THL:n taidehankkeet eri osapuolten välillä koettiin onnistuneiksi, ei THL:n taidehankinnat juurikaan antanut vastauksia uusien taidemuotojen käytölle toimitiloissa. Ehkäpä THL:n hanke oli juuri sitä mitä toimitilanhankkeilta odotetaan, kaikkia miellyttävää ja kaikille sopivaa taidetta. Edellinen kommentti ei ollut mitenkään kriittinen kommentti, koska itsekin pidän THL:n taidetta onnistuneena ja tiloissa oleva taidetta koskettavana. Vaikka tiloissa oleva taide on hyvin perinteistä seinälle ripustettavaa taidetta, on taiteen esitystavassa huomioitavissa muutosta perinteisestä toimitiloissa totutusta taiteesta. Ehkäpä THL:n taiteessa on pieni määrä sitä taidekasvatuksellista aspektia, mitä Jari Auer toimitoissa olevaan taiteeseen toivoo. Auerin mukaan toimitiloihin tuotava perinteisestä poikkeava taide opettaa ihmisiä kokemaan erilaista taidetta ja sitä kautta heidän olevan valmiimpia jatkossa kokemaan uudenlaiselta taiteelta enemmän²⁰⁰.

²⁰⁰ Jari Auerin haastattelu 29.3.2018.

4.3 THL:n taidetyö

Valtion taidekokoelmasta olevan taiteen lisäksi THL:n tiloissa on vähän THL:n omassa omistuksessa olevaa taidetta. Oma taide on lähinnä THL:n ja sen edeltävien laitosten pääjohtajien muotokuvia, joita on sijoitettu keskitetysti THL:n tiloihin (kuva 9).²⁰¹ THL:ssä on tilojen esteettisyyden vaaliminen nostettu tärkeäksi tekijäksi toimitilojen viihtyisyyden ja edustavuuden vaalimisessa, jossa taide on valittu yhdeksi tekijäksi. Taide on myös nostettu oleelliseksi osaksi mm. sisustusratkaisuja ja värivalintoja. Uudisrakennushankkeen aikana käynnistyneen epävirallisen visuaalisen työympäristön työryhmän työtä haluttiin jatkaa. Työryhmästä muodostui myöhemmin THL:n pääjohtajan päätöksellä nimetty virallinen taideryhmä.²⁰² Rakennushankkeen aikana THL:n visuaalista ilmettä suunnittelemassa mukana ollut ryhmä, oli ensimmäisiä valtion organisaatioiden puolelta taidetta tai muuta visuaalista ilmettä varten erikseen nimettyjä ryhmiä.²⁰³ THL:n taideryhmä on asetettu tukemaan THL:n taiteen valintoja ja sijoittamista sekä tilojen esteettisen kokonaisuuden hallintaa. Taidetyöryhmän tehtäväksi on pääjohtajan päätöksessä asetettu: taiteen sijoittelun järjestäminen laitoksen toimitiloissa, aktiivisen yhteistyön toteuttaminen valtion taideteostoimikunnan kanssa, Tukipalveluyksikön tukeminen työympäristön esteettisissä valinnoissa, osallistuminen laitoksen työympäristön kehittämiseen ryhmän toiminnan näkökulmasta sekä tukea laitoksen oman henkilöstön taideharrastusta toimintansa rajoissa.²⁰⁴

²⁰¹ Juhani Eskolan haastattelu 31.1.2018.

²⁰² Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

²⁰³ Heli Ahmion haastattelu 22.3.2018.

²⁰⁴ Pääjohtajan päätös THL:n taideryhmästä 8/2017 (THL/1/0.01.00/2017) 23.2.2017.

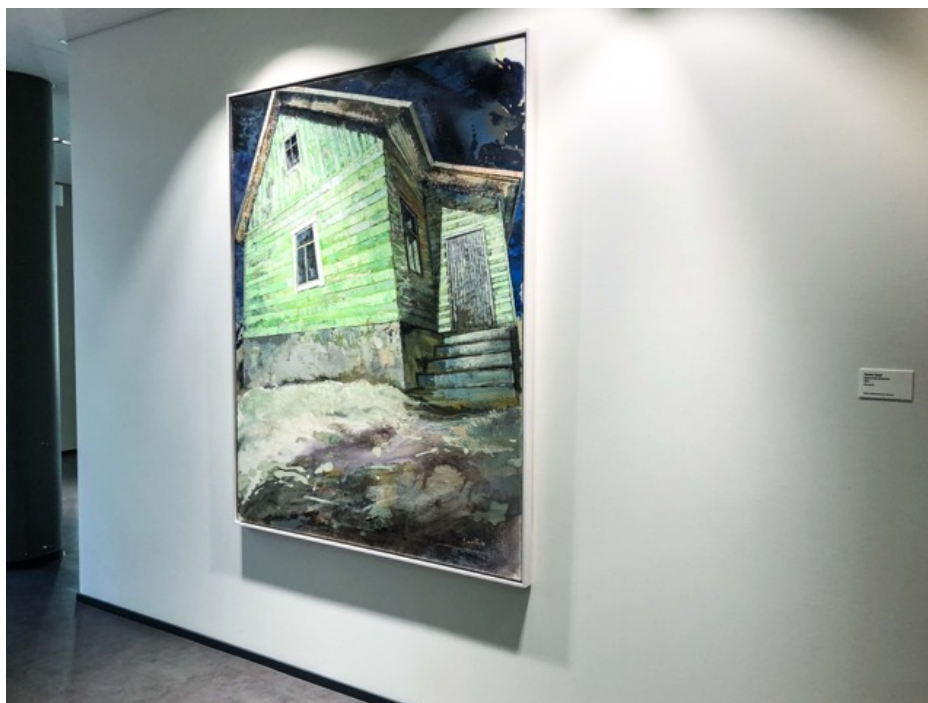
Kuva 9. Neuvotteluhuoneeseen sijoitettuja THL:n edeltäneiden laitosten pääjohtajien muotokuvia. Teokset ovat THL:n omistuksessa. Kuva: Mika Järvinen.

Henkilöstön taideharrastamiseen liittyen taideryhmällä on tarkoitus toteuttaa taidekasvatuksellista työtä aluksi ideoiden, miten henkilökuntaa voitaisiin aktivoida taiteen pariin. Tätä taiteen harrastamista tukevia toimenpiteitä taideryhmä ei ole vielä resurssien puolesta pystynyt toteuttamaan. Taideryhmällä olisi haluja saada henkilöstöä verkostoitumaan taideasian suhteen, esim. järjestämällä taideaiheisia kahvihetkiä tai järjestää erilaista taideaiheista toimintaa ruokkimaan henkilöstön luovuutta. Ajatuksena on järjestää henkilöstölle harrastusryhmiä, samaan tapaan kuin THL:ssä järjestetään nykyisin ryhmiä erilaisiin urheilulajeihin.²⁰⁵ Keskusteluissa on myös ollut, että henkilöstön itse tekemää taidetta voisi olla esillä THL:n tiloissa²⁰⁶. THL:n taideryhmä on hyvä esimerkki siitä, kuinka valtion organisaatioiden omat taideryhmät voisivat olla se taho, mikä tekisi sitä taidekasvatuksellista työtä, mihin valtion taideos- toimikunnalla ei ole resursseja. Tämä työ vaatii toki resursseja kyseisten organisaatioiden henkilöstöltä. THL:n osalta halutaan tähän työhön panostaa ja henkilöstöä taide- työssä tukea. THL:ssä taide koetaan osaksi henkilöstön hyvinvointia, viihtyisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Tähän asti taideryhmän työskentely on pääosin liittynyt jo THL:n

²⁰⁵ Erika Malirannan haastattelu 5.1.2018.

²⁰⁶ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

tiloissa oleviin teoksiin mm. teosten uudelle sijoittamista sekä valmistuneisiin tai tuleviin rakennushankkeisiin. Keväällä 2018 valmistui A-rakennuksen peruskorjaus. Tulevina hankkeina on H-rakennuksen peruskorjaus ja vuoden 2020 loppuun mennessä valmistuva uudisrakennus (K-rakennus). Henkilöstön osallistumisesta toimitiloissa olevaan taiteeseen Mikko Nissinen piti hyvä esimerkkinä sitä, kun henkilöstön edustaja sijoitti samaan tilaan vanhan keinutuolin, missä sijaitsi Tuomo Saalin vanhaa puutaloa esittävä teos *House of the Rising Sun* (kuva 10). Teos sijaitsi aikaisemmin pienessä aulatilassa, jonka yhteydessä oli tyhjää tilaa, jossa keinutuoli mahtui olemaan. Näin kyseinen henkilö osallistui taiteellisen kokonaisuuden laajentamiseen, muodostaen näistä kahdesta objektista tavallaan installaation. Toisena esimerkkinä taiteen vaikutuksesta tilojen käyttöön on taukotilan mustalle liitutaulumaalilla maalatulle seinäpinnalle sijoitetut Camilla Grothin teokset *Tactile Landscape 1 ja 2*. Teoksien sijaitessa seinällä, ei liitutauluseinä ole käytetty kirjoittamiseen tai piirtämiseen (kuva 11).²⁰⁷

Kuva 10. Tuomo Saali: *House of the Rising Sun* (öljy kankaalle, 2014). Keinutuoli ei enää sijaitse samassa tilassa teoksen kanssa. Kuva: Mika Järvinen.

²⁰⁷ Mikko Nissisen haastattelu 7.5.2018.

Kuva 11. Camilla Groth: Tactile Landscape 1 ja 2 (posliinireliefi, 2012). Teokset sijoitettu taikotilan liitumalilla maalatulle keittiökalusteseinälle. Kuva: Mika Järvinen.

4.3.1 THL mukana taiteen hyvinvoinnin tutkimuksessa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on ollut kiinnostava taho tutkia taidetta, myös THL:n taiteen vaikutuksista hyvinvointiin tekemän tutkimustyön takia. THL on ollut osallistuvana tahona taiteen ja kulttuurin hyvinvoinnin edistämistä tukevilla hankkeilla ja tutkimuksilla. Esimerkkinä Tampereella vuonna 2015 järjestetty yhteistyöseminaari *Taide, terveys ja hyvinvointi - osallisuutta taiteen ja kulttuurin keinoin*. Tilaisuudessa taiteen ominaisuuksina nähtiin: taide avaa uusia ajatuksia, taide mahdollistaa ihmisille luovuuden toteuttaa itseään ja taide antaa mahdollisuuden ihmisille saada itsensä kuulluksi sekä taiteen ihmisiä yhdistä voima. Loppukaneettina tilaisuudesta on kirjattu: ”Taiteen ja kulttuurin osallisuutta lisäävissä toiminnoissa tärkeitä ja olennaisia olemisen tapoja ovat luova oleminen ja tunnustettuna oleminen, elämyksellisyys ja luottamus ihmiseen pakottamatta jokaista samaan muottiin. Vapaus on luovuutta!”²⁰⁸

²⁰⁸ *Isola 2015*.

5 YHTEENVETO

Rakennushankkeisiin liittyvät taidehankinnat ovat suurimmalta osin julkiseen tilaan tehtäviä tilausteoksia sekä toimitiloihin sijoitettavaa taidetta. Toimitiloihin sijoitettava taide on etenkin valtion taideteostoimikunnan toiminnassa keskeisessä osassa. Tutkielmassani on selvitetty toimitiloihin sijoitettavan taiteen hankintaperusteita sekä mitä muutoksia uudenaikaiset 2000-luvun toimitilaratkaisut ovat niihin tuoneet. Aineistona olen käyttänyt valmiita dokumentteja, kuten erilaisia artikkeleja ja tutkimuksia sekä valtionhallinnon 2010-luvulla tekemiä selvityksiä rakennushankkeiden taidehankinnoista. Tutkielmaani kuului haastatteluja ja tapaustutkimus Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2015 valmistuneen uuden päärakennuksen rakennusaikaisista taidehankinnoista. Tutkielmassani olen keskittynyt valtion taideteostoimikunnan toteuttamiin taidehankintoihin.

Rakennushankkeisiin liittyvillä taidehankinnoilla ei ole olemassa selkeää kaavaa, miten ne etenevät osana rakennushanketta. Tämän eteen on tehty työtä eri tahoilla, joista yhtenä osoituksena on toimintaa ohjeistava RT-kortti *Taide rakennushankkeissa*. Rakennettuun ympäristöön liittyvistä taidehankinnoista on tehty tutkimusta, joissa on havaittu taiteella olevan paljon ympäristöä parantavia vaikutuksia, jotka vaikuttavat mm. ihmisten hyvinvointiin. Tällä hetkellä vahvasti esillä oleva prosenttiperiaatteen käyttö on kasvattanut rakennushankkeissa tehtävien taidehankintojen määrää. Graffiti-teoksien suosio on myös kasvattanut rakennetussa ympäristössä olevan taiteen määrää sekä taiteen julkista näkyvyyttä, mikä on myös vaikuttanut katutaiteen arvostukseen. Valtion organisaatioiden taidehankinnoista ja tiloihin sijoitettavasta taiteesta vastaa valtion taideteostoimikunta.

Toimitilaratkaisuissa suositaan monitilaratkaisuja, joissa yksittäisistä työhuoneista on siirrytty avariin avoimiin työtiloihin. Toimistoarkkitehtuurissa on alettu myös suosimaan lasiseinien käyttöä. Nämä ovat johtaneet työympäristöissä kiinteiden seinäpintojen vähenemiseen. Samalla työtiloissa on taiteen kanssa kilpailevien elementtien määrä lisääntynyt, kuten informaatiotaulut ja akustiikkaelementit. Etenkin videotaideteelle on haasteena erottua toimitiloissa muissa näytöissä olevasta materiaalista. Videotaideteessa tekniset ratkaisut tuottavat myös vielä ongelmia, esim. miten teoksia tiloissa esitetään, miten niitä hankitaan ja miten varmistetaan tekijänoikeudelliset asiat. Toimitilatehokkuuteen panostaminen on myös yksinkertaisesti vähentänyt tiloja, mihin taidetta voidaan sijoittaa.

Vaikka toimitilojen seinäpinnat ovat vähentyneet, on avoimien tilojen suosimisen kautta syntynyt aiempaa enemmän suurikokoisia seinäpintoja. Uudenlaiset tilat tuovat myös toimitiloihin uudenlaisia elementtejä, kuten aikaisemmin mainitut akustiikkalevyt, videonäytöt sekä yleistyneet lasipinnat. Toisaalta nämä elementit kilpailevat perinteisen toimitilataiteen kanssa, mutta toisaalta näitä elementtejä voisi hyödyntää taiteen sijoittamisessa toimitiloissa. Vaikka toimitilat muuttuvat ja tiloissa olevat seinäpinnat vähenevät, tutkielmassani muutokset nähtiin enemmän mahdollisuutena. Toisaalta haastatteluissa kävi ilmi, että uudenlaiset tilat eivät välttämättä tarvitse uudenlaista taidetta. Olemassakin olevalla taiteella pärjätään, mutta se vaatii sijoittelussa uudenlaisia ajatuksia. Uudenlaisen taiteen käytössä, uudenlaisissa tiloissa on enemmän kyse siitä, kuinka tilaajat lähtevät kokeilemaan uusia mahdollisuuksia sekä kuinka yksittäiset taiteilijat löytävät sopivia ratkaisuja uudenlaisiin tiloihin.

Valtion taideteostoimikunnassa ei ole havaittu suurta muutosta toimitiloihin tapahtuneissa teosten tallentamisissa. Pienikokoiset teokset ovat edelleen löytäneet paikkansa toimitiloissa ryhmittelemällä niitä tai sijoittamalla pienempiin tiloihin, kuten vetäytymistiloihin. Monitoimiympäristöissä on myös huomattu, että teosten sijoittelua hankaloittavat työpöydissä olevat sermit ja tiloissa sijaitsevat korkeat kalusteet. Yksittäisistä taidemuodosta pienten veistosten sijoittamisessa on eniten ongelmia. Suurena ongelmana valtion taideteostoimikunnassa koettiin kaikki se, minkä kanssa taide joutuu kilpailemaan huomiosta. Lisäksi sisustukselliset elementit vaikuttavat siihen, kuinka tila koetaan. Yksittäisen taideteoksen pääseminen esille uudenlaisissa toimitiloissa on hankalampaa kuin aikaisemmin. Näin ollen taiteen sijoittaminen pitäisi olla nykyään vahvemmin mukana tiloja suunniteltaessa, muiden tilaan tulevien elementtien ohessa. Toimitilatehokkuuden vuoksi tyhjää tilaa on aikaisempaa vähemmän, minkä takia toimitiloissa ei suosita vapaasti seisovia teoksia tai esim. installaatioita. Fyysisten toimitilojen lisäksi on nykyisin tullut esille sosiaaliset ja virtuaaliset työtilat. Tätä kautta ihmiset ovat nykyisin vähemmän työpisteillään. Näin taiteen on vaikeampi saavuttaa kaikkia työntekijöitä.

Uusien taidemuotojen käyttö on huomioitu lisääntyneen toimitiloihin sijoitettavassa taiteessa, perinteisten veistosten ja seinälle sijoitettavien teosten rinnalle. Valtion taideteostoimikunnan toimintaan kuuluu hankkia nykytaidetta. Näin ollen uusien taidemuotojen käytön lisääntyminen ei ole riippuvainen uudenlaisiin toimitilaratkaisuihin siirtymisen kanssa. Enemminkin kysymys on siitä, että taitelijoiden ja taiteen tilaajien kiinnostus uusien taidemuotojen käyttöön on lisääntynyt. Uudenlaiseen toimitilaan siirtyminen voi toisaalta olla hyvä hetki myös kokeilla uudenlaisen taiteen

käyttöä. Uudet toimitilaratkaisut asettavat kuitenkin taiteelle hieman erilaisia reuna-ehtoja, mutta antaa myös uusia mahdollisuuksia. Erilaisten taidemuotojen kokeminen saattaa myös vaatia henkilöstöltä totuttelua. Uusien taidemuotojen tuomista toimitiloihin voidaankin osin pitää taidekasvatuksellisenä toimenpiteenä, jolla ihmisiä totutetaan uudenaikaiseen taiteeseen. Uudenlainen taide myös herättää keskustelua. Taide keskustelun herättäjänä nousikin tutkielmassani esille yhtenä merkittävänä taiteen odotusarvona. Toimitilataiteelta kaivataan taidekasvatuksellista puolta ja keskustelua, joten siinä mielessä uudenaikaisen taiteen tuominen toimitiloihin on hyvä asia. Välttämättä uudet taidemuodot eivät taiteen sijoittamisessa vastaa uusien toimitilojen haasteisiin sen enempää kuin perinteinenkään taide. Toisaalta uudenaikaisiin toimitiloihin siirtyminen on hyvä aika ajatella myös taideasiaa uudella tavalla ja tällöin on hyvä mahdollisuus toimitiloihin sijoittaa uudenaikaisista taidetta. Uudenlainen taide voi tarkoittaa uusia taidemuotoja, mutta myös perinteistä taidetta, jossa taiteelle annetaan suurempi vapaus. Valtion taideteostoimikunnan viimeaikaisissa tilaustöissä on hyödynnetty runsaasti uusia taidemuotoja. Toimitiloissa sijaitsevan taiteen lisäksi uudenaikaisista taidetta on käytetty esim. Nykytaiteen museo Kiasman kanssa järjestetyn taidekilpailun kautta hankituissa performanssissa ja valo-ääni-installaatioissa. Uusiin toimitilaratkaisuihin liittyy myös keväällä 2018 järjestetty kilpailu virtuaalisten työtilojen taiteelle.

Valtio ei varsinaisesti toteuta prosenttiperiaatetta, mutta valtion taideteostoimikunnassa nähdään, että heidän toimintaansa kuitenkin toteutetaan prosenttitaitteen hengen mukaisesti. Valtion taideteostoimikunta on myös aikoinaan perustettu prosenttiperiaatteen näkemysten mukaisesti. Valtion taideteostoimikunta toimii vuosittaisen määrärahan turvin, joka jakautuu rakennushankkeisiin liittyvien teosten tilaamiseen, toimitiloihin sopivien teosten ostamiseen valtion taidekokoelmaan ja kokoelman huolenpitoon. Mikäli valtion halutaan käyttää prosenttiosuus taidehankintoihin, pitäisi valtion taideteostoimikunnan vuosittaisista määrärahaa kasvattaa. Valtion taideteostoimikunnan päätökset taiteen käyttöön rakennushankkeisiin perustuu hankekohtaiseen keskusteluun. Toimikunnan puheenjohtaja Jari Auer toivoisi syntyvän myös muita prosenttitaitteen hengessä toimivia tahoja, joissa taidehankintojen tarpeeseen keskitytään keskustelun pohjalta, eikä tarkkojen ohjeistuksien perusteella. Vaarana prosenttiperiaatteen seuraamisessa on, että prosenttiperiaatteesta voi ajan mittaan tulla vain itseisarvo käyttää tietty summa taidehankintoihin, keskittymättä taiteen laatuksymyksiin.

Tutkielmassani läpikäyty THL:n uuden päärakennuksen taidehanke on esimerkki hyvin sujuneesta taidehankkeesta. Onnistuneen taidehankkeen lopputulokseen päästiin kaikkien osapuolten yhteisen tahtotilan saattelemana. THL oli erittäin motivoitunut saamaan itselleen hyvät nykyaikaiset toimitilat, mihin taide liitettiin yhdeksi osaksi kokonaisuutta. THL:n johto oli vahvasti mukana rakennushankkeessa, mitä kautta myös taidehankkeelle saatiin selkeät tavoitteet. Taidekilpailulla onnistuttiin löytämään teos, joka puhutteli ja johon kaikki osapuolet olivat tyytyväisiä. Taiteilijan ja suunnittelijoiden yhteistyö toimi koko hankkeen aikana hyvin ja taideteoksen toteuttamisen ja rakentamisen aikataulut saatiin sopimaan hyvin yhteen. Taiteilijan ja arkkitehdin onnistunut yhteistyö nousi merkittävään rooliin hankkeen aikana. Yhteistyö valtion taidekokoelman teosten sijoittamisesta tilaan toimi myös hyvin, mistä THL:llä ja valtion taideteostoimikunnalla oli jo aikaisempaa kokemusta. Yhtenä merkittävänä onnistumisen tekijänä oli se, että taidehankintojen osalta oltiin jo hyvissä ajoin liikenteessä ja ne kulkivat käsi kädessä rakennushankkeen kanssa.

Tutkielmani teko herätti itselleni paljon kysymyksiä toimitiloihin sijoitettavasta taiteesta. Rakennushankkeiden taidehankinnoista löytyi hyvin tutkimusaineistoa, etenkin prosenttiperiaatteen käyttöön liittyvästä taiteesta. Toimitilojen taiteesta tutkimusta ei ole niin paljoa tehty. Käytössäni ollut tutkimus toimitilojen taiteesta liittyi taiteen hankkimisen syihin ja taiteelta odotettaviin vaikutuksiin henkilöstössä. Tutkielmani teon aikana itselleni nousi kysymys käsitteestä toimitilataide, voiko toimitilataidetta käsitellä omana taiteenlajinaan ja mitä ominaispiirteitä toimitilataiteessa on sekä minkälaisia odotuksia toimitilataiteelle asetetaan itse taiteena? Yksittäisenä kysymyksenä itselleni nousi, miten taidehanke pitäisi huomioida eri rakennusvaiheen aikana. Itse työskentelen rakennusalalla liittyen rakennushankkeiden alkuvaiheen suunnittelu- ja selvitysvaiheisiin. Rakennushankkeiden taidehankinnoissa on huomattu, että taidehankinnat pitäisi ottaa mukaan rakennushankkeeseen tarpeeksi aikaisessa vaiheessa. Näin ollen taidehankintojen huomioimisen tarve jo rakennushankkeiden alkuvaiheen suunnitteluvaiheissa olisi tärkeää. Itselleni jäi myös kysymyksenä, minkälainen voisi olla valtion taideteostoimikunnan puheenjohtajan Jari Auerin esille nostama foorumi rakennushankkeiden taiteen kehittämiseksi? Miten tällainen foorumi toimisi, mikä sen tehtävä olisi ja miten sellainen perustettaisiin?

LÄHTEET

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Osuuskunta Lilith

Digitaalisen taiteen lainaamon konsepti. Loppuraportti 13.5.2016.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Pääjohtajan päätös THL:n taideryhmästä 8/2017 (THL/1/0.01.00/2017)
23.2.2017

THL Uusi työympäristömme. PowerPoint-esitys uudesta päärakennuksesta
12.6.2015.

Case: THL 2015. Workspace Oy:n laatima PowerPoint-esitys THL pääkaupunki-
seudun toimistotyötä ja -tiloja koskevasta kehittämishankkeesta.

Työterveyslaitos

Nenonen, Suvi, Ursula Hyrkkänen, Heidi Rasila, Valtteri Hongisto, Jukka Kerä-
nen, Hannu Koskela, Esa Sandberg. Monitilatoimisto: ohjeita käyttöön ja
suunnitteluun 3.9.2012.

Valtion taideteostoimikunta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen taidekilpailu 2013, arvostelulautakunnan
kokouksen 8.11.2013 pöytäkirja

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen taidekilpailu 2013, kilpailuohjelma
(18.6.2013)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Taiteen sijoittuminen J- ja A-talo (26.01.2015)

Valtion taideteostoimikunta vuosikertomus, vuosilta 2010 – 2017

HAASTATTELUT JA TAPAAMISET

Ahmio, Heli, amanuessi, valtion taideteostoimikunta. Haastattelu 27.3.2018, Helsinki.

Auer, Jari, puheenjohtaja, valtion taideteostoimikunta. Haastattelu 29.3.2018, Helsinki.

Eskola, Juhani, pääjohtaja, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haastattelu 31.1.2018, Helsinki.

Halmetoja, Veikko, kuraattori. Haastattelu 25.1.2018, Helsinki.

Kääriäinen, Helena, taideryhmän jäsen, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haastattelu 11.12.2017, Helsinki.

Maliranta, Erika, taideryhmän jäsen, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haastattelu 5.1.2018, Helsinki.

Nissinen, Mikko, palvelujohtaja, terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haastattelu 7.5.2018, Helsinki.

Rannikko, Vesa-Pekka, taiteilija. Haastattelu 20.3.2018, Helsinki.

Valtion taideteostoimikunta: paikalla Jari Auer, Erika Hyyryläinen ja Heli Ahmio. Tapaaminen 14.12.2015, Helsinki

OPINNÄYTETYÖT

Heinonen, Hanne Maria. 2016. Prosentti taiteelle, työtä taiteilijoille. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, kulttuurintutkimus, taiteensosiologia.

Pärssinen, Sari. 2013. Maalaa omasi: kuvataide psykologisen omistajuuden tarpeiden ilmentäjänä. Pro gradu -tutkielma. Lappeenrannan teknillinen yliopisto, kauppatieteellinen tiedekunta.

Tolppa, Anna. 2017. Taidelainaamojen yritysasiakkuuksien kehittämien. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu, kulttuurituotannon koulutusohjelma.

SÄHKÖISET LÄHTEET

- Artsequal: Taide vahvistaa työhyvinvointia -toimenpidesuositus 2017. Artsequal www-sivut. http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/PB_työhyvinvointi/a4ab1d7f-8e78-4174-893c-fbc6e6dbe728 (14.4.2018)
- Hendricks, Drew, 2015. Can Office Artwork Influence Employee Productivity? Forbes 12.1.2015 <https://www.forbes.com/sites/drewhendricks/2015/01/12/can-office-artwork-influence-employee-productivity/#24821b961884> (4.1.2018)
- Isola, Anna-Maria, 2015. Taide, terveys ja hyvinvointi - osallisuutta taiteen ja kulttuurin keinoin 9.10.2015 - Tiivistelmä osallistujien ajatuksista ja kokemuksista taiteeseen, kulttuuriin ja osallisuuteen liittyen, erikoistutkijan Anna-Maria Isolan koostamana. <https://www.innokyla.fi/documents/2035930/59513698-6fbc-4579-b4c7-e0f3a13180fc> (18.2.2018)
- Julkitaidetta. Lujaviesti: Luja-yhtiöiden sidosryhmälehti, 2/2012. http://80.69.175.34/app/uploads/2016/06/Lujaviesti_2012-02_WWW.pdf (14.1.2018)
- Järvimäki, Saija, 2013. THL:n taidekilpailun voitti Vesa-Pekka Rannikko. Tesso: sosi-aali- ja terveystieteellinen aikakauslehti, 11.12.2013. <https://tesso.fi/content/thln-taidekilpailun-voitti-vesa-pekka-rannikko> (10.2.2018)
- Katoava maisema www-sivut. <http://katoavamaisema.fi>. (17.2.2018)
- Kokkonen, Laura, 2017. Kullattujen kirjaimien salainen viesti. Valtion taideteostoimikunnan www-sivujen blogikirjoitus 13.4.2017. <http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/blogi/kullattujen-kirjaimien-salainen-viesti/> (11.2.2018)
- Kiasman taidekilpailu. 2016. Nykytaiteen museo Kiasman www-sivut. <http://kiasma.fi/tietoa-kiasmasta/taidekilpailu/> (18.2.2018)
- Koivuranta, Riitta, 2016. Valtion taideteostoimikunta tilasi ensi kertaa graffiteja - vangit kiittävät suomalaistaiteilijan töitä. Helsingin Sanomat, 26.9.2016. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002922058.html?share=bb612073dc51fec64ca225eb9a431b20> (18.2.2018)
- Luotola, Janne, 2015. Mikä oli pahin toimistohelveti? – Avokonttori, sermilokerikko vai pakkososiaalinen avokeittiö. Tekniikka & talous <https://www.tekniikkatalous.fi/tyoelama/mika-oli-pahin-toimistohelveti-avokonttori-sermilokerikko-vai-pakkososiaalinen-avokeittio-6061558> (31.1.2018)

- Luukka, Teemu, 2014. Valtio suosii taideostoissaan valokuvaa. Helsingin Sanomat, 3.4.2014. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002721441.html> (18.2.2018)
- Maunuksela, Arja, 2005. Ääni-installaatio näkövammaisten Iris-taloon. Helsingin Sanomat, 1.9.2005. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004333811.html> (18.2.2018)
- Naukkarinen, Ossi. 2009. Julkisen taiteen kolme muotoa. Alue ja ympäristö, 38(1). Alue- ja ympäristötutkimuksen seura, 28–38. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64362> (3.3.2018)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi 2017. Valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto Valton www-sivut. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-533-4> (31.1.2018)
- Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista 2013. Valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto Valton www-sivut. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-202-9> (31.1.2018)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. <https://thl.fi> (3.2.2018)
- Toivonen, Anna-Stiina, 2011. Taide edistää työhyvinvointia. YLE, 17.2.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5082717> (20.1.2018)
- Tutkimus: Taide tukee työntekijöiden terveyttä ja hyvinvointia 21.11.2017. Työterveyslaitoksen www-sivut. <https://www.ttl.fi/tutkimus-taide-tukee-tyontekijoiden-terveytta-ja-hyvinvointia/> (14.1.2018)
- Valtion taideteostoimikunnan www-sivut. <http://www.valtiontaideteostoimikunta.fi/valtori-taidekilpailu/> (27.3.2018)
- Valtion taideteostoimikunnan taidekokoelma www-sivut. <http://kokoelmat.fng.fi/app> (17.2.2018)
- Valtion toimitilastrategia on hyväksytty. Valtiovarainministeriön tiedote 18.12.2014. Valtiovarainministeriön www-sivut. http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/valtion-toimitilastrategia-on-hyvaksytty (31.1.2018)
- Valtioneuvoston asetus Kansallisgalleriasta 19.12.2013. Finlex oikeusministeriön internet-palvelu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131074> (31.1.2018)

Valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi 18.12.2014. Valtionvarainministeriön www-sivut. <http://vm.fi/documents/10623/307565/Valtioneuvoston+periaatepaatos+valtion+toimitilastrategiaksi/0a92ff49-8d57-43feb49a-ae911c98b59d> (31.1.2018)

PAINETUT LÄHTEET

- Alastalo, Marja, Maria Åkerman, Tiina Vaittinen. 2017. Asiantuntijahaastattelu. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 214–232.
- Alasuutari, Pertti. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Andersson, Jan-Erik. 2012. Rakennuselementit taiteena. *Taide rakennushankkeessa: Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järvipetäjä & Aura Nikkilä. Tampere: Suomen Rakennusmedia Oy, 113–116.
- Danto, Arthur C. 1987. The state of the art. New York: Prentice Hall Press.
- Darsøn, Lotte. 2004. Artful Creation – Learning-Tales of Arts-in-Business. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Eaton, Marcia Muelder. 1994. Estetiikan ydinkysymyksiä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hara, Ville. 2013. Pohdintoja Prosentti taiteeseen -periaatteen toteuttamisesta arkkitehtuurin näkökulmasta. *Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista -Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 57–63.
- Isohanni, Tuula. 2006. Arabia, Arabia: taiteellinen toiminta osana asuin ympäristön suunnittelua, tapaus Arabianranta, Helsinki. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- Isohanni, Tuula. 2012. Kokemuksia Arabianrannan taidekoordinoinnista. *Taide rakennushankkeessa: Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järvipetäjä & Aura Nikkilä. Tampere: Suomen Rakennusmedia Oy, 27–44.

- Kaipiainen, Soila. 2013. Prosentti taiteeseen -periaate Suomessa: Historia ja tausta. *Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista -Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 4–38.
- Kananen, Jorma. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Karttunen, Sari. 2000. Julkisen taiteen monet käytöt. Hyvinvointikatsaus 3/2000. Helsinki: Tilastokeskus
- Kaverma, Petri. 2013. Kuvataidenäkökulmia prosentti taiteeseen -periaatteen toteuttamisesta. *Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista -Täydentävät taustaselvitykset, artikkelit ja seminaarit*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 74–79.
- Kormano, Riitta. 2012. Kaupungin kaunistamisen virikkeelliset kipinät – Taiteen paikka ja urbaani tila: *Hetkinen ja muistijälki: Turun kaupungin taidekokoelman julkiset teokset*. Toim. Riikka Niemelä & Riitta Kormano. Turku: Turun museokeskus, 60–85.
- Lindgren, Liisa. 2000. Monumentum: muistomerkkien aatteita ja aikaa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Luukkanen-Hirvikoski, Teija. 2015. Yritysten taidekokoelmat Suomessa: Keräilypolitiikat, taiteen esittämisen käytännöt ja merkitykset elinkeinoelämässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Myllyntaus, Oona. 2017. Julkinen taide osana opiskeluympäristöä: lukiolaisten kokemuksia. *Nuorisotutkimus* 35: 1-2. 55–78
- Nenonen, Suvi. 2013. Tilat ja työympäristö – näkökulmia monitilatoimistoon. *Rakentajain kalenteri 2013*. Helsinki: Rakennustietosäätiö RTS ja Rakennusmestarit ja -insinöörit AMK RKL ry, 99–104.
- Rautalahti, Eeva-Liisa. 2012. Taidehankintaprosessin vaiheet: *Taide rakennushankkeessa: Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järviopettaja & Aura Nikkilä. Tampere: Suomen Rakennusmedia Oy, 13–20.
- Ruohonen, Johanna. 2013. *Imagining a New Society: Public Painting as Politics in Postwar Finland*. Turku: Turun yliopisto.
- RT 01-11147, Taide rakennushankkeessa. 2014. Helsinki: Rakennustieto.

- Saarikangas, Kirsi. 1998. Tilan tekijät: Katseen rajat: taidehistorian metodologiaa. Toim. Arja Elovirta & Ville Lukkarinen. Lahti: Helsingin yliopisto Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 183–206.
- Salmi, Kustaa. 2008. Kaupunki hankkii yhteistä kuvataidetta: *Prosenttitaiteen vuoksi = A percent for everyone: integrating public art and architecture* Toim. Tarja Kekäläinen. Oulu: Oulun taidemuseo, 21–32.
- Sederholm, Helena. 2000. Tämäkö taidetta?. Porvoo: WSOY.
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna. 2005. Johdanto. *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tukiainen, Maaretta. 2010. Luova tila: tulevaisuuden työpaikka. Helsinki: Rakennustieto.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuominen, Saku. 2010. Esipuhe: *Luova tila: tulevaisuuden työpaikka*, Maaretta Tukiainen. Helsinki: Rakennustieto, 5.
- Uimonen, Laura. 2010. Taidetta suunnitteluun: Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taideteollinen korkeakoulu.
- Uimonen, Laura. 2012. Taide takaisin rakentamiseen. *Taide rakennushankkeessa: Opas tilaajalle*. Toim. Milla Järvipetäjä & Aura Nikkilä. Tampere: Suomen Rakennusmedia Oy, 135–139.
- Valkonen, Anne. 1986. Taide rakennetussa ympäristössä: monumenttiteoksen hankinta julkiseen tilaan. Helsinki: Rakentajain kustannus.
- Valtion taidekokoelma. 2006. Helsinki: valtion taideteostoimikunta
- Waenerberg, Annika. 2001. Monta tapaa hankkia taidetta: *Metsän henki: suomalaista taidetta UPM-Kymmeneen kokoelmasta*. Toim. Eero Niinikoski. Helsinki: UPM-Kymmene, 6–54.

LIITTEET

Liite 1. Kooste 2010-luvulla valtionhallinnon tekemistä selvityksistä ja ohjelmista taidehankintojen edistämiseksi rakennushankkeissa sekä näiden seurannaisina tuotteista julkaisuista ja ohjeistuksista.

Kooste keskeisistä asiakirjoista on koostettu julkaisijaorganisaatioiden verkkosivuilta. Lähdetiedot on merkitty viitteeseen.

Hallitusohjelmat

Jyrki Kataisen hallituksen vuoden 2011 hallitusohjelmassa on osana kulttuuripolitiikan tavoitetta kirjattu tavoite prosenttiperiaatteen käytöstä: ”Edistetään julkisen rakentamisen ns. prosentti taiteeseen -periaatetta”¹

Juha Sipilän hallituksen vuoden 2015 hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi edistää julkisissa tiloissa ja laitoksissa esillä olevaa taidetta: ”Laajennetaan prosentti-taiteen periaatetta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa taiteen hyvinvointivaikutusten tukemiseksi”. Tavoitteen avulla pyritään tuomaan kulttuuria lähemmäksi jokaista suomalaista.²

Taidetta arkeen -selvitys / 2013

Taidetta arkeen -selvitys on Ympäristötaiteen säätiön ja Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen yhteistyönä vuosina 2012 - 2013 tekemä selvitys opetus- ja kulttuuriministeriölle valtion toimintamahdollisuuksista edistää prosenttiperiaatteen käyttöä julkisissa rakennuksissa. Selvityksen tuotoksena syntyi varsinainen malleja esittelevä selvitysosa *Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista*, sekä selvityksen liitejulkaisu, joka sisältää selvityksen taustaselvitys-

¹ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011, 36. Valtioneuvoston kanslian *www-sivut*. http://onk.fi/documents/10616/622966/H0111_Pääministeri+Jyrki+Kataisen+hallituksen+ohjelma.pdf/a49b3eb5-9e98-44c6-bd92-b054bea36f61?version=1.0

² Ratkaisujen Suomi, pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma, 22.6.2011, 18. Valtioneuvoston kanslian *www-sivut*. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf

artikkeli- ja seminaariosan. Selvityksessä haettiin mallia toiminnalle, jonka tavoitteena on hyvä elinympäristö, johon arkkitehtuuri, muotoilu ja taide vaikuttavat tasavertaisina. Selvityksessä esitettiin kolme vaihtoehtoista mallia, miten valtio voi suunnata prosenttiperiaatteen edistämistoimenpiteitä. Mallit toimivat eri tavoin sen mukaan mitä periaatteelta halutaan ja kuka mallin vastuutahona toimii. Selvityksessä esitetyt mallit ovat: Taike-malli, vastuutahona opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen alainen hallinto; Taidemuseomalli, vastuutahona opetus- ja kulttuuriministeriö, Museovirasto ja Valtion taidemuseo; Luovat yritykset -malli, vastuutahona työ- ja elinkeinoministeriö.³

RT-kortti: Taide rakennushankkeessa / 2014

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman prosenttiperiaatteen kehittämishankkeen yhteydessä luotiin RT-kortti *Taide rakennushankkeessa*, mikä julkaistiin keväällä 2014. RT-kortti on ohjeistus taidehankkeen toteuttamisesta osana rakennushanketta, mihin on kerätty perustietoja ja käytäntöjä taiteen hankinta- ja rahoitustavoista sekä taiteen kytkeytymisestä rakennusprosessiin. Kortin tavoitteena on palvella kaikkia erilaisissa rakennushankkeissa mukana olevia tahoja. Ohjeessa käydään läpi osapuolten roolit ja tehtävät sekä annetaan tietoa taideteosten suunnittelun ja toteutuksen käytännön vaatimuksista.⁴

Prosentti taiteelle -hanke / 2014 - 2015

Prosentti taiteelle -hanke on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama hanke prosenttiperiaatteen juurruttamiseksi osaksi suomalaista rakentamiskulttuuria ja päätöksentekoa. Hankkeeseen kuului tuottaa prosenttiperiaatteesta tietoa ja esitysmateriaalia sekä tehdä vaikuttamistyötä järjestämällä koulutuksia ja tapahtumia. Hankkeen aikana toteutettiin taidehankkeita, joiden yhteydessä kehitettiin taidehankkeiden työtapoja. Hankkeeseen osallistui Suomen Taiteilijaseura, Teollisuustaitteen Liitto

³ *Taidetta arkeen: Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013) Valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto Valton www-sivut. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-202-9>*

⁴ RT 01-11145 *Taide rakennushankkeessa* 23.3.2014. Rakennustieto Oy:n www-sivut. <https://www.rakennustieto.fi/kortistot/rt/kortit/11147>

Ornamo ja Arkkitehtuurin tiedotuskeskus sekä Ympäristötaiteen säätiö. Hanke toteutettiin yhteistyössä Taiteen edistämiskeskuksen kanssa.⁵

Prosenttiperiaatteen käsikirjat / 2015

Prosentti taiteelle -hankkeen loppujulkaisuna julkaistiin *Prosenttiperiaatteen käsikirja taiteen tilaajalle*, missä esitellään käytössä olevia taiteen rahoitusmalleja ja taiteen tilaamisen tapoja ja *Prosenttiperiaatteen käsikirja taiteilijalle*, missä käydään läpi taidehankkeen prosessi, taidehankkeen liittäminen rakentamiseen, sopimusten tekeminen, rakennustyömaalla toimiminen ja taideteosten ylläpito.⁶

Esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi / 2017

Esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi on opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2015 asettaman ohjausryhmän julkaisema loppuraportti julkisen rakentamisen prosentti taiteeseen -periaatteen edistämisestä. Loppuraportissaan ohjausryhmä antaa 12 suositusta tai ehdotusta, joilla taide yhdistetään rakennushankkeisiin. Suositukset ja ehdotukset ovat jaettu viiteen ryhmään: prosenttiperiaatetta koskevan valtion toiminnan organisoimiseen liittyvä suositus; kaupunkien ja kuntien kaavoitukseen ja kaupunkisuunnitteluun liittyvät ehdotukset; Rakennuttajia, rakennusliikkeitä ja taidekonsultoinnin asiantuntijayrityksiä koskevat ehdotukset; koulutukseen liittyvät ehdotukset; tutkimusta ja viestintää koskevat ehdotukset.⁷

Ohjausryhmän tehtäväksi oli määritelty tukea ja ohjata prosenttiperiaatteen edistämistä, miettiä kannustimia ja ohjauskeinoja prosenttiperiaatteen käytölle julkisessa rakentamisessa, kartoittaa tutkimustietoa prosenttiperiaatteen vaikutuksista sekä kerätä kokemuksia ja hyviä käytäntöjä ulkomaisista taiteen ja rakentamisen

⁵ Prosentti taiteelle -hanke (2014-2015). Suomen Taiteilijaseuran prosenttiperiaatteen *www-sivut*. <http://prosenttiperiaate.fi/prosentti-taiteelle-hanke-2014-2015/>

⁶ Prosenttiperiaatteen käsikirja 2015. Suomen Taiteilijaseuran prosenttiperiaatteen *www-sivut*. <http://prosenttiperiaate.fi/kasikirja/>

⁷ Ohjausryhmältä ehdotuksia taiteen yhdistämiseksi rakentamiseen 13.12.2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön *www-sivut*. http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ohjausryhmalta-ehdotuksia-taiteen-yhdistamiseksi-rakentamiseen

yhdistämiseen liittyvistä hankkeista. Ohjausryhmä on raportissaan myös määritellyt ja tarkentanut taidetta ja rakentamista yhdistäviä käsitteitä.⁸

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 / 2017

Strategiassa kuvataan valtion tehtävät kulttuuripolitiikassa, arvioidaan kulttuuritoimialan nykytila ja toimintaympäristömuutokset sekä asetetaan strategiset tavoitteet strategiakaudelle. Strategia on osa vuosina 2016–2019 toteutettavaa valtion kärkihanketta taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi, jonka tavoitteena on laajentaa prosenttiperiaatetta sosiaali- ja terveydenhuoltoon.⁹

Rakennetun omaisuuden tila 2017

Rakennetun omaisuuden tila (ROTI) on joka toinen vuosi tehtävä Suomen Rakennusinsinöörien liiton (RIL) koordinoima asiantuntija-arvio rakennetun omaisuuden tilasta. Selvityksen tarkoituksena on tarjota puolueetonta tietoa ja näkemyksiä asiantuntijoiden, päätöksentekijöiden ja kansalaisten käyttöön. Vuonna 2017 taide sekä suunnittelu ja arkkitehtuuri olivat ensimmäistä kertaa omana kokonaisuutena mukana selvityksessä. Selvitys toteutettiin kuudetta kertaa. Ornamon taideasiantuntijan Anna Rikkisen mukaan ROTI on erinomainen keino tuoda taide ja suunnittelu osaksi rakennuttua ympäristöä koskevaa keskustelua, minkä kautta saadaan lisää tietoa ja näkökulmia rakennushankkeiden toimijoille ja kuntapäätäjille.¹⁰

ROTI 2017 raportissa arkkitehtuurin, suunnittelun, muotoilun ja taiteen osalta on päämääräksi otettu kestävä rakennettu ympäristö, johon luovalla suunnittelulla on mahdollisuus luoda merkittävää lisäarvoa. Eri alojen näkökulmien vahvistaminen yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelun sekä rakentamisen prosesseissa nähdään parantavan elinympäristömme laatua ja palvelukykyä. Alan uudistumisen aloittaminen kohti kestävää rakennettua ympäristöä nähdään tarpeen aloittaa viipymättä, jossa luovan

⁸ Esitys prosenttiperiaatteen edistämiseksi; Ohjausryhmän raportti (Opetus- ja kulttuuriministeriön 13.12.2017) Valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto Valton www-sivut. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-533-4>

⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 (27.4.2017). Valtioneuvoston yhteinen julkaisuarkisto Valton www-sivut. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>

¹⁰ Rakennetun omaisuuden tila 2017. Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL www-sivut. <https://www.ril.fi/fi/alan-kehitys-2/roti-2017.html>

suunnittelun tarjoama potentiaali rakentamisen ja yhdyskuntien kehittämisessä hyödynnetään täysimääräisesti. Tulevaisuudenvisiona ROTI:n työryhmällä on moniammatillisten tiimien luoda toimivaa ja elämyksellistä rakennettua ympäristöä. Toimenpide-ehdotuksessa työryhmä on nostanut esille tietoisuuden lisäämisen luovan suunnittelun vaikutuksista sekä luovan suunnittelun toiminta- ja rahoitusmallien vakiinnuttamisen.¹¹

Gallup-kyselyt 2014-2016

Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja / 2014

Kyselytutkimus toteutettiin osana TNS Gallup Oy:n puhelinomnibustutkimusta, tekemällä 1004 haastattelua. Tutkimus osoitti suomalaisten vahvan tuen julkiselle taiteelle. Kyselyyn vastanneista 70 % haluaa arkiympäristöönsä (asuinalue, opiskele-/työpaikka, kirjasto yms.) taideteoksia. Kyselyyn vastanneista 49 % pitää melko tärkeänä, että julkisessa tilassa (koulut, virastot, kauppakeskukset) on taidetta, ei kovin tärkeänä 27 % ja erittäin tärkeänä 15 %.¹²

Kokemuksia kuvataiteen käytöstä rakennushankkeissa / 2015

Osana prosentti taiteelle -hanketta toteutettiin Laura Uimosen laadullinen kyselytutkimus rakennus- ja kulttuurialan näkemyksistä kuvataiteen käytöstä osana rakennushanketta. Kyselyyn osallistui henkilöitä rakennusosalta, kunnilta, suunnittelijoista ja kulttuuritoimijoista. Kyselyyn vastasi 109 henkilöä, joista 74 % toimi julkisella sektorilla ja 26% yksityisellä sektorilla. Vastanneista 60 % oli tilaajia, 25 % suunnittelijoita ja 15 % rakennuttajia. Vastanneilla suurimmalla osalla oli kokemusta taidehankkeista (63 %). Taidehankkeisiin suhtauduttiin yleisesti positiivisesti (yrityksissä 89 % ja kunnissa 79%). Taiteen vaikutukseen asuinalueiden arvonnostamisesta positiivisesti suhtautu lähes 89 %. Neljäsosan mielestä taideteos on tuonut rakennushankkeelle

¹¹ Rakennetun omaisuuden tila 2017 -raportti. Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL [www-sivut. https://www.ril.fi/media/2017/2017-vaikuttaminen/roti-2017/taustat/roti-2017_painettu-raportti.pdf](http://www.ril.fi/media/2017/2017-vaikuttaminen/roti-2017/taustat/roti-2017_painettu-raportti.pdf)

¹² Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja 2014. Suomen Taiteilijaseuran prosenttiperiaatteen [www-sivut. http://prosenttiperiaate.fi/wp-content/uploads/TNSGallup_2014_taide.pdf](http://prosenttiperiaate.fi/wp-content/uploads/TNSGallup_2014_taide.pdf)

taloudellista hyötyä. Kysymyksiin vastanneista 55 % näki, että taide on lisännyt ostohalukkuutta, alueen arvostusta tai mahdollisesti vähentänyt ilkeävaltaa alueella. Vastanneista 96 % näki taiteen yhtenä laatukeinona, joiden avulla alue tai rakennus voi erottua. Kyselyn tuloksena suunnittelijoilla nähdään tärkeä rooli taidehankkeissa, yli 90 % vastaajista piti suunnittelijaa oikeana työparina taiteilijalle, kuka myös perehdyttää taiteilijan rakennushankkeeseen ja rakennuspaikan lähtökohtiin. Suunnittelijan ja taiteilijan yhteistyö on kyselyn mukaan synnyttänyt uusia luovia ratkaisuja (67%). Kyselyn perusteella taidehankkeiden kriittiset hetket ovat taidehankkeen alussa ja lopussa. Taidehankkeiden käynnistämiseen kaivataan edelleen lisää taitoja, keinoja ja tukea sekä taideyhteistyön periaatteet pitäisi ulottaa laajemmalle rakennushankkeen organisaatiossa. Tietoa kaivataan lisää myös valmiiden taideteosten elinkaaresta huolehtimiseen, jolloin taidehankkeeseen pitää ottaa mukaan myös teoksien säilymisestä ja kunnosta huolehtivat taloyhtiöt sekä isännöinti- ja huoltoyhtiöt. Koulutuksen tarvetta kaivataan etenkin urakoitsijoiden, alihankkijoiden, rakennusmestarien sekä huolto- ja isännöintiyhtiöiden keskuudessa.¹³

Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja / 2016

Tutkimus on Suomen Taiteilijaseuran tilaama ja TNS Gallup Oy:n toteuttama, jossa selvitettiin suomalaisten suhtautumista julkiseen taiteeseen ja miten se on muuttunut vuoden 2014 tutkimuksesta. Tutkimus toteutettiin TNS Gallupin Forum paneelissa, jossa tutkimukseen vastasi 1495 henkilöä. Kyselyyn vastanneista 75 % haluaa arkiympäristöönsä (asuinalue, opiskele-/työpaikka, kirjasto yms.) taideteoksia. Vuoden 2014 tutkimuksesta ei ollut tapahtunut suuria muutoksia mielipiteissä taiteen vaikutukseen ympäristön viihtyisyyteen ja turvallisuuteen liittyen tai taiteen vaikutukseen asuinalueen arvon nostamiseen. Vuoden 2014 tutkimuksesta henkilöiden valmius maksaa enemmän omistusasunnosta, johon on käytetty prosenttiperiaatetta, oli vähentynyt noin kuusi prosenttia.¹⁴

¹³ Kokemuksia kuvataiteen käytöstä rakennushankkeissa 2015. Teollisuustaitteen Liitto Ornamon [www-sivut. https://www.ornamo.fi/app/uploads/2015/11/Kokemuksia-kuvataiteen-käytöstä-rakennushankkeissa.pdf](https://www.ornamo.fi/app/uploads/2015/11/Kokemuksia-kuvataiteen-käytöstä-rakennushankkeissa.pdf)

¹⁴ Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja, 15.9.2016. Suomen Taiteilijaseuran prosenttiperiaatteen [www-sivut. http://prosenttiperiaate.fi/wp-content/uploads/Kyselytutkimus-2016.pdf](http://prosenttiperiaate.fi/wp-content/uploads/Kyselytutkimus-2016.pdf)

Liite 2. Kooste valtion taideteostoimikunnan toiminnasta 2010-luvulla. Kooste on koostettu valtion taideteostoimikunnan vuosittain julkaistavista toimintakertomuksista vuosilta 2010–2017.

Vuonna 2010 toimikunnan työskentely keskittyi kilpailuihin ja suuriin tilaustöihin. Toimikunta toimi viimeistä vuotta Taiteen keskustoimikunnan yhteydessä. Vuoden 2011 alusta toimikunta siirtyy valtion taidemuseon yhteyteen, osana valtion taidehallinnon uudistustyötä. Tällöin toimikunnan jäsenmäärä vähennetään yhdestätoista kahdeksaan ja luovutaan varajäsenjärjestelmästä. Vuoden 2010 aikana valmistui kaksi tilaustyötä sekä tekeillä olevia tilaustöitä vuoden aikana oli seitsemän. Vuoden aikana järjestettiin kolme kutsukilpailua.

Tervaväylän erityiskouluun valmistui neljä suoralla tilauksella tilattua Virpi Vesanen-Laukkanen tiiviissä yhteistyössä oppilaiden ja opettajien kanssa toteutettua teosta. Teoskokonaisuus koostuu neljästä teoksesta. Koulun juhla- ja liikuntasalin seinälle toteutettu *Väriväylä* on teoskokonaisuuden pääteos. Kahdensan metriä leveä ja kaksi metriä korkea reliefimäinen teos koostuu yli neljästä tuhannesta käsinmaalatusta ja kiillotetusta suuresta puuhelmestä. Teoksella on myös pedagoginen tarkoitus ja sen avulla voidaan esim. harjoitella väriopin tuntemusta ja matematiikkaa. *Lempivärit*-teos on toteutettu yhdessä koulun oppilaiden kanssa. Teoksessa on käytetty samoja puuhelmiä kuin pääteoksessa, joita oppilaat ovat työpajoissa maallanneet omilla lempiväreillään. *Helmitaulu*-teos on helmitaulu, jonka suurilla puuhelmillä voi leikkiä ja laskea. *Paikan merkitsijät* on opastava taideteos, joka koostuu viidestä lattiaan upotetusta kuvioita sisältävästä kokonaisuudesta. Teoksen tavoitteena on auttaa hahmotusvaikeuksia omaavia oppilaita tunnistamaan paikkoja ja ohjaamaan kulkua käytävillä ja hissien edustoilla. Kuvataideakatemiaan tiloihin Helsingissä toteutettiin Anssi Pulkkisen ja Taneli Rautiaisen tilateos *Neljä nimitöntä rivissä*. Teos voitti vuonna 2008 järjestetyn oppilaskilpailun. Kilpailussa oli tarkoituksena hankkia Kuvataideakatemiaan tiloihin sen toimintaan ja historiaan ajatuksellisesti liittyvä teos. Teos muodostuu neljän lipputangon rivistä. Yksi lipputangoista sijaitsee ulkona Kuvataideakatemiaan pääoven vieressä ja kolme muuta rakennuksen sisällä. Teos perustuu samana vuonna 1848 Suomen taideyhdistyksen piirustuskoulun (nykyisen Taideyliopiston Kuvataideakatemiaan edeltäjä) perustamiseen ja ensimmäiseen itsenäisen Suomen valtion lipun luonnoksen toteuttamiseen ylioppilaiden toimesta.

Helsingin musiikkitalon yleisen taidekilpailun tulokset julkaistiin 12.1.2010. Ennätysmäisestä lähes 800:sta ehdotuksesta voittajiksi valittiin sisätiloihin kuvanveistäjä Kirsi Kaulasen *Kaiku* ja ulkoalueelle kuvanveistäjä Reijo Hukkasen *Laululupuut*. Kilpailun perusteella valitut taide teokset ovat toimikunnan historian suurimmat ja kalleimmat tilaustyöt. Tasavallan presidentin virka-asuntoon Mäntyniemeen järjestetyn taidekilpailun voitti Helena Hietasen ja Santeri Tourin lähes aineetonta käsitetäidettä edustava työ *Oksisto - valon ja varjon viivoja*. Kesäkuussa

julkaistiin kutsukilpailu Kehäradan lentoaseman aseman taideteoksen hankkimiselle. Kilpailun voittaja julkaistaan vuoden 2011 tammikuussa.

Vuoden 2010 aikana toimikunnan määrärahoja käytettiin tilaustöihin 403 000 € ja teosostoihin 326 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 110 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 162 teosta.¹

Vuoden 2011 alusta toimikunta siirtyi Valtion taidemuseon yhteyteen. Toimikunta siirtyi myös uuteen kahdeksanhenkiseen toimikuntamalliin. Vuoden 2011 aikana valmistui kaksi kilpailujen kautta hankittua tilaustyötä sekä tekeillä olevia tilaustöitä vuoden aikana oli seitsemän. Vuoden aikana järjestettiin kaksi kutsukilpailua.

Helsingin musiikkitalon sisääntuloaulaan valmistui, suomalaisen julkisen taiteen mittasuhteitaan ainutlaatuinen Kirsi Kaulasen veistos *Gaia*. Teos on 14 metriä pitkä, 10 metriä korkea ja 2 200 kilon painoinen. Teos tilattiin vuonna 2010 järjestetyn yleisen kilpailun perusteella, minkä Kaulanen voitti ehdotuksellaan Kaiku. Kiillotetusta ruostumattomasta teräksestä valmistettu teos sijaitsee rakennuksen sisällä, näkyen ulos Mannerheimintielle. Teoksen orgaaninen muoto näyttäytyy milloin saksofonina, torvena, maisemana tai kiertyvänä muotona. Teoksessa on haettu yhteyttä luontoon vapaasti virtaavalla muodolla ja teoksessa esiintyvillä kasveilla, jotka ovat Suomessa uhanalaisia. Tasavallan presidentin virka-asunnon Mäntyniemen sisääntuloaukiolle julkistettiin Helena Hietasen ja Jaakko Niemelän taideteos *Oksisto - valon ja varjon viivoja*. Teos on pihakiveykseen hiekkapuhaltamalla kaiverrettu oksistokuvio. Mallina oksistolle on käytetty Mäntyniemen puista otettuja valokuvia. Teoksessa on esillä kolme erityyppistä viivaa: kiven, pronssin ja valon viivat. Kiven viivat ovat kiveen hiekkapuhallettuja viivoja, jotka elävät valon mukaan. Pronssin viivat ovat toteutettu tihentyvänä viivastona pääsisäänkäynnin edustalla, jotka erottuvat myös talvelle, näyttäen oksien varjoina maassa. Valon viivat toteutetaan pimeään aikaan järjestetyissä tilaisuuksissa, oksiston viivat projisoiden pihalle.

Kehäradan lentoaseman asemahallin kutsukilpailun voittajaksi julkistettiin 12.1.2011 Aarne Jämsenin ehdotus *Helman heilahdus*. Uutena taidekilpailuna julistettiin neljän taiteilijan kutsukilpailu Hämeenlinnan poliisitalon taideteoksen hankkimisesta. Kilpailun voittajan julkistus on huhtikuussa 2012.

Vuoden 2011 aikana haettiin erillisrahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöltä kinodiakokoelman skannauksen sekä skannattujen kuvien liittämiseen ja luettelointiin taideteosrekisteriin varten. Näin saataisiin edistettyä valtion taidekokoelman arkistossa olevan taidehistoriallinen

¹ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2010.

tiedon saavutettavuutta. Arkisto koostuu taideteosten lisäksi teoskuvista sekä kirjallisesti aineistosta, kuten pöytäkirjoista, kirjeenvaihdosta ja sopimuksista. Vuoden 2011 aikana toimikunnan määrärahoja käytettiin tilaustöihin 688 000 € ja teosostoihin 215 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 93 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 125 teosta.²

Vuoden 2012 aikana valmistui viisi uutta tilaustyötä sekä tekeillä oli viisi tilaustyötä. Vuoden aikana järjestettiin kaksi kutsukilpailua.

Helsingin Musiikkitalon ulkoalueelle valmistui Reijo Hukkasen suurikokoinen toteemimainen veistos *Laulupuut*. Teos on lähes 13 metrinen jättihaukea muistuttava veistos, jossa on yhdistetty sekä alumiinia että terästä. Teoksessa yhdistyy realistiset sekä abstraktit osat. Teos oli tilattu vuonna 2010 järjestetyn yleisen kilpailun perusteella. Inarissa sijaitsevaan Saamelaiskulttuurikeskus Sajokseen valmistui yhteensä kolme teosta. Kaksi Marja Helanderin valokuva-teosta *Tunturissa* ja *Niin kaikki kukoistaa* sekä Outi Pieskin *Virta - emo -maa*. Teokset on tilattu vuonna 2009 suorana tilauksena. *Tunturissa* teos on toteutettu sisääntuloaulan lasiseinään ja *Niin kaikki kukoistaa* kirjaston umpiseinään. Helsingin yliopiston uuteen pääkirjastoon Kaisataloon valmistui Terhi Ekebomin ja Jenni Ropen teos *Pienet maailmat*. Teos on sisääntuloaulan yhdeksän metriä pitkälle seinälle maalaamalla ja tuloste-elementeillä toteutettu. Svenska social- och kommunalhögskolan aulaan valmistui Hans-Christian Bergin veistosinstallaatio *Light Vortex - metamorphosis*. Teos koostuu led-valoista ja viidestä akryylipilarista, muuttaen muotoaan ja väriskaalaa.

Hämeenlinnan poliisitalon kutsukilpailun voitti Matti Kalkamon ehdotus *3 Colores*. Kalkamon tilateos koostuu 30 värikkäästä linnusta. Kuopion verotalon kutsukilpailun, rakennuksen edustalle sijoitettavasta teoksesta, voitti Pauno Pohjolaisen ehdotus veistoksesta *Keko*.

Vuonna 2012 aloitettiin opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämän erillisrahoituksen turvin kino- ja laakadioiden digiprojekti. Vuoden 2012 aikana toimikunnan määrärahoja käytettiin tilaustöihin 478 000 € ja teosostoihin 310 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 112 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 172 teosta.³

² Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2011.

³ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2012.

Vuoden 2013 aikana valmistui viisi uutta tilaustyötä sekä tekeillä oli kolme tilaustyötä. Vuoden aikana järjestettiin kolme kutsukilpailua.

Kylmäkosken vankilan piha-alueella valmistui Aaron Heinon veistos *Situated*. Teos koostuu kahdesta ruostumattomasta teräksestä takomalla toteutetusta osasta. Vankilan pääsisäänkäyntiin valmistui Tarja Pitkänen-Walterin tilateos *Päin seiniä*, joka koostuu sarjasta akryylimaalauksia. Suurimman teoksen yläosaan on teokseen liimatut ja teoksen väreihin integroidut miesten lenkkikengät. Teoksen pääasiallisena materiaalina on käytetty paksuhkon ja akryylimaalain sekoitus. Teokset ovat suoria tilauksia vuodelta 2012, vankilan henkilökunnan aloitteesta. Hämeenlinnan poliisitaloon valmistui vuonna 2012 kutsukilpailun perusteella tilattu Matti Kalkamon tilateos *3 colores*. Kalkamon teos koostuu 32:sta alumiinista valetusta pulverimaalattusta linnusta, joiden pieniin yksityiskohtiin höyhenpuvussa on käytetty polyuretaanimaalilla. Teos levittäytyy sisäänkäynnin yhteydessä olevaan kahteen tilaan. Liikenne- ja viestintäministeriöön valmistui suorana tilauksena Sinikka Tuomisen teos *Kukkameri*. Teos sijaitsee ministeriön ala-aulassa, käytöstä poistetun hissikuilun pohjalle. Teos on graniittilaatoista toteutettu 3,7 neliömetrin kokoinen aulan lattiapintaan liittyvä piirrosmainen pinta. Suomen Brysselin EU-edustustoon valmistui suoralla tilauksella tilattu Denise Zieglerin kaksi osainen tilateos *Aloitusympyrät*, mikä koostuu ryijystä ja akryyliseinämästä. Teoskokonaisuuden lähtökohtana on jääkiekkokaukalon jääpinta siinä olevine kuvioineen.

Oulun yliopiston päärakennuksen juhlasalin taideteoksesta järjestettiin kutsukilpailu, johon kutsuttiin ehdotukset kuudelta taiteilijalta. Kilpailun voitti Shoji Katon ehdotuksellaan *Keltainen pallo*. Ehdotusta kuvailtiin abstraktiiviseksi teokseksi, joka viittaa Laivakankaan kaivoksen historiaan, samalla ollen tarina toisesta ajasta ja paikasta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen uuden päärakennuksen taideteokselle järjestettiin kutsukilpailu kuudelle taiteilijalle. Kilpailukohteena olivat rakennuksen piha-alue ja uudisrakennuksen julkisivu. Kilpailun voitti Vesa-Pekka Rannikko ehdotuksellaan *Mycelium*. Kilpailuarvion mukaan ehdotuksen biologinen, sienirihmastosta lähtökohtansa saanut idea ja kaksiosainen kokonaisuus ovat onnistuneita. Teos symboloi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen auttamista, yhteistyötä, verkostoitumista ja parantamista. Espoossa rakenteilla olleen VTT ydinturvallisuustalon hankkimiseksi rakennuksen edustalle kutsuttiin ehdotukset kuudelta osallistujalta. Kilpailun tulosten julkistaminen on maaliskuussa 2014.

Vuoden 2013 aikana toimikunnan määrärahoja käytettiin tilaustöihin 260 000 € ja teosostoihin 360 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 150 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 170 teosta.⁴

⁴ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2013.

Vuoden 2014 alusta valtion taideteostoimikunta siirtyi toimimaan Kansallisgallerian yhteyteen. Vuoden aikana valmistui kaksi tilaustyötä sekä tekeillä oli viisi teosta. Vuoden aikana julkistettiin yksi kaksivaiheinen yleinen taidekilpailu.

Kuopion verotalon edustalle valmistui Pauno Pohjolaisten ruostumattomasta teräksestä toteutettu veistos *Keko*. Teoksen tarkoituksena on visuaalisesti ja symbolisesti ilmentää talon sisäistä toimintaa: kerätä varoja ja antaa varoja takaisin. Oulun yliopiston Saalastinsaliin valmistui Shojin Katon teos *Golden Compositions*. Teos koostuu 121 graniittisesti kairasydämeistä, jotka ovat sijoitettu installaatioksi Saalastinsalin seinälle. Teos viittaa Laivakankaan kaivokseen historiaan. Installaation kompositio vastaa maahan syntyneiden geologisten koeporausten paikkoja. Vuoden aikana valmistuneita teoksia toimikunnassa kuvailtiin lähtökohdiltaan ja toteutustavaltaan varsin erilaisiksi teoksiksi.

Yhteistyössä Nykytaiteen museo Kiasman kanssa julkistettiin kaksivaiheinen yleinen taidekilpailu, jonka tarkoituksena on löytää ehdotuksia Kiasman yhteyteen sijoitettavaksi taideteokseksi. Ehdotuksissa ei haeta perinteistä pysyvää monumenttia, vaan ajatuksia ja keskustelua herättäviä, mahdollisesti osallistavia taideteoksia. Kilpailun pyrkimyksenä on uudistaa taidekilpailun ja julkisen taiteen traditioita. VTT ydinturvallisuustalon kutsukilpailun voittajaksi julistettiin Anne Koskisen teos *Halkaisija / Ydinfyysikon omena*.

Poikkeuksena valtion taideteostoimikunnan linjaan hankkia päänsääntöisesti uusinta suomalaista taidetta, vuonna 2014 hankittiin kokoelmaan vuonna 1971 valmistunut Erkki Kurenniemen teos *Dimi-o*. Teosta pidetään suomalaisen mediataiteen näkökulmasta uraa uurtavana teoksena. Vuonna 2014 valtion taideteostoimikunta oli mukana Kansallisgallerian kokoelmien verkkonäkyvyyshankkeessa. Osana hanketta valmistui valtion taideteostoimikuntaa esittelevä sovellus, josta löytyy kokoelman teosten perustietoja. Vuonna 2014 valtion taideteostoimikunnan vuosittainen määräraha oli 1 044 000 euroa, josta tilaustöihin käytettiin 392 000 € ja teosostoihin 360 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 104 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 150 teosta.⁵

Vuoden 2015 aikana valmistui kolme tilaustyötä sekä tekeillä oli neljä teosta. Vuoden aikana järjestettiin yksi uusi kutsukilpailu sekä kaksivaiheisen Kiasman taidekilpailun toinen vaihe.

Helsinki-Vantaan lentoaseman juna-asemalle valmistui Aarne Jämsän teos *Helman heilahdus*. Teos koostuu kahdesta 7,2 metriä korkeasta ja 51 metriä pitkästä alumiinilevystä, joihin on skannattu taiteilijan piirustuksia. Teoksen erilliset osat sijaitsevat laiturialueen vastakkaisilla

⁵ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2014.

seinillä. Teos on yksi Suomen mittavimmista taidehankkeista. Teos tilattiin kutsukilpailun perusteella vuonna 2013. Taideteollisuutta edusti Kouvolassa sijaitsevan Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen porrasaulaan valmistunut Sanna Majanderin ja Ulla Sinkkosen teos *Mettä*. Tuftaus-tekniikalla valmistetun 38-osaisen teoksen materiaaleina ovat villalanka ja koivu. Teos on saanut inspiraation suomalaisesta metsästä ja sen neljästä vuodenaikasta. Teos on suora tilaus vuodelta 2014. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen uuteen päärakennukseen Helsingissä valmistui Vesa-Pekka Rannikon teos *Mycelium*. Teos on toteutettu kiillotetusta haponkestävästä teräksestä. Teos perustuu sienirihmaston (mycelium) muotoon sekä ajatukseen sienirihmastosta yhdistävänä, korjaavana ja välittävänä organismina. Teos on tilattu kutsukilpailun perusteella vuonna 2013.

Valtion taideteostoimikunnan kokoelmassa olevia videoteoksia tuotiin esille valtionhallinnon rakennusten julkisivuihin syksyllä 2015 – talvella 2016 eri puolella Suomea järjestettävässä kaupunkiprojektiohankkeessa ”*Värinä & Vääntö*”. Sarja koostui kymmenestä nonstoppina pyöriineestä videoteoksesta, jotka käsittelevät inhimillisiä kokemuksia eri tavoin tilan ja kehollisuuden kautta. Kiertueen avulla toimikunta halusi edistää media- ja videotaiteen näkyvyyttä ja tuoda kokoelmateokset erilaisten yleisöjen nähtäväksi. Vuonna 2015 videokoostetta esiteltiin Jyväskylässä ja Turussa.

Yhteistyössä Nykytaiteen museo Kiasman kanssa julkistettu kaksivaiheinen yleinen taidekilpailu jatkui vuonna 2015. Ensimmäiseen vaiheeseen saapui 365 ehdotusta, joista kilpailun toiseen vaiheeseen valittiin kuusi ehdotusta. Jyväskylässä sijaitsevan Valtteri-koulun Onervan taidekilpailu julkistettiin syyskuussa, johon kutsuttiin neljä osallistujaa. Kilpailu oli toimikunnan ensimmäinen yhteisötaidekilpailu. Vuonna 2015 valmistui Essi Kausalaisen teos *Timantit ja helmet*, mikä oli valtion taideteostoimikunnan toinen performanssiteos. Teos on yhteisöllinen performanssiteos Helsingin kaupungin rakentamispalvelun Staran kanssa. Teoksessa neljä timanttia kulki Helsingissä lumiaurojen kyydissä sattumanvaraisiin paikkoihin. Teokseen liittyen myös kairattiin neljä helmeä maahan. Teokseen liittyvän esinedokumentaation Kausalainen valmisti Staran kanssa. Projektista toteutettiin myös videotaltiointi. Vuonna 2015 valtion taideteostoimikunnan vuosittainen määräraha oli 1 044 000 euroa, josta huomattava osa käytettiin tilaustöihin ja yleiseen taidekilpailuun. Taideteosten huoltamiseen käytettiin 100 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 128 teosta.⁶

⁶ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2015.

Vuonna 2016 oli valtion taideteostoimikunnan juhlavuosi, toimikunnan täytettyä 60 vuotta. Juhlavuoden kunniaksi valtion taideteostoimikunnan taidekokoelmaa esiteltiin ensimmäistä kertaa suurelle yleisölle State-of-the-Art -valtion taideteostoimikunta 60 vuotta -kiertonäyttelyssä. Näyttelyssä oli esillä teoksia eri aikakausilta, joiden teemoissa pyrittiin huomioimaan näyttelypaikkakuntien ominaispiirteet. Vuoden aikana valmistui neljä tilaustyötä sekä tekeille jäi seitsemän teosta. Vuoden aikana järjestettiin neljä kilpailua.

Espoossa VTT Ydinturvallisuustalon valmistui Anne Koskisen teos *Ydinfyysikon omena*. Teos on 9-osainen kiviveistos, joka koostuu kivistä veistetyistä omenoista. Yksi omenoista on rakennuksen aulassa ja loput Ydinturvallisuustalon alueella, kuten olisivat sinne paikoilleen tipuneet. Teos tilattiin kutsukilpailun perusteella vuonna 2014. Graffititaiteilija Egs toteutti tilaustyönä Vantaan vankilaan kolme seinämaalausta. Yksi maalauksista sijaitsee tutkintavankilan pääportin vieressä, toinen vierailukäytävällä ja kolmas vankien ulkoilupihan seinällä. Abstraktit maalaukset viittaavat liikkeeseen ja matkustamiseen, joihin on otettu piirteitä Vantaan vankilan edeltäjän Katajanokan vankilan merellisestä ympäristöstä. Teokset ovat toimikunnan ensimmäiset toimikunnan tilaustyönä toteutetut graffititeokset.

Yhteistyössä Nykytaiteen museo Kiasman kanssa järjestetyn kaksivaiheisen yleisen taidekilpailun jaetun ensimmäisen sijan voitti Nestori Syrjälän performanssiteoksella *Running Man*. Teoksen toteutuminen alkoi samana vuonna. Teos koostuu vuoden aikana kerran viikossa toteutettavista noin tunnin mittaisista juoksuista, jossa juoksijan roolissa toimiva näyttelijä juoksee tummassa puvussa Helsingin keskustan alueella. Teos kuvastaa nykyihmisen dramatisoitu kuvaa, jossa kiireinen ja suuntansa hukannut hahmo, ekologisten, taloudellisten ja poliittisten kriisien murrostamassa maailmassa juoksee eksyneenä ja hengästyneenä. Jaettuna kilpailun toisena voittajana oli Harri Ahosen *Watercolour* teos, joka on sykkivä valo-ääni-installaatio Kiasman talveksi tyhjennettyihin vesialtaisiin. Teos on tarkoitus toteuttaa Kiasman edustalla vuonna 2019. Valtteri-koulun Onervan kutsukilpailun 1. sijalle asetettiin Kerttu Horilan keramiikkateos *Olipa kerran*. Teos toteutettiin samana vuonna yhteisötaiteen menetelmin koulun oppilaiden kanssa. Teoksessa taiteilijan luomien jänis ja myyrä -hahmojen tarina täydentyy lasten muovaamilla satuhahmoilla. Teos toteutettiin viikon mittaisen taidetapahtuman tuloksena.

Kiasman ja Valtteri-koulu Onervan kilpailujen tulosten lisäksi julistettiin Helsingin Lintulahdenkuja 4:n seinämaalauuskilpailun voittajaksi Ari Pelkosen ehdotus *Loop*. Kilpailu oli julistettu kesäkuussa 2016 seinämaalauksen hankkimiseksi toimistorakennuksen valokuilun seinäpin-nalle. Maalaus sijoittuu kolmeen kerrokseen, joissa käyttäjinä ovat Valtakunnansyyttäjävirsto, Rikosseuraamuslaitos ja Senaatti-kiinteistöt. Kilpailu oli kutsukilpailu kuudelle taiteilijalle. Työ- ja elinkeinoministeriön taidekilpailu julistettiin lokakuussa, kutsukilpailuna neljälle osalistujalle. Kilpailun tehtävä on laatia luonnoksia ministeriön sisäänkäynnin yhteydessä sijaitsevan lasiseinän taiteellisesta suunnittelusta. Tuloksien julkistus on maaliskuussa 2017.

Vuonna 2016 kokeilumielessä käytettiin ulkopuolista kuraattoria Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan uudisrakennushankkeessa. Kuraattorina toimi Veikko Halmetoja, kenen tehtävä oli teosten valinta, teosten sijoittelun suunnittelu ja toteuttaminen sekä teoksien esittely rakennuksen käyttäjille. Kokeilu koettiin onnistuneeksi ja mahdollisesti ulkopuolista kuratointia tullaan käytetään jatkossakin. Kohteeseen ei tehty teoshankintoja, vaan hyödynnettiin kokoelmassa olevia vapaita teoksia. Vuonna 2016 valtion taideteostoimikunnan vuosittainen määräraha oli 1 044 000 euroa, josta tilaustöihin käytettiin 226 000 € ja teosostoihin 357 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 154 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 140 teosta.⁷

Vuonna 2017 uusi toimikunta (valtion taideteostoimikunta 2017–2019) aloitti kolmivuotiskautensa. Vuoden aikana valmistui yhdeksän uutta tilaustyötä sekä tekeillä oli kolme tilaustyötä. Vuoden aikana järjestettiin kolme kilpailua.

Mikkelin torille valmistui Elissa Erikssonin yhteisöllinen performanssi *Kotivalot*. Teoksen päätapahatuma oli Mikkelin torilla järjestetty viisipäiväinen jäälyhtypaja, jossa tehtiin yhdessä jäälyhtyjä. Pimeään aikaan jäälyhtyihin sytytettiin kynttilät ja teos muuttui suureksi valoinstallaatioksi. Eriksson kutsui myös Mikkelinläisiä tekemään jäälyhtyjä omille pihoilleen ja kaupunkitilaan sekä lähettämään valokuvia jäälyhtyistä sosiaaliseen mediaan. Eriksson on teoksellaan halunnut kyseenalaistaa vakiintuneet käsitykset julkisen ja yksityisen tilan erosta. Riihimäen Granitin aukiolla toteutettiin Otto Karvosen yhteisöllinen performanssi *rasistit puoleen hintaan!*. Teoksessa Karvonen työskenteli mansikanmyyjänä, myyden mansikoita rasisteille puoleen hintaan. Kojulla käydystä keskusteluista Karvonen työsti dokumentaation. Karvonen yhdistää teoksessa mansikat vakavaan ajankohtaiseen keskusteluun rasismista ja maahanmuutosta. Kotkan poliisitalon odotusaulaan valmistui Raija Jokisen tekstiiliteos *Kajuutta*. Teoksen 10 osaa avaavat ikkunoiden tavoin näkökulmia merelliseen ympäristöön. Teoksissa on viitteitä mm. sarjakuvaan ja maisemamaalaukseen sekä uuden poliisitalon yksityiskohtiin. Senaatti-kiinteistöjen toimistorakennuksen keskellä sijaitsevan valokuilun seinään valmistui Ari Pelkosen seinämaalauk *Loop*. Seinämaalauk on 9,5 metriä korkea ja 5,6 metriä leveä teos, joka avautuu nähtäväksi rakennuksen kolmesta ylimmästä kerroksesta. Toinen Senaatti-kiinteistöjen tiloihin valmistunut tilausteos on Riikka Purosen veistosinstallaatio *Sushi Stop!*. Teoksessa on tuotu katutason sisätilaan kaupunkiympäristöstä tuttuja elementtejä, roskiksen ja eleettömän kaiteen, joiden päälle on pronssiin valettuja roskia ja roiskeita. Teoksessa pyritään arkisia ja tunnistettavia elementtejä yhdistämään läheistä tarkastelua vaativiin yksityiskohtiin. Mikkelin

⁷ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2016.

uuden keskusarkiston julkisivuun valmistui Juha Ruohikosken valoteos *PHEKDA*. Teoksessa on pyritty minimalismin hengessä johdattaa ajatukset aikaan ja äärettömyyteen, tiedon säilyttämiseen ja ihmiskunnan perinnön jatkamiseen historian vaalimisen kautta. Joensuun oikeus- ja poliisitalon ulkoseinään valmistui Annu Vertasen julkisivuteos *Maailman tahdissa*. Teos on perforoidulle teräkselle rei'ityksellä toteutettu teos. Teokseen on haettu lähtökohtaa rytmillisestä, viivaan ja liikkeeseen perustuvasta piirustuksellisesta tapahtumasta. Teos on toteutettu käsin piirretyn luonnoksen pohjalta digitaalisena piirroksena, joka on siirretty teollisesti teräslevylle.

Vuoden 2017 aikana valtion taideteostoimikunta järjesti Kuvataideakatemiaa kanssa avoimen taidekilpailun Kuvataideakatemiaa opiskelijoille. Kilpailussa haettiin ideoita Suomen Meksikon-suurlähetystön residenssin pihamuurien taideteoksiksi. Kilpailun voittajiksi valitut ehdotukset toteutettiin saman vuoden aikana. Teoskokonaisuudessa muurissa lentää päivisin lintu-parvi ja hämärän aikaan loimottaa revontulet. Titta Aaltosen ja Susanna Aution muraalimaalaus *Integraatio* esittää muurissa yläviihstoon lentävää lintu-parvea. Muraalin mustat linnut ovat valkoiselle pinnalle sabluunoilla maalattuja. Terhi Niemisen valoteos *Revontulet* valaisee lähetystön muuriin pohjolan revontulia. Vuonna 2016 julkaistun työ- ja elinkeinoministeriön sisäänkäynnin yhteydessä sijaitsevan lasiseinän taiteellisesta suunnittelusta järjestetyn taidekilpailun voitti taiteilijaryhmän Maanantai-kollektiivin ehdotus *Jatkuvuuden lyhyt historia*. Teos koostuu lasiseinän kullatuista kirjaimista ja kahdesta valokuvateoksesta. Valtion taideteostoimikunta, ulkoministeriö ja Suomen Irlannin-suurlähetystö kutsui opiskelijaryhmiä taidekilpailuun, Dubliniin Suomen Irlannin-suurlähettilään residenssi sisäpihan ulkotaideteosta varten. Kilpailun voitti Arja Kärkkäinen Taideyliopiston Kuvataideakatemiasta ja Sanna Atti Helsingin Yliopiston Ympäristötieteiden laitokselta ehdotuksellaan *Tonnin tiimi/Räsymatto*. Ehdotusta luonnehdittiin kekseliääksi ja hauskaksi työksi, joka haastaa monumentaalista veistoperinnettä.

Vuonna 2017 valtion taideteostoimikunnan kokoelmaan liitettiin kaksi merkittävää Suomen valtion 100-vuotislahjaksi saamaa lahjoitusta. Veikko Halmetoja jatkoi yhteistyötä valtion taideteostoimikunnan kanssa, Senaatti-kiinteistöjen palkkaama kuraattorina työhönsä sijoittaa teoksia valtion taideteostoimikunnan kokoelmasta Senaatti-kiinteistöjen toimisto- ja aulatiloihin. Vuonna 2017 valtion taideteostoimikunnan vuosittainen määräraha oli 1 044 000 euroa, josta tilaustöihin käytettiin 170 000 € ja teosostoihin 384 000 € sekä taideteosten huoltamiseen 50 000 €. Valtion taidekokoelmaan hankittiin 161 teosta.⁸

⁸ Valtion taideteostoimikunta toimintakertomus 2017.

Liite 3. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Tilkanmäen kampus, tonttipiirros

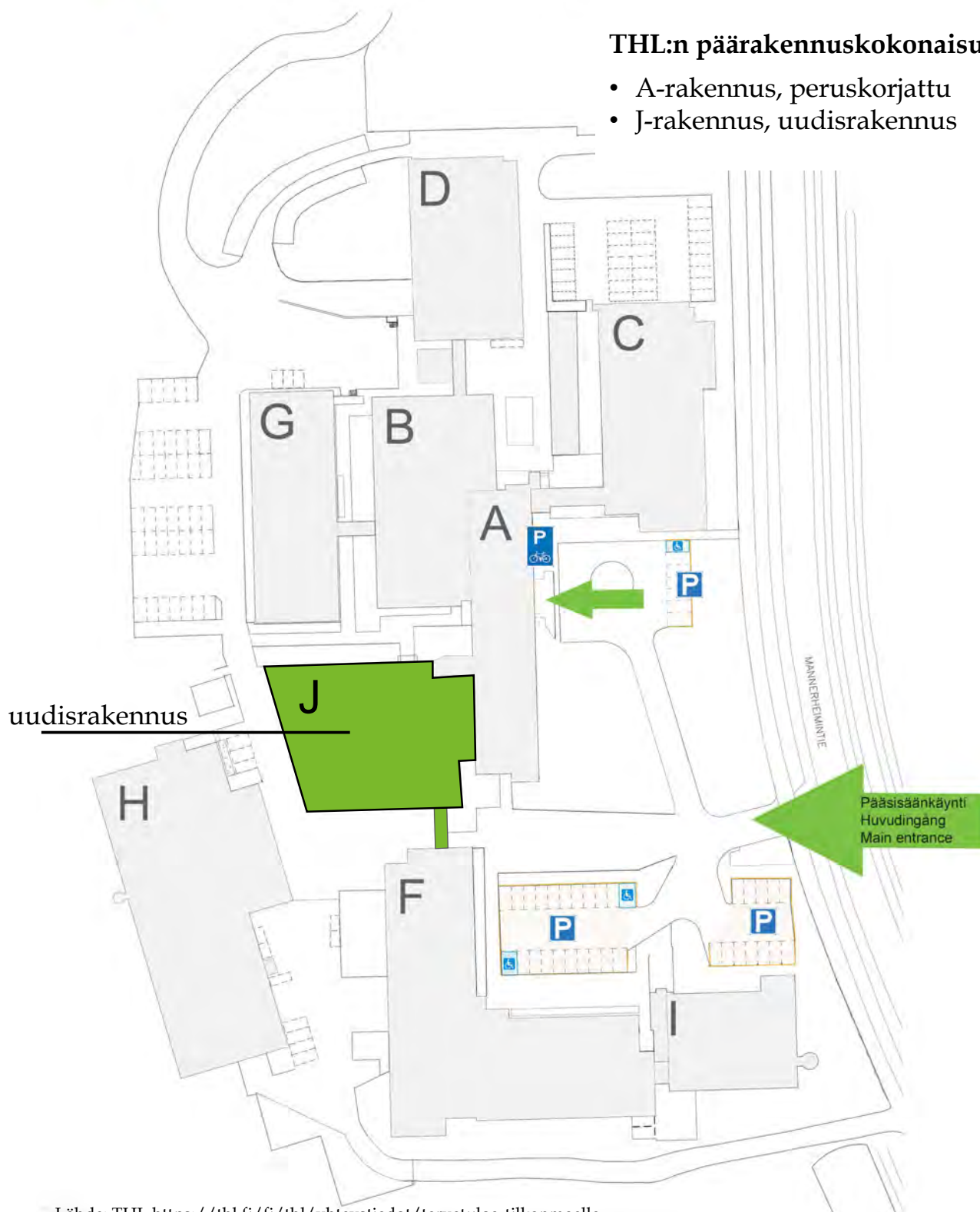

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS
Institutet för hälsa och välfärd

Tilkanmäki Mannerheimintie 166

THL:n päärakennuskokonaisuus

- A-rakennus, peruskorjattu
- J-rakennus, uudisrakennus

Liite 4. Mycelium-teoksen sijainti

Mycelium

1. Piha-alueella sijaitseva teoksen osa
2. Ulkoseinällä sijaitseva teoksen osa
3. A- ja J-rakennuksen yhtymä kohdassa sijaitseva teoksen osa

